

Virpi Airaksinen

”Matkalla jo jutellaan, mitähän mielenkiintoista taas saa kuulla”

Äänikirjalukupiiri Vaasan kaupunginkirjastossa

Opinnäytetyö

Kevät 2017

Kulttuuri- ja Liiketalouden yksikkö

Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuuri- ja Liiketalouden alan yksikkö

Koulutusohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijä: Virpi Airaksinen

Työn nimi: ”Matkalla jo jutellaan, mitähän mielenkiintoista taas saa kuulla”: Äänikirjalukupiiri Vaasan kaupunginkirjastossa

Ohjaaja: Ari Haasio

Vuosi: 2017

Sivumäärä: 96

Liitteiden lukumäärä:

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää kvalitatiivisten menetelmien avulla lukupiiriläisten kokemuksellisuutta. Opinnäytetyössäni painotettiin äänikirjojen lukemisen kokemuksellisuutta. Vertailututkimuksessa käytettiin perinteisempää, painettuja teoksia lukevaa kirjallisuuspiiriä. Tutkimusongelmaan pyrittiin hakemaan vastauksia seuraavien kysymysten kautta: miksi halutaan kuulua lukupiiriin, mitä luetaan, millaisista aiheista keskustellaan, kuinka lukupiirissä lukeminen eroaa yksinlukemisesta, mikä merkitys lukupiiriin kuulumisella ja siihen liittyvällä kanssakäymisellä on, ja miten äänikirjalukeminen koetaan. Lisäksi selvitettiin, kuinka äänikirjalukupiirissä lukeminen eroaa niin sanotussa perinteisessä lukupiirissä lukemisesta.

Kvalitatiivisina tutkimusmetodeina käytettiin havainnointia ja haastatteluja. Äänikirjalukupiirissä havainnointitapaamisia oli kaksi ja vertailulukupiirissä yksi kerta. Molemmista lukupiireistä haastattelin kuutta piiriläistä, eli yhteensä 12 jäsentä. Lukupiiriin kuulumisen perusteluja käsiteltiin seuraavien ulottuvuuksien kautta: lukemisen merkitys, kokemus lukijana, keskustelut lukukokemuksista ja muiden aiheiden merkitys, lukupiiriin jäsenten välinen sosiaalinen kanssakäyminen sekä lukija yhteisöllisen lukupiiriin jäsenenä.

Tutkimustulosten mukaan lukupiireihin hakeuduttiin laajemman kirjallisuudentuntemuksen saamiseksi, yhteisen keskustelun ja lukukokemusten jakamisen vuoksi. Äänikirjalukupiiriin kuulumisessa korostettiin laajemman mahdollisuuden saamista kirjallisuuden harrastamiseen, aineiston tärkeää ja helppoa saamista kerhon kautta. Celian rinkiin pääsy kerhon kautta oli osa koettua merkitystä. Lukupiirien sosiaalisissa kontakteissa pyrittiin ”helppouteen perustuvaan ystävyyteen”, jossa ryhmään hakeudutaan viihtymään ja nauttimaan yhdessäolosta. Lukupiirien sosiaaliset suhteet koettiin työelämän suhteiden korvaajina. Koettiin oppimisen iloa, itse-tuntemuksen lisääntymistä, antamisen ja auttamisen iloa. Muutostoiveet liitettiin keskustelun parantamiseen, tietoisuuden lisääntymiseen ja omaan oppimiseen.

Avainsanat: äänikirjat, kirjallisuuspiirit, kirjallisuus, yhteisöllisyys, yhteisöt, lukukokemukset

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Culture and Design

Degree programme: Library and Information Services

Specialisation:

Author/s: Virpi Airaksinen

Title of thesis: "On our way there, we already talk about what interesting things we would heart that time": Audio book literature circle at the Public library of Vaasa.

Supervisor(s): Ari Haasio

Year: 2017 Number of pages: 96 Number of appendices:

The aim of the study was to examine, through qualitative methods, experience among the literature circle. The thesis study emphasized experience during the reading of audio books. In addition, differences between an audio book circle and a traditional literature circle were studied. The research questions were the following: why the members want to participate in literature circles; what books are read; what kinds of issues are discussed; how reading in a literature circle differs from reading alone; what participating in a literature circle means to the participants, and what the participants thought about the listening of audio books. In addition, it was examined how the reading of audio books differs from reading in a traditional literature circle.

I used qualitative methods, observation and interviews. I interviewed six members of an audio books circle and six members of the literature circle. Arguments for membership in a reading circle were analysed thought the following dimensions: the significance of reading, experience as a reader, discussions about reading experiences others methods meaning of the reading, experience as reader, discussions from read experiences and the significance of others topics, interaction between the members of the literature circles, and the reader as a member in a communal reading circle.

According to the results, the interviewees joined the literature circles in order to improve their knowledge of literature, to have common discussions, and to share reading experiences. The members of the audio book circle emphasized the opportunity to take an interest in literature and easy access to materials through the club. Becoming a customer of Celia through the circle was part of its perceived significance. In the social contacts in the reading circles, "friendship based on easiness" was sought. The social relationships within the group were perceived as a substitute to relationships in working life.

Keywords: audio books, literature circles, literature, community spirit, communities, read experiences

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 LUKUPIIRIN MÄÄRITELMÄT.....	7
2.1 Lukupiirien historiaa	9
2.2 Lukupiirit Suomessa.....	11
3 SOSIAALINEN KIRJASTOTYÖ	14
3.1 Äänikirjalukupiiri hakeutuvan kirjastotyön muotona.....	17
3.2 Hakeutuva kirjastotyö kirjastoammattilaisten kannalta	19
3.3 Kirjaston työntekijät ja yhteistyökumppanuudet	20
3.3.1 Datero ry	21
3.3.2 Celia kirjasto	22
4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS	24
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	26
5.1 Tutkimusmenetelmät.....	26
5.2 Havainnointi ja osallistuva havainnointi.....	28
5.2.1 Osallistuvan havainnoinnin valinta	31
5.2.2 Osallistuvan havainnoinnin toteuttaminen.....	32
5.3 Teemahaastattelu	33
5.4 Teemahaastattelurunko ja menetelmän valinta.....	35
5.5 Tutkimusaineisto	36
5.5.1 Kirjallisuuspiiri	38
5.5.2 Äänikirjalukupiiri	39
5.6 Haastattelujen sopiminen, haastattelutilanne, haastattelujen tallentaminen	40
6 LUKUPIIRILÄISET KIRJALLISUUDEN HARRASTAJINA	41
6.1 Lukemisen merkitys	41

6.2 Lukukokemus ja lukija	44
6.3 Lukijan äänen vaikuttavuus lukukokemukseen äänikirjaa kuunneltaessa ..	51
6.4 Lukupiiriläiset kirjanlukijoina	54
6.5 Millainen on hyvä äänikirja ja sen merkitys	64
7 VUOROVAIKUTUS JA LUKUKOKEMUSTEN JAKAMINEN	69
7.1 Sosiaaliset kontaktit lukupiireissä	69
7.2 Lukupiirit yhteisöllisenä pienryhmänä	76
7.3 Lukijoiden jaetut tulkinnat lukukokemusten muuttajina	83
8 YHTEENVETOA	86
LÄHTEET	91

1 JOHDANTO

Hakeutuvaa kirjastotyötä on tutkittu erittäin vähän Suomessa: kyseiseltä alueelta on tähän mennessä julkaistu ainoastaan kaksi ammattikorkeakoulutasoista opinnäytetyötä vuosina 2010 ja 2013. Lisäksi molemmat tutkimukset suuntautuvat eri alueelle omaan aiheeseeni verrattuna. Sinänsä erilaisia lukupiiriaiheisia tutkimuksia on tehty paljonkin. Vaasan kaupunginkirjastossa toimiva äänikirjalukupiiri on ainoa laatuaan Suomessa, eikä sitä ole aikaisemmin tutkittu.

Pyrkimyksenäni on tutkia lukupiirin merkitystä jäsenilleen. Valitsin opinnäytetyöhöni kaksi toisistaan eroavaa lukupiiriä: äänikirjalukupiirin ja kirjallisuuspiirin. Tutkin äänikirjalukupiiriä ja jäsenten kokemuksia tapaamisista yhtenä hakeutuvan kirjastotyön muotona. Kirjallisuuspiiriläisten kokemukset toimivat tutkimuksessani vertailuaineistona. Vertailun toteutumiseksi valitsin Oulun pääkirjaston tiloissa toimivan Minnan kirjallisuuspiirin. Kiinnostuin aiheesta osallistuessani kirjaston asiakkaiden osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksia käsittelevään ”Kukaan ei oo yksin mitään -Ydin on yhteistyössä!” -koulutuspäivään 2011.

Opinnäytetyöni voi jakaa kahteen osaan: teoriaosuuteen ja empiiriseen osaan. Ensimmäinen osa kertoo lukupiirien historiasta yleisesti, sekä lukupiireistä Suomessa. Lisäksi tässä osassa esitän lyhyesti, millaisia lukupiiritoimintaa tällä hetkellä on.

Toinen osa käsittelee hakeutuvaa kirjastotyötä. Se kuvaa kirjastojen järjestämiä palveluja erityisryhmille, ja kertoo äänikirjalukupiiristä yhtenä työmuotona hakeutuvan kirjastotyön saralla. Toisaalta nousee esiin hakeutuva kirjastotyö kirjastoammatilaisten kannalta ja yhteistyökumppanuuden merkitys työssä. Samoin esittelen lyhyesti opinnäytetyöhön liittyviä yhteistyötoimijoita ja niiden roolia äänikirjalukupiirissä. Tämän osan lopussa tuon esiin muita hakeutuvaan kirjastotyöhön sisältyviä oleellisia asioita.

2 LUKUPIIRIN MÄÄRITELMÄT

Lukupiirien käsitteellisissä määrittelyissä voidaan havaita olevan hyvin paljon vaihteluita. Eri aikoina lukupiireistä on käytetty lukuseura-, kerho, kirjallinen yhdistys, kirjallisuuspiiri tai -kerho nimeä. Tutkimuksessani äänikirjalukupiiriläiset kutsuvat ryhmäänsä useimmin kerhoksi, ja vertailulukupiiri toimii perinteisenä painetun teoksen kirjallisuuspiirinä. Lukupiirit ovat kirjallisuutta harrastavien henkilöiden muodostamia yhteisöjä, jotka vaativat jonkinlaisen keskinäisen sopimuksen siitä, että kirjoista käydyt keskustelut ovat juuri lukupiiritapaamisia. Muuten lukupiiriin voidaan sisällyttää mitä moninaisimpia muotoja ja toteutuksia. (Matero, Hapuli & Koskivaara 2010, 7.) Tämän määritelmän kautta kuitenkin mielletään lukupiiriin osallistujat kirjallisuutta harrastaviksi henkilöiksi. Lukupiirien suuri suosio lienee kuitenkin siinä, että lukupiiriin saa tulla omana itsenään. Tekstiä lukemattomanakin voidaan kuunnella muita, tai osallistutaan aktiivisemmin keskusteluihin. Mikkonen (2010, 12) muistuttaakin, että lukupiireihin tullaan myös ilman varsinaista kirjallisuuden harrastuneisuutta tai muodollista kirjallista kompetenssia. Hänen mukaansa tuodaan esiin, että pystyäkseen toimimaan lukupiirien kokoontumisien on oltava säännöllistä toimintaa ja huomioi tämän elementin puuttuvan edellisestä Materon, Hapulien & Koskivaaran (2010, 7) määritelmästä. Hartleyn (2002, 2) tutkimuksessa kuvataan lukupiirejä käytännöllisen lähestymistavan kautta: kuinka lukupiiritapaamiset rakentuvat, missä tapahtuu kokoontuminen, onko lukupiiri avoin vai suljettu uusille jäsenille sekä mahdolliset muut keskeiset seikat. Hänen mukaansa lukemista harrastavaa yhteisöä voidaan kutsua lukupiiriksi, mikäli se täyttää minimivaatimukset.

Suvi Aholan (2013) väitöstutkimuksessa ”Lukupiirien Suomi: yhteisöllistä lukemista 149 suomalaisessa lukupiirissä 2009” määritteli lukupiirityypittelyn kautta puolestaan samaa asiaa. Hänen jaottelussaan heijastetaan samoja piirteitä, joita Hartleyn (2002, 2) kautta tuodaan myös esiin. Aholan mukaan (2013b, 93–94) lukupiirit voidaan jakaa kahteen päätyyppiin: vapaisiin lukupiireihin ja ohjattuihin lukupiireihin. Ensimmäiseksi mainitun muodostavat ystävien, tuttavien, naapureiden tai

saman alueen asukkaiden perustamat piirit, joiden tapaamiset ovat säännöllisiä ja epämuodollisia, ja kirjallisuuden lukemiseen sekä keskustelemiseen liitetään usein aterioita ja muuta sosiaalista kanssakäymistä. Näissä lukupiireissä ei yleensä ole vetäjää, ja ne tapaavat jäsenten kodeissa ja luettavat kirjat valitaan yhdessä. Ohjatut lukupiirit puolestaan muodostetaan laitoksen, järjestön tai yhdistyksen käsittämistä piireistä, joissa yleensä on myös vetäjä, joskus tehtävänsä varta vasten palkattu. Kokoontumiset järjestetään yleisesti julkisissa tai järjestävän tahon omista tiloissa, esimerkiksi kirjastoissa, opistoissa tai kirkon ja seurakunnan tiloissa. (Ahola 2013b, 93–94.)

Lisäksi Aholan (2013b, 49, 93–94) mukaan jaetaan ohjatut lukupiirit ohjattuihin harrastuspiireihin ja ohjattuihin valistuspiireihin toiminnan määrätietoisuuden perusteella. Kirjastojen sekä työväen- ja kansalaisopistojen piireihin osallistuneisuudelta edellytetään usein ilmoittautumista ja / tai kurssimaksua. Niiden ohjaajat ovat kirjallisuuden asiantuntijoita, jotka valmistelevat kokoontumisiin kirjailijaesittelyjä ja alustuksia. Kun taas erilaisten yhdistysten ja seurakuntien lukupiireillä nähdään olevan kertynyt yhteistä historiaa, vakiintuneita käytänteitä ja alustuksia, ja pääpaino on enemmän sosiaalisessa kanssakäymisessä kuin sivistymisessä. Kuitenkin ohjastustakin voi tulla myös yksityistä ja intiimiä, mikäli se kestää tarpeeksi kauan. Vaikka osa jäsenistä vuosien varrella olisikin vaihtunut, niin piirien perinteet ja pitkään jatkuneet tapaamiset ovat tehneet jäsenistä toisilleen läheisiä. (Ahola 2013b, 49, 93–94.)

Muita lukupiirin muotoja Aholan (2013b, 93) mukaan ovat Internet-lukupiirit, joita ylläpitävät niin yksityiset ihmiset kuin esimerkiksi yritykset, yhdistykset, kirjakaupat ja kustantamot, joten niitä on valtava määrä, sekä kansallisia että kansainvälisiä. Ohjattuihin Internet-lukupiireihin Aholan (2013) mukaan näyttää liittyvän ryhmähenkeä ja sitoutumista. Hänen mukaansa Internet-lukupiirien vakio-osallistujienmäärä, tarkoittaen keskusteluun osallistujia, jää niin pieneksi, että kanssakäyminen on melko lähellä fyysistä ohjattua lukupiiriä, esimerkiksi kirjastossa järjestettävää. (Ahola 2013b, 93.) Vertaistukilukupiireihin puolestaan tulevat yhteen samanlaisia elämänvaiheita, esimerkiksi sairauden, uskonnollisuuden tai vakaumuksellisuuden kokeneita ihmisiä. Lisäksi on nais- ja sekä mieslukupiirejä,

jotka koostuvat nykyisistä ja entisistä työtovereista, naapureista sekä ystävien ryhmästä. On myös lukupiirejä pelkästään pariskunnille. (Ahola 2013b, 94.)

Tutkimuksessani lukupiirillä tarkoitetaan lähinnä Hapulin (2010,16) mukaista yhteisöä, jossa jäseniä yhdistää lukuhuoli ja halu puhua lukemastaan, jakaa kokemustaan ja rikastaa sitä muiden kautta. Koska äänikirjalukupiiri toimii vinkkipiirin periaatteella, kokoontuminen muodostuu lukukokemuksiin sisältyvistä kertomisista ja kokemusten esiin tuomisesta, mitä kukin on lukenut. Tutkimuksenvertailun kirjallisuuspiiri kokoontuu keskustelemaan etukäteen yhteisesti sovitusta kirjasta. Määritelmässä jätetään mahdollinen kirjallinen kompetenssi avoimeksi.

2.1 Lukupiirien historiaa

Aholan (2013, 14) mukaan lukupiirit syntyivät 1700-luvulla aateliston, papiston sekä porvariston keskuudessa. Hän toteaa eurooppalaisten lukupiirien edeltäjinä olleen ylhäisön kirjalliset salongit, joissa naisilla oli muusta yhteiskunnasta poiketen verraten paljon vaikutusvaltaa. Ensimmäiset ylhäisön kirjalliset salongit alkoivat toimia 1600-luvulla Ranskassa. Kirjallisuudesta piti keskustella tuolloin kodeissa, sillä säätyläisnaisillakaan ei ollut mahdollisuutta opiskella ja saada ääntään kuuluviin julkisesti. Miehillä ne myös merkitsivät henkisesti vapaamielisen keskustelufoorumin saamista käyttöönsä. Ylhäisön salongit alkoivat levitä alempiin säätyihin Euroopassa ja Amerikassa samoihin aikoihin 1700-luvulla. Siihen vaikuttivat monet yhteiskunnalliset ja filosofiset muutokset. Lisäksi tuohon aikaan liittyivät tekniset innovaatiot ja sanoma- ja aikakauslehdistön synty. (Ahola 2013b, 14, 16.)

Ilkka Mäkisen (1997) Yleiset kirjastot Suomessa 200 vuotta: Juhlakirja, internet-version mukaan varsinaisia lukupiirejä edelsivät sanoma- ja aikakauslehtien tilausrenkaat, jotka alkoivat Saksassa 1600-luvulla ja voimistuivat 1700-luvulla. Niissä porvarimiehet kokoontuivat kievareihin ja kahviloihin tilaamaan ja keskustelemaan muodostaen klubien kaltaisia järjestöjä, lukuseuroja. Mäkinen kuvaa, kuinka lukuseurat olivat monen muotoisia: löyhistä muutaman ihmisen piireistä aina satoja jäseniä käsittäviin seurapiiriklubeihin. Lukuseuran merkitys oli ennen kaikkea toimia kollektiivisen tiedonhankinnan, mutta myös yksilöllisen sananvapauden mah-

dollistajana. Lisäksi lukuseuroissa oli tavoitteena myös kirjojen sisällöistä keskusteleminen. Niinpä lukuseurat levisivät nopeasti niin Amerikassa kuin Euroopassakin. (Mäkinen 1997.)

Mäkisen (1997) mukaan lehtien yhteistilauksesta siirtyminen lukupiiriin meni hyvin sujuvasti: joukko yhteen kokoontuneita ihmisiä kokoontui yhteen, ja vuorotellen hankkivat kirjan, jonka muutkin saivat lukea. Kokoonnuttiin keskustelemaan luetuista kirjoista ja hankinnoista, sekä sääntöjen sopimisista. Varhaisimmat lukupiirit, joista on säilynyt tietomerkintä, ovat kokoontuneet Saksassa ja Englannissa 1700-luvuilla. Kirjapiirien ongelmaksi muodostui kuitenkin se, mitä tehdä kirjoille kierrätyksen jälkeen. Ne saattoivat päätyä jäsenten kirjahyllyihin, tai huutokaupattaviksi, ja siten häviämiseen yhteisestä käytöstä. Tämän estämiseksi lukuseurat rupesivat hankkimaan itselleen pysyvän kirjaston säilytyspaikan ja saivatkin kirjakaapin tai vuokrattavaksi huoneen säilyttämistä varten. Näin syntyi Mäkisen mukaan seuraava lukuseuratyyppe: Lukukirjasto. (Mäkinen 1997.)

Erittäin merkittäväksi murrokseksi tuli lukutavan muuttuminen lukutaidon vähittäisen parantumisen myötä. Tällä on vaikutuksensa myös lukupiirien kehitykseen. Aiemmin lukeminen oli ollut sosiaalinen tapahtuma ja fyysinen ponnistus. Ääneen lukeminen oli ollut suosittua käsitöiden ja kotiaskareiden tekemisen taustalla. Nyt alettiin lukea hiljaa itsekseen. Näin lukemisesta tuli aikaisemmasta poiketen yksityinen kokemus. On kuitenkin niin, että tämä koski pitkään hyvin suppeaa ihmisjoukkoa. (Ahola 2013b, 16.)

1800-luvun alussa erilaisten yhteiskunnallisten murrosten tuomat muutokset alkoivat muuttaa länsimaissa myös sukupuolista epätasa-arvoa eri yhteiskunnan väestöryhmissä, jolloin kokoontumiset kodin ulkopuolelle alkoivat olla mahdollisia myös naisille. Yhä enemmän naisia työväenluokista alkoi osallistua lukupiireihin. Opiskelusta ja lukuharrastusta pidettiin tärkeänä työväenliikkeissä, joiden järjestö- ja luentotoiminta siirtyi erityyppisiksi opintopiireiksi. Taustalla oli kansansivistystyön tavoitteita. Nämä kokoontumiset muuttuivat pian kirjallisuuden ympärille keskittyviksi tapaamisiksi. (Juutila - Purokoski 2010, 85–86; Rehtberg Sedo 2002, 12.) Lisäksi Juutila - Purokoski (2010, 86) tuo esiin, kuinka tuolloin korostettiin yleissivistyksen merkitystä. Samalla uskottiin työväen itsetietoisuuden lisääntymiseen

yleissivistyksen kasvaessa. Long (2003, 50) viittaa samaan asiaan puhuessaan, kuinka naiset 1800-luvulla kirjallisten keskustelujen kautta saivat muodostettua yhteisöjä, joiden kautta oman tietämyksen avartuminen, identiteetin vahvistuminen sekä sosiaalisuuden muutos kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa oli mahdollista.

2.2 Lukupiirit Suomessa

Suomen lukupiirien historian osalta Pohjanmaa näyttäytyy keskeisellä sijalla, sillä lukuseurat syntyivät ensiksi juuri kyseiselle alueelle. Ilkka Mäkisen (1997) Yleiset kirjastot Suomessa 200 vuotta: Juhlakirja, internetversiossa nousee esiin syitä Pohjanmaan erityislaadusta lukupiirien perustamiselle 1700-luvulla. Ensiksikin Pohjanmaan papeilla oli oma edustajansa valtiopäivillä, sekä yhteydet Pohjanlahden yli Ruotsiin olivat tiiviit. Toiseksi pohjalainen rahvas innostui lukemisesta paljon muuta maata aikaisemmin.

Suomen ensimmäisenä lukupiirinä voidaan pitää Pohjanmaalla 1760-luvulla toiminnutta ”kirjasosieettia”, joka koostui papeista ja maanmittareista. Heidän aloitukseltaan lukuseurakiinnostus levisi myös suomenkielisten talonpoikien keskuuteen. Jäsenet avasivat kotikirjastonsa ovet ”kirjasosieetin” käyttöön, ja kierrättivät ostamiaan kirjoja. (Mäkinen 2009, 36, 40, 44; Ahola 2013a, 21.)

Pohjalaisen ”kirjasosieetin” jälkeen lukuseuroja perustettiin 1780-90-luvuilla. Kaiken kaikkiaan niitä syntyi 1840-lukuun mennessä toistakymmentä Suomen rannikolle, esimerkiksi Tornioon, Ouluun, Vaasaan, Helsinkiin ja Viipuriin. Sisämaahan lukuseuroja muodostui ainakin Tampereelle, Leppävirralle ja Lappeenrantaan. Vaasan lukuseuraan kuului myös naisia joko osakkeiden puolisoina tai osakkuuden perineinä leskinä. Tuona aikana erilaisia yhdistyksiä, kuten myös lukuyhdistyksiä perustettiin. Esimerkkinä mainittakoon rouvasyhdistykset, joita perustettiin 1830 -50 -luvuilla Suomen kaupunkeihin. Niiden toiminta painottui etupäässä sosiaaliseen työhön, eli köyhien ja orpojen auttamiseen mutta niillä oli myös lukupiireille ominaista kirjallista toimintaa. Esimerkiksi Porvoossa Fredrika Runebergin johdolla kirjallisuudesta kiinnostuneet naiset alkoivat jo 1845 kokoontua kerran viikossa lukemaan ja keskustelemaan suomeksi, erityisesti Kalevalaa. Taustalla vaikut-

tivat kansansivistysohjelma 1850-luvulta, johon kuuluivat kansakoulu, mutta myös uuden kansallisen kirjallisuuden luominen ja levittäminen kustannustoiminnan ja kirjastojen avulla. Näissä kohtasivat naisten uskonnolliset ja sivistykselliset pyrkimykset. Suomalaiset naiset alkoivat etsiä uudenlaista, aktiivista roolia yhteiskunnassa ja kansallisessa kulttuurissa. Toisaalta myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seura perustettiin 1831. 1800-luvun lukupiirit antoivat naisille turvallisen ympäristön kirjallisuuden harrastamiseen sekä erinomaisen alustan, jolta ponnistaa kirjoittajiksi. Miehillä lukuseurojen merkitys oli toisenlainen. Lisäksi Suomessa esiintyi 1800-luvun alusta alkaen saksalaisen mallin mukaisia ”frakkilukuseuroja”, jotka välittivät eri alojen ammatillista ja tieteellistä kirjallisuutta. (Ahola 2013a, 20–28.)

Euroopassa toimineet kirjalliset salongit levisivät mitä pikimmin Suomeenkin (Ahola 2013, 36). Anne Krohnin ”kirjalliset illat” alkoivat toimia 1900-luvun alkupuolella. Siihen kuului joskus lukemisen lisäksi myös laulua, soittoa ja lausuntaa. ”Kirjallisten iltain” piirin toimittua neljä vuotta se alkoi pitää itsestään kirjaa ja dokumentoida toimintaansa. Lukupiirin tarkoituksena oli aina yksi kirja kerrallaan. Luetut kirjat koostuivat sen aikaisista tunnetuista kotimaisista kirjailijoista mutta joukossa oli myös runsaasti ulkomaalaista kaunokirjallisuutta, joista monet olivat 1800-luvulla jo klassikoiksi muodostuneita romaaneja, osa jo aikalaisten kirjoittamia. (Leskelä-Kärki 2010, 78–81.)

Nuorisoseuroja alettiin perustaa maahamme 1800-luvun lopusta alkaen ja 1900-luvun alussa niitä oli jo hyvin runsaasti. Lukuseuratoiminnalla oli siinä tärkeä rooli, sillä monitoimimies Santeri Alkiolla oli hyviä kokemuksia kotikunnassaan toimivista lukuyhdistyksistä. Seuroilla oli alusta alkaen sekä kirjasto- että lukutupatoimintaa, josta jälkimmäinen koostui lähinnä lehtien tilaamisesta ja lukemisesta, mutta lukutupa toimi myös keskusteluja ja kokouksia varten. Nuorisoseurojen kirjallisuusvalikoima muodostui etupäässä kotimaisesta kaunokirjallisuudesta, kuten Pietari Päivärintaa, Juhani Ahoa ja Aleksis Kiveä. Lisäksi oli kuitenkin suosittua aatteellisesti viihteellistä käännöskirjallisuutta, esimerkiksi Genoveeva. Majatalot ja kestäkievarit, kuten myös kauppiaat ja räätälit pitivät lukutupia houkutellessaan palvelullaan asiakkaita. Luettiin myös kouluissa sekä maalaistalojen tuvissa. 1900-luvulla lukutupien toiminta alkoi vähetä kirjastojen määrän kasvun myötä, ja toisaalta lehtien tilaaminen koteihin yleistyi. Suureksi osaksi lukutuvat katosivat nuorisoseuroista

1910-lukuun mennessä mutta toisissa nuorisoseuroissa lukupiiri- ja lukurengas-toiminta jatkui pitkäänkin. Esimerkiksi Pohjanmaalla nuorisoseurojen lukupiirejä pidettiin vielä 1940-luvulle saakka. (Ahola 2013a, 39–41.)

3 SOSIAALINEN KIRJASTOTYÖ

Oikean termimuodon valinta ja käyttäminen opinnäytetyössäni on aiheuttanut minulle paljon pohdintaa ensiksikin siitä syystä, että kyseisestä kirjastotyön muodosta ei ole sinänsä virallista määrittelyä. Toiseksi sosiaalisesta kirjastotyöstä voidaan puhua myös ”hakeutuvan tai hakevan kirjastotyön” -nimellä. Samalla olen kuullut käytettävän myös ”etsivän kirjastotyön” -nimitystä tätä kirjastotyömuotoa tarkoittaessa (Elenius 5.6.2014). Kolmanneksi pohdintani johtui siitä, kun jouduin miettimään, mikä ilmaisu parhaiten kuvaisi opinnäytetyöaiheeni mukaista toimintaa. Sekä lopuksi, neljänneksi koin tärkeäksi huomioida määrittelyä valitessani asiakasystävällisyysnäkökulman, joka ei pyrkisi leimaamaan tarpeettomasti ihmisiä, sillä kaikkihan me ihmisinä kuulumme erilaisiin joukkoihin, kuka mihinkin sekä milläkin tavalla.

Sosiaalisella kirjastotyöllä tarkoitetaan kirjaston toiminnan järjestämistä sellaisille ihmisryhmille, joita kirjastot ovat perinteisesti huomioineet vähän, tai jotka aikaisemmin ovat jääneet ilman minkäänlaisia kirjastonpalveluita. Puhuttaessa sosiaalisesta kirjastotyöstä mielletään toiminnan tapahtumapaikaksi kirjasto. Toisaalta sosiaalisen kirjastotyön termi on neutraali, yleisesti kuvaava ilmaisu ja sopii hyvin käytettäväksi puhuttaessa ihmisläheisemmistä kirjastotoiminnoista erilaisten ryhmien parissa. (Laitila 20.4.2011.)

Hakevalla ja hakeutuvalla kirjastotyöllä tarkoitetaan kirjastotyötä, jossa kirjastopalvelut viedään, tavalla tai toisella, asiakkaan luokse sen sijaan että, asiakkaat tulisivat perinteisesti kirjastoon. Yleisesti puhutaan erilaisten ihmisjoukkojen pariin ”jalkautumisesta”. Hakeutuvaan kirjastotyöhön katsotaan yleisesti kuuluviksi, esimerkiksi kirjaston kotipalvelu, kirjastoautotoiminta, vankiloissa sekä sairaaloissa tehtävä kirjastotoiminta. (Laitila 20.4.2011.)

Etsivän kirjastotyön määritelmä puolestaan viittaa siihen, että pyritään etsimään ja löytämään niitä kohdejoukkoja, joiden kohdalla kirjastopalvelut ovat puuttuneet joko kokonaan, tai toiminta on ollut hyvin vähäistä. Tämä käsite on siis hyvin lähel-

lä samaa hakevan ja hakeutuvan kirjastotyön määrittelyn kanssa. (Elenius 5.6.2014.)

Kirjaston ja Datero ry:n yhteistyössä toimivaa äänikirjakerhoa voidaan ajatella toimintansa puolesta kuvaavan parhaiten sosiaalisen kirjastotyön määritelmä. Toisaalta hakevan ja hakeutuvan kirjastotyön termiä käytetään sosiaalisen kirjastotyön määrittelyn kanssa hyvin paljon rinnakkain, siitäkin huolimatta, että se mielletään ensisijaisesti kirjaston ulkopuolella tapahtuvaksi toiminnaksi (Elenius 5.6.2014).

Sosiaalinen kirjastotyö ei sinänsä ole uutta. Sitä on tehty pitkään, esimerkiksi laitoskirjastoissa, kirjaston kotipalvelun kautta, sekä kirjastoauton pysäkkejä on laitettu palvelutalojen läheisyyteen. Tämän päivän hakeutuva kirjastotyö on johtanut erilaisiin muutoksiin ja nykyisenkaltaisen ihmislähtöisyyttä, yhteistyökumppanuutta sekä ”jalkautumista” painottava työskentely on kuitenkin kirjastoille aika uutta. (Jokitalo 2012, 28–29.)

Turun kaupunginkirjasto on järjestänyt asumispalvelu- ja toimintakeskusten lukesteisille kolmesta kerrasta koostuvan äänikirjojen lukupiirin. Tavoitteena on ollut aktivoinnin lisäksi lukemiseen innostaminen sekä ilon tuottaminen. Kirjastonhoitaja on käynyt etukäteen kertomassa laitosten henkilökunnalle Celia-kirjastosta, luonut heille tunnuksen sekä tilannut cd-levyt. Tällä on pyritty tukemaan mahdollisuutta lukupiirin jatkumiseksi itsenäisenä toimintana kirjaston järjestämän osuuden jälkeen. (Äänikirjojen lukupiiri 2015.) Myös maailmalta voidaan saada hyviä vinkkejä Suomessa tapahtuvaan hakeutuvaan kirjastotyöhön. Almgren ja Jokitalo (2010, 127–128) tuovat teoksessaan ” Kirjasto 2011: vaikutteita maailmalta” esimerkkejä näistä. Muun muassa Slovakiassa Bratislavan yleinen kirjasto tarjoaa palvelua ja ohjelmaa näkövammaisille, erityisesti lapsille ” Luetaan yhdessä” tapahtuman kautta. Siinä näkevät ja näkövammaiset lapset kohtaavat kuulijoina ja lukijoina. Tilaisuuksissa on ollut erilaisia teemoja, ja mukana on ollut usein teemaan liittyviä julkisuuden henkilöitä ja asiantuntijoita.

Verkko haltuun! - Nätet i besittning -projektissa 2009 - 2012 välisenä aikana on tehty hakeutuvaa kirjastotyötä. Palvelujen toimintamuodot muodostettiin kunkin paikkakunnan tarpeiden mukaan (Jokitalo 2012, 21). Elenius (2012, 10) kertoo,

että Vaasassa keskityttiin maahanmuuttajayhteistyöhön, erilaisiin oppimis- ja lukemishaittoihin sekä vankilayhteistyöhön. Turussa kokeiltiin työmuotoja mielenterveyskuntoutujien, lomautettujen ja työttömien sekä pitkäaikaissairauksien tukemiseen. Pietarsaassa, Porvoossa sekä Ylöjärvellä toimintamuotoja kehitettiin työttömiä, kehitysvammaisia ja maahanmuuttajia ajatellen. Vaasassa ja Pietarsaassa on ollut osallistujia sekä suomen että ruotsinkielisiä. Syrjäytymisen ennaltaehkäisy oli yksi hankkeen päätavoitteista (Elenius 2012, 11). Myös opinnäytetyöaiheeni äänikirjalukupiiri "Kirjoja korville" aloitettiin Vaasan kaupunginkirjaston ja Datero ry:n yhteistyönä hankkeen aikana.

Opinnäytetyön tekemisen aikana on useissa eri kohdissa tullut toistuvasti esiin Kanadassa toimiva hakeutuva kirjastotyö. Siellä haluttiin laajentaa kirjastotyön yhteisöllistä kehittämisotetta vuonna 2004 - 2008 Working Together Project -toiminnan kautta, joka muistuttaa edellä kuvattua Verkko haltuun -projektin kautta aloitettua toimintaa. Yhteisöllinen kirjastotyön ote kontekstissaan sisältää seuraavat kohdat: Ensiksikin tiedon antaminen ja koulutus. Siinä kirjasto suunnittelee palveluja, ja pyrkii monipuolisten keinojen kautta informoimaan niistä. Toiseksi tiedon kerääminen konsultoinnin kautta, jossa kirjastot kysyvät erilaisilta yhteisöiltä sekä ryhmiltä, mitä he haluavat ja pitävät tärkeänä. Lisäksi he pyrkivät erilaisin menetelmin tiiviiseen keskusteluun yhteisöjen ja ryhmien kanssa, jonka myötä kirjastot edelleen pyrkivät tarkentamaan käsitystään siitä, mitä erilaiset yhteisöt haluavat ja pitävät tärkeänä. Neljänneksi kirjastot pyrkivät yhteisöjen mukaan saamiseen kehittämällä toimintaa juuri heidän tarpeitaan ajatellen. Lopuksi, viidenneksi on yhteistyökumppanuuden muodostuminen ja siinä toimiminen. Kaikkien näiden kohdalla kulkee mukana kuunteleva työote. (DeFaveri 2008, 16.)

Myös Almgren ja Jokitalo (2010, 43) nostavat esiin, kuinka Rudersdalissa Tanskassa paikallinen yhteisö osallistui monin tavoin kirjaston uuden toimintasuunnitelman ja kirjastopolitiikan laatimiseen. Asiakkaiden ajatuksista, toiveista ja tarpeista keskusteltiin useissa eri vaiheissa. Suunnitteluun osallistuivat henkilökunnan ja käyttäjien lisäksi myös paikalliset yhteistyökumppanit. Lisäksi koottiin kuntalaisten fokusryhmiä keskusteluja ja haastatteluja varten, samoin perustettiin fokusryhmiä yhteistyökumppaneille. (Almgren & Jokitalo 2010, 43.)

3.1 Äänikirjalukupiiri hakeutuvan kirjastotyön muotona

Äänikirjalukupiiri on nimeltään ” Kirjoja korville / Böcker för öronen”. Sitä kutsutaan myös äänikirjakerhoksi, tai pelkästään kerhoksi, kuten sen jäsenillä on usein tapana. Äänikirjakerho on tarkoitettu kaikille, jotka jostakin syystä ovat estyneitä lukemaan painettuja kirjoja, tai jotka muuten vaan haluavat mieluummin kuunnella kuin lukea paperimuotoisia kirjoja. Alusta alkaen haluttiin madaltaa kynnys osallistua mahdollisimman alhaiseksi, jotta kaikki kiinnostuneet voisivat rohkaistua mukaan toimintaan. (Haasio & Jokitalo 2012.)

Äänikirjalukupiirin voi katsoa kuuluvan yhdeksi hakeutuvan kirjastotyön muodoksi, koska siinä toteutuu samat elementit, kuten kaikessa sosiaalisessa kirjastotyössä. Lukemisesteisille ovat kirjastot aikaisemmin, ja yhä vieläkin järjestäneet vähän toimintaa, ja esimerkiksi tämän kaltainen äänikirjakerho on valtakunnallisesti ainoa Suomessa. Nähdään tärkeäksi, että myös lukesteiset pääsevät lukemaan, keskustelemaan ja kaikella tavalla kirjallisuuden pariin omalla äidinkielellään. Lukupiiri on siis kaksikielinen (Kirjoja korville, [viitattu 12.5.2014]). Tämäkin seikka on tärkeää, että on mahdollista omalla äidinkielellään saada lukea äänikirjoja, sekä keskustella niistä. Oma kieli löytyy ja vahvistuu kirjoja lukemalla ja samalla mahdollistaa osallistumisen julkiseen keskusteluun yhteiskunnassa (Almgren & Jokitalo 2010, 153).

Koska kerho toimii kirjavinkki-periaatteella, ajatuksena on, että ryhmäläiset voivat kertoa toisilleen lukemistaan kirjoista sekä kokemuksistaan niistä. Tämä puolestaan lisää yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuuden kokemusta. Yhtä hyvin voi kuitenkin pelkästään kuunnella muiden kertomusta niin halutessaan. (Almgren & Jokitalo 2010, 63.) Kerhon toimintamuoto sekä ilmapiiri on haluttu tietoisesti pitää avoimena ja vapaana (Haapaharju 20.3.2013).

Äänikirjalukupiiri on haluttu suunnitella ja kehittää toimintaa yhdessä osallistujien kanssa. On pidetty ensiarvoisen tärkeänä sitä, että kohderyhmät ovat palvelujentarjoajien kanssa vertaisia, oman elämänsä ja palvelujentarpeensa asiantuntijoita. Pyritään siis mahdollistamaan jäsenten osallisuuden kokemus pelkän osallistumisen sijaan. Osallisuus tarkoittaa Kupiainen & Sintosen (2009, 21–22, 25) mukaan

sitä, että jäsen pääsee ja on halukas vaikuttamaan asioiden kulkuun, tulee oma kokemus vaikuttamisesta sekä tästä juontuvasta sitoutumisesta. Osallistuminen puolestaan on mukana oloa tilanteessa, joka on muiden järjestämä, eikä siihen ole itse vaikuttanut (Kupiainen & Sintonen 2009, 21–22, 25.) Alusta alkaen on pyritty kunnioittavaan suhtautumiseen paikallisia osallistujia kohtaan (Haasio & Jokitalo 2012). Seuraavassa tulee esiin, kuinka kaksi osallistujaa on kokenut.

Tai ei siis tarvitse olla niin samanlainen elämäkokemus, tai ei kovin paljon samanikänenkään. Et voi olla hyvin eri-ikänenkin. Ja kun on ollut kiinnostunut samoista asioista ja aiheista niin lähentää ihmisiä ja tulla vertaiseksi. Samanarvoiseksi keskenään. (Haastateltava VM2.)

Kyllähän ne aina kysyy, et mitähän sais olla. Et kaikkee sais mitä vaan haluaa. (Haastateltava VN1.)

Haastateltavien kuvauksessa osallistumisestaan voidaan havaita samansuuntaisia arvostuksia, joita edellä todetaan tärkeiksi kerhon ja yleisestін hakeutuvan kirjastotyön kannalta. Ensimmäisessä repliikissä kerhon jäsen kertoo kokevansa ryhmässä tasavertaisuutta ja keskinäistä samanarvoisuutta muiden lukupiiriläisten kanssa. Hänen puheestaan huomataan, kuinka kiinnostuneisuus samoja aihepiirejä kohtaa yhdistää ihmiset toisiinsa, eikä silloin ihmisiä koskevilla muilla taustatekijöillä, kuten iällä ja elämäkokemuksilla ole haastateltavan mukaan merkitystä Samanarvoisuuden kokemiseen mielletään esimerkiksi kunnioittavuus, mikä puolestaan mahdollistaa Kupiaisen ja Sintosen (2009) mukaisen ryhmäläisten vaikuttavuuden toiminnansisältöön. Toisessa sitaatissa ilmenee kuulluksi tulemisen kokemus. Kertoja kokee pääsevänsä vaikuttamaan lukupiirin kautta lainaamiensa äänikirjojen valintaan ja on ilmeisen tyytyväinen.

Schmidtin (2010) Library Journalissa kirjoittaman kolumnin mukaan käyttäjien kuunteleminen on oleellista, mikäli kirjasto todella haluaa olla osa ympäröivää yhteiskuntaa (Schmidt 2010, Almgrenin & Jokitalon 2010, 41 mukaan). Opinnäytetyöni tukee käsitystä siitä, että äänikirjakerho hakeutuvan kirjastotyön muotona omalta osaltaan palvelee tätä pyrkimystä.

3.2 Hakeutuva kirjastotyö kirjastoammattilaisten kannalta

Hakeutuvan kirjastotyön osallistujat eivät yleensä ole kirjastokäyttäjien valtavirtaa. Ryhmäläisillä saattaa olla myös erilaisia käytön tai lukemisen esteitä, jotka voivat vaikuttaa ryhmätilanteissa. Jos osallistujilla on esimerkiksi sairautta tai työttömyyttä, voi keskustelukin liikkua henkilökohtaisemmissa asioissa tavallisempaan asiakaskontaktiin verrattuna. Tapaamistilanteita voi kertyä useitakin. Tämä johtaa siihen, että ammattilaisten on mietittävä ja huomioitava ryhmätilanne kokonaisuudessaan. Tällöin työntekijä joutuu miettimään omaa rooliaan: onko oma rooli asiakaskäyttöön virkamiehen vai henkilökohtaisempi kanssaihminen rooli. Jokitalon (2012, 29) mukaan empatia on kyllä tarpeen mutta on tilanteita, joissa kirjastoammattilaisen on ehkä syytä suojata itseään ammattiroolilla, eikä mennä ihan täysillä mukaan koko persoonallaan. Täysin virkamiehenä sosiaalista kirjastotyötä on hankala toteuttaa, ja hän esittääkin eräänlaista keskitietä. Verkko haltuun -projektissa toimijoiden mukaan he saivat itse enemmän irti ja myös asiakkaat hyötyivät enemmän, kun ohjaaja on muutakin kuin kirjastoammattilainen. Tällainen työskentely mahdollistaa myös me-hengen, yhteisyyden kokemuksen muodostumisen ryhmään. Kirjasto on kuitenkin ennen kaikkea mukana kirjastoammatillisena osaajana; kirjallisuudentuntijana, lukuharrastuksenedistäjänä, aineiston pariin johdattajana sekä tiedonhaunosaajana. (Jokitalo 2012, 28–29.)

Ammattilaiset joutuvat pohtimaan sekä suunnittelemaan ryhmän ohjauksellisia asioita. Riippuen toiminnasta voi olla tarpeen miettiä esittämistapaa sekä kartoittaa tarkasti työskentely- ja ohjaamismenetelmiä, ja mitkä voisivat sopia juuri tämän kaltaisen toiminnan kohdalle. Tässä voi auttaa etukäteistutustuminen ryhmää koskeviin tietoihin siltä osin kuin se on mahdollista. Muuten kannattaa miettiä erilaisia kysymyksiä, esimerkiksi kuinka kohdata erilaisista aikuisista, tai -nuorista koostuva joukko. Kuinka toimia niin, että kaikki voivat osallistua? Millaisia yllättäviä tilanteita saattaa syntyä, ja kuinka toimia silloin? Samalla voi miettiä muita mahdollisia lisäkysymyksiä.

Hakeutuva kirjastotyö vaatii ammattilaiselta uskallusta, ennakoluulottomuutta, ihmisistä pitämistä ja halua kohdata heidät sekä uteliaisuutta ja kohtaamisen halua eri asioita kohtaan. Hakeutuva kirjastotyö toimintamuotona vaatii paljon aktiivisuutta.

ta, kirjaston ulkopuolelle menemistä ja ihmisten pariin hakeutumista. Tällainen ihmisläheisempi työ on ollut kirjastoille uutta ja edellyttänyt siksi uudenlaista ajattelua. Yhteistyön merkitys lähialueiden yhdistykseen ja muihin tahoihin korostuu ja vaatii ammattilaisilta ajallista sekä ammatillista panostamista. Samalla se on hakeutuvan kirjastotyön tekemisen edellytys, sekä antaa myös kirjastoille rikkautta ja uusia näkökulmia (Jokitalo 2012, 28, 30.)

3.3 Kirjaston työntekijät ja yhteistyökumppanuudet

Kun kirjasto alkaa suunnitella jotakin hakeutuvaan kirjastotyöhön liittyvää toimintaa, sen olisi hyvä kirjasto- osajien verkoston luomisen jälkeen kartoittaa mahdollisia yhteistyökumppaneita. Näitä voivat olla esimerkiksi erilaiset yhdistykset sekä erilaiset sosiaali- ja terveysalan järjestöt. Kirjasto ei voi tehdä hakeutuvaa kirjastotyötä yksin eri syistä johtuen. Monilla ihmisillä saattaa olla suuri kynnys tulla kirjastoon. Kirjastokortti ehkä on, mutta vuosikymmeniin ei ole tullut kirjastossa käytyä. Kirjastonkäyttöä kohtaan voi joskus olla jopa pelkoa, tai käsitys kirjastonpalveluista ja -kokoelmista saattaa olla joillakin ihmisillä hyvinkin väärä. Lisäksi monet hakeutuvan kirjastotyön ryhmistä ovat tottumattomia kirjastonkäyttäjiä, ja tarvitsevat rohkaistua heidän omissa, esimerkiksi yhdistyksen tiloissaan tullakseen yhdessä tai yksin kirjastoon. (Elenius 2012, 10–11; Jokitalo 2012, 30–31.) Jos osallistujalla on hahmotusvaikeuksia tai ajattelee kirjastonkäytön kuuluvan ainoastaan sujuville lukijoille, ei kirjasto näyttäydykään niin helppona ja kutsuvana paikkana, kuten kirjastoammattilaiset saattaisivat kuvitella (Jokitalo 2012, 30). Yhteistyökumppaneilla on usein tuttu ja valmis ympäristö, sekä osallistuneiden luottamus valmiina. Yhteistyötä tarvitaankin osallistujien tavoittamiseksi sekä palvelujen markkinoimiseksi. (Elenius 2012, 9.)

Kirjastojen yhteistyö sosiaali- ja terveysalan järjestöjen kanssa on ollut satunnaista ja yksittäistä. Yhteistyökumppanuus antaa mahdollisuuden pitkäkestoisemman ja säännöllisemmän toiminnan tarjoamiseen laajemmalle ihmisjoukolle. Esimerkiksi aikaisemmin aikuisväestölle kirjastoissa on ollut lähinnä lukupiirejä ja muita kirjallisuusteemaisia ryhmiä. Ne tosin ovatkin kirjaston perusidean mukaisia, mutta muilta osin erityisesti aikuisryhmille tarjonta on ollut vähäistä. (Elenius 2012, 10.)

Yhteiskumppanit ja kirjastontyöntekijät muodostavat yhdessä monialaisten asiantuntijoiden verkoston, jossa jokaisella on oma ammattilaisroolinsa. Ei siis ryhdytä toisen alan ammattilaiseksi, vaan kullakin on oma osaamisensa, minkä vuoksi yhteistyöhön on ryhdytty. Kirjasto tarjoaa oman osaamisensa asiakkaiden käyttöön. Onkin tärkeää sopia ja keskustella rooleista yhteiskumppaneiden kesken. Avoin mieli, keskustelut tavoitteista sekä toimijoiden rooleista vahvistavat ja tukevat luotamusta eri toimijoiden kesken. Lisäksi Jokitalo (2012, 31) muistuttaa, että kaikkien ammattilaisten saaminen mukaan on yhtä tärkeää kuin asiakkaiden osallistaminen. Jokaisen olisi hyvä tuntea olevansa osa kirjaston yhteisöllistä ja osallistavaa toimintaa. (Jokitalo 2012, 29, 31.) Hakeutuvan kirjastotyö kohdentuu alueiden tarpeiden mukaisesti. Monialainen yhteistyökumppanuus nopeuttaa paikallisten- ja ajankohtaisten tarpeiden sekä ajankohtaisten asioiden tunnistamista ja niihin tarttumista, mikä edesauttaa erilaisten toimintojen järjestämistä. Kirjaston kannalta yhteistyökumppanuuden merkitys on hyvien ideoiden, tiedon ja tuen saaminen. Yhteisen tekemisen metodi lujittaa yhteistyötä ja heijastuu positiivisesti toiminnan onnistumiseen. (Elenius 2012, 10–11 & Jokitalo 2012, 29–30.)

3.3.1 Datero ry

Datero ry, Erityisryhmien tietotekniikkakeskuksen tavoitteena on pyrkiä lisäämään tietoisuutta kuntoutukseen ja (erityis)opetukseen suunnattujen tietokoneohjelmien käytöstä, sekä lisätä niiden tarjontaa lähellä käyttäjiä. Tavoitteen toteutumiseksi Datero ry on perustanut ohjelmalainauspisteitä kunnallisiin kirjastoihin. Se tarjoaa ohjelmaesittelyjä, tiedotusmateriaaleja sekä kursseja ja lainaaminen tapahtuu normaalisti kirjastokortilla. Ohjelmia voi myös lainata oman kirjaston kautta muista kirjastoista. Hyötynä on muun muassa se, että lainaajan on mahdollista saada käyttöönsä asiantuntijan valitsemia, kalliita kuntoutukseen ja opetukseen tarkoitettuja tietokoneohjelmia, joita ei ole myynnissä tavallisissa kaupoissa. Lisäksi ammattihenkilöstö voi tutustua ohjelmiin sekä osallistua koulutuksiin, ja näin parantaa tietokoneavusteiseen liittyviä valmiuksiaan ennen kuin hankkivat niitä työpaikalleen tai asiakkailleen. Koulut ja muut toimivat puolestaan voivat tutustua ohjelmiin

etukäteen ennen hankkimista, sekä laina-ajan puitteissa käyttää opetuksessaan. (Datero ry, [viitattu 16.5.2014]).

Datero ry:n pääasiallinen toiminta-alue on Pohjanmaa. Sen jäseniä voivat olla yhdistykset, esimerkiksi vammaisjärjestöt sekä julkisyhteisöt, kuten sairaanhoitopiirit ja kunnat. Se on myös koonnut verkkosivuilleen tarpeellisia linkkejä asioista kiinnostuneille. Datero ry järjestää monipuolista toimintaa, johon yhtenä Kirjoja kuuleville korville-kerhokin sisältyy. Lisäksi sen tapahtumiin kuuluu esimerkiksi avoimien ovien päivän järjestäminen kirjastoissa, jossa henkilökunta antaa ohjausta lainauspisteessä olevista ohjelmista ja opastusta lainauspisteessä olevien ohjelmien käytöstä. (Datero ry, [viitattu 16.5.2014]).

3.3.2 Celia kirjasto

Celia kirjasto on valtion erikoiskirjasto, joka pyrkii palvelemaan kaikkia, joille painetun kirjan lukeminen on sairauden tai vamman vuoksi vaikeaa. Kirjaston asiakkaita on esimerkiksi näkövammaisia, kehitysvammaisia, luki- ja oppimisvaikeuksia potevia ihmisiä sekä heidän kanssaan toimivia laitoksia ja yhteisöjä. Äänikirjakerho on myös Celia kirjaston yhteisöasiakas. Celia tuottaa kirjallisuutta saavutettavassa muodossa, kuten äänikirjoina, pistekirjoina ja elektronisina kirjoina. Tavoitteena on lisätä edistää lukemisesteisten tasa-arvoisuutta kirjallisuuden ja tiedonsaannin suhteen. Koska Celia toimii myös alansa asiantuntijalaitoksena ja keskuskirjastona muille kirjastoille, niin myös yleiset kirjastot ovat voineet saada valikoimiinsa Celian äänikirjoja. (Celia, [viitattu 16.5.2014]). Myös äänikirjalukupiiriin kautta kuunneltavat äänikirjat tulevat Celian kautta.

Celian äänikirjat on tallennettu erityiseen Daisy-formaattiin, joten se on vähän erilainen kuin tavallinen äänikirja. Lukemisen kannalta siinä on monia positiivisia elementtejä, kuten äänentoiston nopeuden säätäminen, kirjanmerkkien jättäminen, kuuntelun keskeyttäminen ja jatkaminen samasta kohdasta ilman selaamista ja kelailua sekä kirjaan on merkitty painetun kirjan rakenne, mikä helpottaa siinä liik-

kumista. Ominaisuudet ovat käytössä kuunneltaessa Daisy-soittimella tai Daisy-kuunteluohjelmalla tableteilla, tietokoneella ja älypuhelimella. Kirjojen ääni on mp3-muodossa, joten kuunteleminen onnistuu myös ilman kuunteluohjelmaa. Asennetut ominaisuudet eivät kuitenkaan ole silloin käytössä. (Celia, [viitattu 16.5.2014]).

Parasta aikaa on meneillään Kirjasto kaikille -kumppanuusprojekti, jonka tavoitteena on parantaa lukesteisten palvelua kaikissa kirjastoissa Celian ja yleisten kirjastojen välisen tiiviimmän yhteistyön lisäämisen kautta (Celia, [viitattu 16.5.2014]).

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS

Opinnäytetyöni tarkastelun lähtökohtana on lukupiirien jäsenten kokemuksellisuus. Siinä painotetaan äänikirjojen lukemisen kokemuksellisuutta tutkimuskysymysten vastaamisen lisäksi. Aikaisempien lukupiirejä koskevien tutkimusten perusteella tiedetään, että lukupiirit eroavat toimintamuodoiltaan joskus hyvinkin paljon, ja eri jäsenet saattavat kokea tapaamiset myös eri tavalla (Ahola 2013; Hartley 2002; Long 2003 & Rehtberg Sedo 2003). Yhteistä kuitenkin kaikille lukupiireille on se, että jäsenet haluavat jakaa lukukokemuksiaan ja keskustella niistä. Lukupiireissä keskustellaan myös muista aiheista. Säännölliset tapaamiset luovat pohjaa sosiaalisille kanssakäymisille, yhteisöllisyydelle ja ryhmän muodostumiselle sekä kokeemiselle yhteisöksi, jotka ovat lukupiirien keskeisiä osa-alueita lukemisen ohessa.

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata keskeisiä tekijöitä äänikirjalukupiirin kuulumisen merkityksestä jäsenilleen ja selvittää, eroavatko kokemukset jollakin tavalla perinteisempään lukupiiriin kuuluvien jäsenten välillä. Tiedetään aikaisempien tutkimusten valossa, että yksinlukeminen eroaa lukupiirissä lukemisesta. Opinnäytetyössäni pyrin tunnistamaan ja tarkentamaan käsitystä keskeisistä eroista yksin lukemisen ja lukupiirissä lukemisen välillä. Toisaalta koska äänikirjalukupiiri toimii vinkkiperiaatteella, jolloin ryhmäläiset eivät lue samaa kirjaa tapaamisissa toisin kuin kirjallisuuspiirissä, tarkastelen tätä kysymystä erityisesti kirjallisuuspiirin kautta, sekä lukupiirien keskeisenä eroavaisuutena.

Tutkimuksen tarkoitukseen haetaan vastauksia seuraavien tutkimuskysymysten kautta: a) miksi halutaan kuulua lukupiiriin, b) mitä luetaan, c) millaisista aiheista keskustellaan, d) kuinka lukupiirissä lukeminen eroaa yksinlukemisesta, e) mikä merkitys lukupiiriin kuulumisella, ja siihen liittyvällä kanssakäymisellä on f) miten äänikirjalukeminen koetaan. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, g) kuinka äänikirjalukupiirissä lukeminen eroaa niin sanotussa perinteisessä lukupiirissä lukemisesta.

Tutkimuskysymysten taustalla on aikaisemmissa tutkimuksissa keskeisiksi havaittujen seikkojen syventäminen. On kiinnostavaa, minkälaisia perusteluja kahden

erilaisen lukupiirin jäsenet antavat lukupiiriin kuulumiselleen sekä eroavatko kokemukset toisistaan. Lisäksi eroavatko perustelut aikaisemmista tutkimuksista. Aikaisemmissa tutkimuksissa on tarkasteltu erityisesti keskusteluja luettujen kirjallisuuden osalta. Tutkimuskysymyksiin haetaan vastausta laadullisten tutkimusmenetelmien kautta. Aineistoa kerätään lukupiirejä havainnoiden sekä lukupiiriläisiä haastatteleamalla.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessani käytin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Kvalitatiivinen tutkimus etsii syitä jollekin ilmiölle. Voitaisiin sanoa, että se vastaa miksi-alkuisiin kysymyksiin. Kvalitatiivinen tutkimus sopii erityisen hyvin ihmislähtöiseen tutkimusnäkökulmaan, jossa tutkimusongelmassa haetaan subjektiivista totuutta. Osallistuvuus ei ole ehdoton edellytys, mutta keskeistä suurelle osalle kvalitatiivista tutkimusta. Myös opinnäytetyössäni haetaan eri lukupiiriläisten kokemuksia yksilötasolla eri asioista. Tästä syystä laadullisen tutkimusmetodin valitseminen opinnäytetyöhöni oli varsin perusteltua. (Eskola & Suoranta 2008, 13–16.)

Eskolan ja Suorannan (2008, 14–15) mukaan laadulliset menetelmät nähdään työkaluina ja korostetaan kohderyhmän käsitteellisen pohdinnan merkitystä. He ehdottavat laadullisen tutkimuksen tunnusmerkeiksi seuraavia aineistonkeruumenetelmiä: tutkittavien näkökulmia, harkinnanvarainen tai teoreettinen otanta, aineiston laadullis-induktiivinen analyysi, hypoteesittomuus, tutkimuksen tyyli ja aineiston esitystapa sekä tutkijan asema ja narratiivisuus. (ks. Lancy 1992; Biklen 1992 & Bogdan 1992, Eskolan ja Suorannan 2008, 15 mukaan).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään olemaan mahdollisimman objektiivinen. Tässä objektiivisuudella tarkoitetaan sitä, että tutkija ei sekoita omia uskomuksiaan, asenteitaan tai arvostuksiaan tutkimuskohteeseen. Tutkijan on tärkeää ainakin yrittää tunnistaa omat ensioletuksensa ja arvostuksensa. Tutkimuksen objektiivisuus laadullisessa tutkimuksessa syntyy kaiken oman subjektiivisuutensa tiedostamisesta, joka tietenkin on ideaali, mutta tärkeä tavoite. (Eskola & Suoranta 2008, 17–18.)

Tutkijan asema on laadullisessa tutkimuksessa toisella tavalla keskeinen kuin tilastollisessa tutkimuksessa. Tutkijalla on toiminnassaan tietynlaista vapautta, joka yleisesti ottaen antaa mahdollisuuden joustavaan tutkimuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Toisaalta tutkijalta vaaditaan laadullisessa tutkimuksessa varsin pal-

jon tutkimuksellista mielikuvitusta, esimerkiksi, kun kokeilee uusia menetelmällisiä tai kirjoitustapaa koskevia ratkaisuja. Luonnollisesti ratkaisusta tulee kertoa myös tutkimuksen lukijalle, jotta tutkimus olisi ylipäättänsä arvioitavissa. (Eskola & Suoranta 2008, 20.)

Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät laadullisessa tutkimuksessa ovat havainnointi, haastattelu, kysely sekä erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Menetelmiä voidaan käyttää joko vaihtoehtoisina, rinnakkain tai eri tavoin yhdisteltynä tutkittavan ongelman ja tutkimusresurssien mukaan. Lisäksi edellä luetellut aineistonkeruumenetelmät eivät ole pelkästään laadullisen tutkimuksen menetelmiä, vaan niitä käytetään myös kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa. Havainnoinnin, keskustelun ja omaelämäkertojen luonteva käyttäminen aineistonkeruumenetelminä on riippuvainen siitä, kuinka vapaa tutkimusasetelma on. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73.) Avoin tutkimussuunnitelma korostaa tutkimuksen vaiheiden aineistonkeruun, analyysin, tulkinnan ja raportoinnin kietoutumista yhteen. Se elää tutkimushankkeen mukana ja muotoutuu tutkimuksen edetessä (Eskola & Suoranta 2008, 15–16). Laadulliseen tutkimukseen kuuluu usein aika pieneen tapausmäärään keskittyminen, mikä pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti ja perusteellisesti. Puhutaankin harkinnanvaraisesta otannasta. Näin ollen aineiston tieteellinen kriteeri ei olekaan määrä, vaan sen laatu. Lisäksi tutkija pyrkii rakentamaan tutkimukseensa vahvat teoreettiset perustukset, jotka omalta osaltaan ohjaavat aineiston hankintaa. Tässä yhteydessä korostuukin käsitteellistämisen saaminen mahdollisimman kattavaksi. (Eskola & Suoranta 2008, 18.)

Laadullisen aineiston koon määrittämiseksi on muotoutunut muutamia käytännössä koettuja sääntöjä. Ensiksi voidaan ajatella, että aineistoa on riittävästi, kun uudet tapaukset eivät tuota enää tutkimusongelman kannalta oleellista tietoa. Puhutaan aineiston kylläntymisestä eli saturaatiosta. Selvää on, että saturaation saavuttamiseksi tutkijalla pitää olla selvillä mitä aineistostaan hakee. Tutkittavien määrää pohtiessani pyrkimyksenäni oli pitää mielessäni kylläntymisen näkökulma. Tutkimusaineisto koostuu kahdesta hyvinkin erilaisen lukupiirin jäsenistä. Näin ollen oli tärkeää saada riittävästi henkilöitä kummastakin lukupiiristä. Toisaalta tutkimusekonomisista syistä johtuen ei kaikkien lukupiiriläisten haastattelemineen olisi ollut mahdollista, koska haastateltavien määrä olisi muodostunut liian suureksi. On

myös niin, että aivan kaikki osallistujat eivät olisi halunneetkaan tulla haastatelluiksi. Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa ei välttämättä suuri tutkittavien määrä ole tarkoituksenmukaista, koska on osoitettu, että saturaatio alkaa usein noin 15 haastattelun jälkeen (Kvale 1996, Hirsijärvi & Hurme 2004, 58 mukaan). Tämän saamani tiedon perusteella päädyin haastattelemaan kummastakin ryhmästä 6 henkilöä, eli yhteensä 12 henkilöä. Äänikirjalukupiiriin osallistuneista määrä on selkeästi yli puolet, kirjallisuuspiirin osallistuneista määrä on puolet osallistuneista. Mikäli saturaatiopistettä ei osaa määritellä etukäteen, niin sitä voi tarkkailla tutkimusta tehdessään. Tutkijan on tutkimuskohtaisesti päätettävä, milloin aineistoa on tullut riittävästi kerättyä, ja se kattaa tutkimusongelman. (Eskola & Suoranta 2008, 62–63.)

Yksi yleinen aineiston analysointimuoto, jonka itsekin valitsin tutkimukseeni, on aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jossa edetään induktiivisesti, eli yksittäisestä yleiseen (Eskola & Suoranta 2008, 83). Pelkistetyimmillään aineistolähtöinen analyysi tarkoittaa teorian rakentamista empiirisestä aineistosta käsin, ikään kuin alhaalta ylös. Laadullinen aineistohan ei teoriassa lopu koskaan. Tällöin on tärkeää pohtia aineiston rajaus sellaiseksi, että analysointi on mielekästä ja järkevää. Aineistolähtöinen analyysi on hyödyllinen valita silloin, kun tarvitaan perustietoa jonkin tietyn ilmiön olemassaolosta. (Eskola & Suoranta 2008, 19.) Tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus ja analyysiyksiköt valitaan aineistosta tutkimuksentarkoituksen ja tehtäväasettelun mukaan. Oleellista on että, analyysiyksiköitä ei ole etukäteen sovittu ja harkittu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.)

5.2 Havainnointi ja osallistuva havainnointi

Havainnointi. Havainnoinnin ajatellaan olevan laadullisessa tutkimuksessa toinen yleisistä tiedonhakumenetelmistä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81). Havainnoinnin ja haastattelun tai jonkun muun menetelmän yhdistämistä pidetään tutkimuksen kannalta hedelmällisenä (Aarnos 2001; Grönfors 2001, Tuomi & Sarajärvi 2009, 144 mukaan). Havainnointi on esimerkiksi sopiva tiedonhankintamenetelmä silloin, jos tutkittavasta ilmiöstä tiedetään hyvin vähän tai ei lainkaan. Toiseksi merkitys on siinä, että havainnointi voi kytkeä muita aineistonkeruumenetelmiä paremmin saa-

tuun tietoon. Asioiden näkeminen oikeissa yhteyksissä paranee havainnoinnin kautta. Lisäksi tutkittavasta ilmiöstä saatua haluttua tietoa voidaan monipuolistaa havainnoin avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81.)

Havainnoinnin muotoja ovat piilohavainnointi, havainnointi ilman osallistumista, osallistuva havainnointi ja osallistava havainnointi eli toimintatutkimus (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81).

Osallistuva havainnointi. Osallistuvasta havainnoinnista aineistonkeruumenetelmänä on kysymys silloin, kun tutkija jollakin tavalla osallistuu tutkimansa yhteisön toimintaan. Tavallisesta arkielämän havainnoinnista osallistuva havainnointi poikkeaa ainakin neljällä tavalla (Laitinen 1984, 1-2, Eskolan ja Suorannan 2008, 98 mukaan). Ensiksi havainnoitsija toimii itselleen vieraassa ympäristössä, jossa hänellä ei ole asemaa, uraa tai muuta tämän kaltaista. Toiseksi tutkija keskittyy päätoimisesti tarkkailuun, mitä ei yleensä tapahdu. Kolmanneksi tutkija havainnoi ja tallentaa keräämänsä tiedot systemaattisesti. Neljänneksi ajatellaan tutkijalla olevan erityinen ammattitaito havainnointiin ja analysointiin. Käytännön toimija tekee myös havaintoja, mutta ero on siinä, miten kentällä kerättyä aineistoa käsitellään. (Eskola & Suoranta 2008, 98–99.)

Eettiset kysymykset luonnollisesti korostuvat osallistuvassa havainnoinnissa, ja tutkijan on tärkeää ymmärtää tekojensa seuraukset. Voidaan sanoa periaatteena olevan sen, että havainnointia ei tehdä ilman asianomaisten suostumusta. Työläin, mutta samalla ehkä arvokkain tapa on tutkittavan yhteisön jäsenten luottamuksen voittaminen, niin että tutkija hyväksytään joukkoon mukaan ja voi toimia ryhmässä muiden mukana samalla havainnoiden. Havainnoitsijan ulkopuolisuus ei aina ole tutkimuksen kannalta huono asia; vieraalle ihmiselle saatetaan kertoa arkaluontoisista asioista helpommin kuin tutulle. (Eskola & Suoranta 2008, 101.)

Toimiminen havainnointitilanteessa voidaan jakaa periaatteisesti kahteen tyyppiin. Ensiksi tutkija voi antaa tutkimustilanteen ohjata kiinteästi havaintojaan ja kysymyksiään, mennä tilanteen mukana. Toiseksi tutkija voi myös noudattaa tarkasti ja systemaattisesti etukäteen laadittua havainnointisuunnitelmaa. Yleensä edellä esitetty muodostaa sekoituksen tutkijan käyttämästä tavasta. (Eskola & Suoranta

2008, 102.) Havainnointitilannetta koskevia kysymyksiä ovat esimerkiksi, mitä tulisi havainnoida, ja kuinka tiedot rekisteröidään (ks. Grönfors 1982, 133, Eskolan & Suorannan 2008, 102 mukaan).

Sosiaalisesta vuorovaikutustilanteesta tulee tärkeä osa tiedonhankintaa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81). Samalla tutkijan kuitenkin pitää pyrkiä vaikuttamaan mahdollisimman vähän tutkimansa ryhmätoimintaan, mutta vuorovaikutuksen tulisi tapahtua mahdollisimman pitkälle havainnoitavien ehdoilla. Lisäksi tutkijan on syytä tiedostaa oma vaikutuksensa tutkittavaan yhteisöön. (Eskola & Suoranta 2008, 100.) Tutkija siis tulee paikalle oppiakseen osallistujista sellaista, minkä uskotaan johtavan toimintaan ja toiminnan ylläpitämiseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81–82). Tutkijan naturalistinen ote työhönsä näkyy siten, että tutkija pyrkii säilyttämään tutkittavan ilmiön sellaisena kuin se on (manipuloimatta tilannetta) sekä pyrkii tavoittamaan tutkittavan oman näkökulman. Havainnoinnin kautta tutkija pyrkii keräämään aineiston, joka vastaa hänen tutkimuskysymyksiensä. Tutkija tekee siis havaintojaan tietynlaista tarkoitusta varten, tallentaa ja analysoi keräämänsä tiedot systemaattisesti, sekä tekee niistä tulkinnan, jolla pyrkii kuvaamaan tutkimuskohdetta. On tärkeää, että tutkija tiedostaa osallistuvan havainnoinnin olevan subjektiivista toimintaa. Havainnoitsija havainnoi valikoivasti, tai ei huomaa kaikkea, tai liittää elämäkokemuksensa perusteella ihmisiin erilaisia ominaisuuksia tai piirteitä. (Eskola & Suoranta 2008, 16,102.)

Havainnointia käytetään usein haastattelun täydentäjänä. Hyöty on siinä, että tutkijan käyttäessä myös toista menetelmää saattaa syntyä erilaisia vastauksia, jotka poistavat tutkijalta näennäisen varmuuden ”oikean” vastauksen löytämisestä. Asia voidaan nähdä paremmin oikeissa yhteyksissään täydentäviä menetelmiä käyttämällä, jolloin se saattaa monipuolistaa ja laajentaa näkemystä. Yleisesti ajatellaan yhden menetelmän antavan kuvaa vain yhdestä näkökulmasta. Eri tutkimusmenetelmien yhdistämisen, monimetodisen lähestymistavan kautta voidaan pyrkiä lisäämään myös tutkimuksen luotettavuutta perusteetonta varmuutta vähentämällä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 39; Tuomi & Sarajärvi 2009, 81.)

5.2.1 Osallistuvan havainnoinnin valinta

Teemahaastatteluaineisto kuvaa tutkimuskohdetta parhaimmillaankin epäsuorasti. Haastattelun rinnalla on hyödyllistä käyttää täydentäviä menetelmiä, esimerkiksi havainnointia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–49.) Tässä tutkimuksessa lukupiirejä lähestyttiin ensiksi nimenomaisesti havainnoinnin kautta. Syy tähän oli se, että minulla ei ollut henkilökohtaisesti kontaktia ennestään kumpaankaan lukupiiriin, enkä vaitiolosyistä voinut etukäteen saada lukupiireistä esimerkiksi osallistujalista- ja tai muuta samankaltaista. Näin ollen lukupiiritietoni ennalta pohjautuivat internetin kautta saatavaan yleiseen tietoon, mikä sekin oli toki suuntaa-antavaa. Oli lähettävä siis liikkeelle yhteydensaamisesta ja luottamuksellisuuden rakentamisesta lukupiirien jäseniin. Toinen syy osallistuvan havainnoinnin valitsemista ennen haastatteluja oli se, että halusin kartoittaa lukupiireistä havainnoinnin kautta erilaisista tietoinesta. Tarkoitukseni oli havainnoinnin jälkeen haastattelujen avulla hankkia lisätietoa sekä täydentävää tietoa tutkimusongelmastani alueista. Lisäksi lukupiirit ovat yleensä pienryhmiä, ja äänikirjalukupiiriinkin osallistui havainnointi-kerroilla 7 jäsentä. Uskon vahvasti, että valitsemani osallistuva havainnointi sopi parhaiten tämän tyyppiseen lukupiiritoimintaan sekä lisäsi tutkimuksellisen tiedon saantia tutkimusongelmastani.

Lisäksi valitsin osallistuvan havainnoinnin teemahaastattelun rinnalle tutkimuskysymysten perusteella. Tutkimuskysymyksien kiinnostuneisuus kohdistuu ihmisten antamiin merkityksiin, selityksiin sekä subjektiivisiin kokemuksiin. Toisaalta oleellisia asioita ovat jäsenten väliset keskustelut ja sosiaalinen vuorovaikutus. Haastattelu sopii tutkimusmenetelmäksi hyvin silloin, kun halutaan korostaa ihmistä subjektina ja merkitysten luoja. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35.) Toisaalta tutkimuskohteen ollessa selkeä vuorovaikutuskäyttäytyminen, on havainnointiin perustuva menetelmä tarkoituksenmukaisin (Jyrinki 1977, Sarajärven & Tuomen 2009, 71 mukaan). Pelkän haastattelun kautta olisi varmasti ollut vaikeaa tavoittaa tarpeeksi hyvin keskustelun sisältöä tai pienryhmäkokemusta osana sosiaalista kanssakäymistä. Toisaalta taas subjektiivista lukukokemusta tai lukupiirin merkitystä jäsenelle ei pelkän havainnoinnin kautta olisi voitu saada selville. Eskola ja Suoranta (2008, 68–69) puhuvat aineistotriangulaatiosta, jolla tarkoitetaan sitä, että yhdessä

tutkimuksessa yhdistellään useammanlaisia aineistoja keskenään. Tätä olen tutkimuksessani pyrkinyt hyödyntämään tavoitteenani saada luotettavammat, kattavammat sekä tutkimuskohteeni kannalta totuudenmukaisimmat vastaukset tutkimuskysymyksiini.

5.2.2 Osallistuvan havainnoinnin toteuttaminen

Aloitin opinnäytetyöaineistoni keräämisen maaliskuussa 2013 osallistuviin havainnointeihin osallistumisilla. Ensimmäiseksi osallistuin äänikirjalukupiirin havainnointikertoihin kaksi kertaa: 20.3. ja 24.4. Lisäksi olin mukana pyydettyinä 23.5. lukupiirissä, koska se oli samalla kevään viimeinen lukupiiri. Tämä toukokuun lukupiiri ei kuitenkaan osallistu tutkimukseeni. Vertailuaineistoni osalta osallistuin kirjallisuuspäiirin havainnointikertaan yhden kerran Oulun pääkirjastossa 14.5.

Valmistumisessani ensimmäiseen havainnointikertaan äänikirjalukupiirissä korostui ensiksikin opinnäytetyöaiheeni kannalta kartoittamistavoitteet, koska edellä esitetyn mukaisesti minulla ei ollut sitä mahdollisuutta, että alustavat yhteydenotot olisin voinut tehdä jo etukäteen. En siis tässä vaiheessa tiennyt, sopiiko ryhmäläisille osallistumiseni opiskelijana ja opinnäytetyöntekijänä. Toinen asia, johon paneuduin ennen ensimmäistä havainnointikertaa, oli juuri niitä asioita, joihin Eskola ja Suoranta (2008, 102) kehottavat huomiota kiinnittämään, eli mitä havainnoidaan ja millä tavalla havaintojen kirjaaminen olisi järkevintä toteuttaa. Ennen havainnointitapaamista tein havainnointisuunnitelman eri asioista, ja lisäksi taulukkomallin ylös kirjaamista varten. Suunnittelin myös merkkikoodeja ylös kirjaamisen helpottamiseksi itseäni varten kuvaamaan asioita, jolla pyrin helpottamaan toisaalta omaa työskentelyäni havainnoitsijana. Samalla halusin tällä menettelylläni tukea sitä, että toiminnastani olisi mahdollisimman vähän vaikutusta lukupiirin luonnolliseen etenemiseen ja ryhmäläisten väliseen kanssakäymiseen luotettavuuden sekä tiedon kattavuuden toteutumiseksi. Ajattelen näin, että videointi tai nauhoitus olisi vaikuttanut negatiivisesti lukupiireissä: ryhmäläiset olisivat olleet vaivautuneita, sekä se olisi muuttanut vuorovaikutteisuutta ja ylipäättänsäkin koko lukupiirin toimintaa. Kylmän & Juvakan (2007, 95) mukaan havainnointidokumentaatio voi muodostua tutkijan omien muistiinpanojen avulla videoinnin ja nauhoituksen si-

jaan. Näin ollen havainnointikerran jälkeen kirjoitin varsinaisen dokumentaation, käsinkirjoitettujen muistiinpanojen kautta.

Ensimmäisellä kerralla pyrkimykseni oli kontaktin luomisen lisäksi muodostaa yleiskatsaus lukupiireistä tehdyn havainnointisuunnitelman mukaisesti tutkimusongelman kannalta. Äänikirjalukupiirin toisella havainnointikerralla pyrin hankkimaan lisäinformaatiota lukupiirin toiminnasta pienryhmänä, sekä keskusteluaiheista- ja kokemuksista. Ajatuksenani oli, että juuri vuorovaikutteisuus, ryhmädynamiikka sekä keskustelut ovat aihealueita, joista olisi hyvä hankkia tietoa havainnoinnin avulla. Pelkästään haastattelemisen ei olisi valottanut edellä mainittuja teemoja riittäväällä tavalla. Kirjallisuuspiirin havainnointikertaan mennessä olin jo toteuttanut havainnoinnit äänikirjalukupiirissä, sekä lisäksi haastatellut 5 äänikirjalukupiiriin kuuluvaa. Näin ollen olin jo tehnyt havainnointia, ja haastattelujen perusteella olin pohtinut kuulemiani vastauksia ja siten pyrkinyt ymmärtämään haastateltavien näkökulmia. Laadullisessa tutkimuksessa on hyvin tavallista, että aineiston kerääminen ja analysointi tapahtuvat limittäin. Siis aineiston keräämisen aikana tapahtuu jo aineiston käsittelyä ja analysointia. Tutkija huomaa tulkintaideoita, joita pyrkii huomioimaan esimerkiksi seuraavissa haastatteluissa ja havainnoinnin tarkentamisessa. (Kylmä & Juvakka 2007, 110.) Osallistamiseen perustuvilla menetelmillä on yhteistä tutkimukseen osallistuvien henkilöiden tiedon arvostaminen, ja ajatus siitä, että jokaiseen asiaan on olemassa enemmän kuin yksi näkökulma. Yhteisenä periaatteena pidetään sitä, että asioiden eri puolet tulevat parhaiten esiin, kun asioista keskustellaan ryhmässä. Olin siis havainnoijana paikalla oppimassa, en kehittämässä tai opettamassa. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 83.) Ajatuksenani oli, että teemahaastattelujen kautta voin tarkentaa havainnointien kautta saatua kuvaa.

5.3 Teemahaastattelu

Teemahaastattelulla tarkoitetaan puolistrukturoitua haastattelumenetelmää (Hirsijärvi & Hurme 2008, 47). Se on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua. Teemahaastattelun tekee puolistrukturoiduksi menetelmäksi se, että yksi haastattelun aspekti, haastattelun aihepiirit, teema-alueet, on kaikille sama ja ne on etukäteen määrätty. Oleellista siinä on, että haastattelu kohdennetaan tie-

tynlaisia teemoja koskeviksi, joista keskustellaan. Haastattelijan tulee varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään haastattelussa läpi, mutta käsittelyjärjestys ja laajuus voivat vaihdella haastattelujen välillä. Haastattelijalla on jonkinlainen tukilista käsiteltävistä asioista, ei valmiita kysymyksiä. Haastattelu-tilanteessa ne toimivat haastattelijan muistilistana, ja siten tarpeellisena keskustelua ohjaavana apukeinona. Teema-alueita lähestytään tarkentavien kysymysten kautta, joita tutkijan lisäksi myös vastaaja voi esittää. Se, kuinka jokin ilmiö konkretisoituu vastaajan maailmassa ja hänen ajatuksissaan, riippuu juuri tutkittavasta ja hänen elämäntilanteestaan. Tutkijan valitsemien teemojen tulisikin olla niin väljiä, että se moninainen rikkaus, joka tutkittavaan ilmiöön sisältyy, tulisi myös mahdollisimman hyvin esiin. Lisäksi teemat muodostavat ikään kuin konkreettisen kehikon, jolloin suureen sivumäärään litteroitua haastatteluaineistoa voi lähestyä edes jollakin tavalla jäsentyneesti. (Eskola & Suoranta 2008, 86–87; Hirsijärvi & Hurme 2008, 47–48, 66–67.)

Teemahaastattelun nimi ei sinänsä sido haastattelua jaotteluun kvalitatiivinen tai kvantitatiivinen, eikä myöskään ota kantaa haastattelukertojen määrään tai siihen, kuinka ”syvälle” aiheen käsittely etenee. Sen sijaan teemahaastattelun nimi kertoo kaikkein tärkeimmän: yksityiskohtaisten kysymysten sijasta haastattelu etenee tietynlaisten keskeisten teemojen varassa. Tämä antaa tutkittavan äänen kuulumiselle mahdollisuuden. Teemahaastattelun kautta pystytään huomioimaan ihmisten tulkinnat asioista sekä heidän antamansa merkitykset, ja niitä pidetään tärkeinä. Lisäksi keskeistä on, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Eskola & Suoranta 2008, 86–87; Hirsijärvi & Hurme 2008, 47–48, 66–67.)

Haastattelu on siis vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Hirsijärvi & Hurme 1980, 41 Eskolan & Suorannan (2008, 85) mukaan haastattelulle vuorovaikutustilanteena on tyypillistä se, että se on 1) ennalta suunniteltua; 2) haastattelijan alulle panemaa ja ohjaamaa; 3) haastatteliija joutuu motivoimaan ja pitämään haastattelua yllä; 4) haastatteliija tuntee roolinsa ja haastateltava oppii sen sekä 5) haastateltavan on luotettava siihen, että hänen kertomisiaan käsitellään luottamuksellisesti. Viimeksi mainittu on todella avainkysymys tutkimushaastattelussa. Haastattelun anti, ”tulos” on todellakin riippuvainen siitä, saavuttaako haastatteliija haastateltavan luottamuksen (Eskola & Suoranta 2008, 93).

Teemahaastattelu on muodoltaan avoin, joten vastaajalla on mahdollisuus niin halutessaan puhua varsin vapaamuotoisesti, jolloin voidaan ajatella kerätyn materiaalin edustavan haastateltavan puhetta itsessään (Eskola & Suoranta 2008, 87). Teemahaastattelussa tutkija ei kuitenkaan voi kysyä ihan mitä tahansa, vaan siinä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn, eli viitekehykseen (Sarajärvi & Tuomi 2009, 75).

Haastateltavalle on annettava mahdollisuus valita itselleen sopiva paikka, esimerkiksi oma koti haastattelua varten. Toisaalta haastateltavalle on myös tarjottava jokin neutraalimpi tila, mikäli vastaaja itse niin haluaa (Eskola & Suoranta 2008, 91). Itse haastattelin sekä vastaajan kotona, mutta minulla oli lisäksi mahdollisuus saada Vaasan kaupunginkirjastosta ja Oulun kaupunginkirjastosta haastattelupaikaksi sopiva tila käyttööni siksi ajaksi.

5.4 Teemahaastattelurunko ja menetelmän valinta

Teemahaastattelurunko toimii haastattelun välineenä, ja sillä on nähtävissä kaksi merkitystä: Haastattelurunko antaa haastattelulle muodon, ja varmistaa sen, että tutkija esittää tarpeelliset kysymykset. Toiseksi haastattelurunko varmistaa haastattelun luontevan sujuvuuden. Parhaimmillaan haastattelurunko toimii tutkijalle muistin tukena, jolloin hän voi muistaa, mitä on jo käsitelty, mitä on seuraavaksi sekä mitä asioita on vielä syvennettävä. Teemahaastattelun haastattelurungon teemat perustuvat viitekehykseen, eli jo aikaisemmin tiedettyyn. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 66-67; Sarajärvi & Tuomi 2009, 75.)

Hirsijärvi & Hurme (2004, 47) kehottavat tutkijaa selvittämään ennen haastattelua tutkimusaiheen oleellisia piirteitä. Muodostettuaan keskeisiä käsityksiä haastattelijalle tekee tältä pohjalta teemahaastattelurungon. Itsekin tutkijana pyrin hahmottamaan aikaisempien empiiristen tutkimusten kautta keskeisiä osa-alueita tutkimusongelmani kannalta, ja niiden avulla muodostin teemahaastattelurungon. Lähdin miettimään tutkimuskysymysteni pohjalta eri teemoja, ja millaisia asioita niihin liit-

tyy. Toisaalta käytin myös omaa intuitiota teemoja sekä eri aiheita kartoittaessani, mikä tämäkin on sallittua Hirsijärvi & Hurmeen (2004) mukaan.

Miettiessäni tutkimuksen metodivalintoja pohdin erityisesti sitä, että tutkimusongelmaani liittyy keskeisesti tutkittavan kannalta subjektiivisuus lukupiiriläisten kokemuksellisuuden johdosta. Näin ollen teemahaastattelu valikoitui menetelmäksi luontevasti. Pyritäänhän kartoittamaan haastateltavien antamia merkityksiä. Toisaalta tämän kaltaisen ilmiön tutkiminen edellyttää tutkijalta kuvailevaa työtettä sekä erilaista dokumentointia keskeisistä piirteistä. Lisäksi äänikirjalukupiiriin sekä vertailulukupiiriin kuulumisen kokemuksien tutkinta kuuluu vähän kartoitettuun, tuntemattomaan alueeseen. Tutkijan on vaikea tietää etukäteen vastausten suuntia. Nämä seikat puolsivat nimenomaan teemahaastattelun valintaa menetelmäksi. (Hirsijärvi & Hurme 2008, 34–36.)

5.5 Tutkimusaineisto

Keräsin lukupiireihin osallistujien tiedot havainnointitapaamisien yhteydessä. Tällöin pyysin ryhmäläisiä merkitsemään nimensä lisäksi puhelinnumeron ja sähköpostiosoitteensa mahdollista yhteydenottoa varten. Havainnointitapaamisissa kerroin lukupiirien jäsenille lyhyesti tutkimukseni tarkoituksesta sekä halukkuudestani saada lukupiirit tutkimukseeni mukaan. Yleisesti ottaen sanoisin, että lukupiiriin osallistujat vaikuttivat innostuneilta tutkimukseeni osallistumisesta, joten haastateltavien saaminen ei ollut hankalaa.

Tutkimusaineistoon kuului 12 keväällä 2013 tehtyä teemahaastattelua. Kummas-takin lukupiiristä haastattelin 6 jäsentä. Haastateltavista 3 oli miehiä (äänikirjalukupiiristä) ja 10 naista. Haastateltavien sukupuolijakauma noudattaa aikaisempien tutkimusten kanssa samaa linjaa, joiden mukaan lukupiiriharrastus olisi yleisempää naisten kuin miesten keskuudessa. Tähän viittaavat Ahola (2013), Hartley (2002) sekä Long (2003) tutkimuksissaan. Toisessa lukupiirissä on ainoastaan yksi miesosallistuja, ja hänkään ei pääse osallistumaan vakinaisesti. Toisessa lukupiirissä on 3 miesosallistujaa. Lukupiiriläiset kyllä ovat tuoneet esiin, että miesosallistujat olisivat hyvinkin tervetulleita joukkoon mukaan.

Aineistooni osallistuneet on merkitty numero- ja kirjainkoodauksella siten, että äänikirjalukupiirin tunnukset ovat VN1, VN2, VN3, VM1, VM2 ja VM3, sekä kirjallisuuspierin KP1-KP6. VN2 ja VM2 ovat pariskunta, jotka osallistuivat parihaastattelun muodossa.

Määrällisesti 12 teemahaastattelua, 6 haastattelua kummastakin lukupiiristä, osoitautui sopivaksi ja riittäväksi haastattelumääräksi. Huomasin selkeästi, että haastattelut alkoivat toistaa samankaltaisia asioita, ja näin kylläntyminen tuli tällä otoksella saavutettua.

Osoittautui, että Oulun pääkirjastossa toimivan kirjallisuuspierin jäsenet olivat sosioekonomiselta taustaltaan kaikki akateemisen loppututkinnon suorittaneita. Tämä seikka ei ollut minulla, tutkijalla etukäteen tiedossa vaitiolosyistä johtuen, joten se ei vaikuttanut kirjallisuuspierin valintaan tutkimukseeni. Toisaalta kokemukseni on, että vaikka vaitiolosyistä en voinutkaan etukäteistietoa saada, niin vertailulukupiiri muodostui varsin onnistuneeksi valinnaksi tutkimusaineistooni erilaisuutensa tähden äänikirjalukupiiriin verrattuna.

Haastateltavista 7 oli vähintään alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita, 2 oli opistotutkinnon tai laajuudeltaan vastaavan suorittaneita, 2 ammatillisen tutkinnon suorittanutta sekä 1 lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon suorittanut, opintonsa keskeyttänyt henkilö. Ammattialojen suhteen oli vaihtelevuutta. Esimerkiksi opeusala oli runsaasti edustettuna, yhteiskuntatieteitä, humanistisia aloja sekä palveluala. Haastatteluun osallistujissa on nähtävissä heterogeenisyyttä. Audio Publishers Association (APA) tekemän äänikirjalukupiirejä koskevan tutkimuksen (2008) mukaan äänikirjojen kuuntelijat ovat korkeasti koulutettuja, mutta samalla todetaan heidän lukemisensa olevan eniten riippuvainen yleisten kirjastojen äänikirjavalinnoista sekä tallennusmuodoista. Tutkimuksessa tulee esiin, että juuri tästä joukosta tulee osallistujat äänikirjalukupiireihin. (Burkey 2010; Booklist 109.) Rehberg Sedon (2002, 14–15) laajassa lukupiirejä koskevassa tutkimuksessa todetaan lukupiirien jäsenten yleisesti olevan korkeasti koulutettuja, mutta samalla eri ammattialoilta tulevia. Myös Hartleyn (2003, 33) tekemän lukupiiriaiheisen kyselyn mukaan vastanneista 350 lukupiiristä 88 % vastasi vähintään puolella ryhmäläisistä olevan korkeakoulutaustaa. Lisäksi Aholan 2013 Lukupiirien Suomi -

väitöskirjan mukaan lukupiiri näyttää vahvasti olevan korkeakoulutettujen harrastus. Siinä kyselyyn vastanneista 469 jäsenestä kertoi olevan yliopisto- tai ammatti-korkeakoulukoulutus. Opiskelijoita oli kuusi, opintonsa keskeyttäneitä kolme. Kansa- tai peruskoulutasoinen koulutus oli vain 46:lla, lukio- tai muu keskiasteen koulutus 119 osallistujista (Ahola 2013, 73.) Lukupiirin muodolla ei näytä olevan siis eroa tässä suhteessa. Voitaisiinkin todeta, että vaikka opinnäytetyön haastatteluun osallistuneissa onkin heterogeenisyyttä, se silti tukee edellä kuvattujen tutkimusten tulosta. Erityisesti eri ammattialojen runsaus ilmaisee täsmällisesti muiden tutkimusten kanssa samaa linjaa.

Haastateltavien ikäjakauma vaihteli noin 30-85 vuoden välillä. Kokonaisuudessaan haastateltavien ikäjakauma muodostui kuitenkin melko kapeaksi. Ikäjakauman kapeutta kuvaa se, että lukupiirien osallistujissa oli paljon aika lailla saman ikäisiä, työelämävaiheen ohittaneita. Moni haastatelluista toi esiin sen, kuinka nyt on tullut aikaa lukupiiriharrastukselle. Lukupiireihin osallistujissa noin 30-40-vuotiaat olivat harvinaisempia. Molemmista lukupiireistä sain haastateltavakseni yhden noin 30-40-vuotiaan, muut haastatellut edustavat iältään vanhempiin ryhmiin kuuluvia. Hartley (2002, 29, 30) tuo esiin tutkimuksessaan, että ikäjakauma vaihteli runsaasti 30–90-vuoden välillä. Sen sijaan Rehberg Sedon (2002, 14) tutkimuksen mukaan lukupiireihin osallistuneiden ikäjakauma vaihteli vähän sen ollessa suosituimmillaan 26-40-vuotiaiden keskuudessa. Aholan (2013, 70–71) mukaan aktiivisin lukupiiriläisten joukko on 1940-luvulla syntynyt, eli käsittäen myös suuret ikäluokat, 1946-1950 syntyneet. Hänen tutkimuksessaan ilmennyt suurin selitys tälle on, että aikaisempia ikäluokkia vaivaa krooninen aikapula.

Molempien lukupiirien osalta lukupiiriläiset olivat varsin sitoutuneita toimintaansa. Haastatelluista suurin osa oli ollut mukana joko alusta alkaen, tai ainakin pitkän ajan, ja heidän osallistumisensa oli säännöllistä.

5.5.1 Kirjallisuuspiiri

Kirjallisuuspiiri, tai Minnan piiri, kuten ryhmäläiset itse lukupiiriään kutsuvat, on aikaisemmin toiminut kirjakaupan lukupiirinä, jolta ajalta useat jäsenet ovat tuttuja

toisilleen. Syksystä 2012 alkaen, ja aineistoni keräämisen aikana keväällä 2013 lukupiiri on kokoontunut Oulun kaupunginkirjaston aikuisten osaston tiloissa. Tätä kautta muutama uusi jäsen kiinnostui toiminnasta.

Lukupiirissä kaikki lukevat saman kirjan, josta tapaamisessa keskustellaan. Aineistoni keräämisen aikana teemana oli ”nojatuolimatka maailman ympäri”. Nykyinen pääkirjastossa toimiva lukupiiri on eri kuin opinnäytetyöhön osallistunut lukupiiri.

5.5.2 Äänikirjalukupiiri

Äänikirjalukupiiri, jota myös kutsutaan nimellä Kirjoja korville -kerhoksi, perustettiin vuonna 2009. Kokoontumisia on kerran kuukaudessa, keskimäärin 10 kertaa vuodessa. Kerho kokoontuu Vaasan kaupunginkirjaston kahvila Proosassa noin 1,5 tuntia kerrallaan. Kerhoa vetää kaksi ohjaajaa. Aineistoni keräämisen aikana Date-ro ry:n puolelta ohjaajana on toiminut sosiaalipedagogi Anneli Haapaharju sekä Vaasan kaupunginkirjaston puolelta informaatikko Terhi Piikkilä. Kerho toimii kaksikielisenä, joten kaikilla on mahdollisuus osallistua omalla äidinkielellään keskusteluun. Kerho aloitetaan kahvitarjoilulla, jonka aikana on vapaata seurustelua. Vähitellen siirrytään äänikirjoihin sekä lukupiirin kirjallisuuden teemaan, joka keväällä 2013 oli eri kulttuurien kirjallisuus. Terhi Piikkilä esittelee joitakin kirjailijoita teoksiin kerhon alussa. Kerho etenee lukuvinkkiperiaatteella siten, että kukin saa kertoa kuuntelemisistaan kirjoista, ja minkälaisia ajatuksia ne ovat herättäneet. Näistä sitten keskustelu rönsyilee monenlaisiin aihepiireihin. Äänikirjalukupiiri päättyy samantyyllisesti kuin alkaakin, eli vapaaseen seurusteluun. Vähitellen keskustelu alkaa hiljetä ja kerho loppuu siltä kerralta.

Kaksi lukupiiriläistä kuvaa kerhoa seuraavasti:

Ihan hyvä ryhmä tuosta on muodostunut. Jäseniä on ne, jotka siellä suurin piirtein joka kerta on, ja näitä, jotka silloin tällöin käyvät. Ei siellä kuitenkaan ole sillä tavalla huomioitavissa mitään jakoa siinä, että jotkut käyvät useammin ja jotkut harvemmin. Kaikki suhtautuvat tasavertaisesti ja samalla tavalla. (Haastateltava VM2.)

Kyllä tässä on tullu sellainen, että tää on meidän porukka tässä. Mä oon monta kertaa ihmetellyt, miten kivasti on sattunut saman tyyppisiä ihmisiä. Et nauretaan vähän niinku samoille asioille. Jos nyt en minä, niin ei ainakaan kukaan muukaan sooloile, eikä ole koko ajan äänessä. Niin, niin on tosi mukava ollut olla. (Haastateltava VN3.)

5.6 Haastattelujen sopiminen, haastattelutilanne, haastattelujen tallentaminen

Kaikki ryhmäläisten haastatteluajat sovittiin puhelimitse ja sähköpostitse. Haastattelut tehtiin etukäteen sovituissa rauhallisissa paikoissa, kuten haastateltavien kotona ja kirjaston tiloissa. (kevät 2013.) Haastattelutilanteet olivat enimmäkseen rentoja sekä vapautuneita. Yhden haastattelun tein parihaastatteluna, jolloin kyseessä oli aviopari. Näin toimittiin käytännöllisistä syistä: pariskunnasta toinen ei olisi päässyt tulemaan haastattelutilanteeseen ilman toista. Lisäksi parihaastattelussa avioparin keskinäinen vuorovaikutus haastattelutilanteessa vaikutti positiivisella tavalla lisäten haastattelukysymysten pohdintaa ja asioiden syvempää tarkastelua, samalla kuitenkin saatiin kummankin osapuolen yksilöllisiä näkemyksiä esiin.

Haastattelut kestivät tunnista vajaaseen kahteen tuntiin, keskimääräinen haastattelu-aika oli noin tunti 20 minuuttia. Kaikki haastateltavat sallivat tallentamisen. Haastattelut tallennettiin kokonaisuudessaan digitaalisella tallennuslaitteella. Juvakan & Kylmän (2007, 90) mukaan tallentaminen digitaalisesti on erityisen tärkeää, koska siten saadaan dokumentoitua aineisto riittävän huolellisesti analysointia varten.

6 LUKUPIIRILÄISET KIRJALLISUUDEN HARRASTAJINA

6.1 Lukemisen merkitys

Ihmisten lukemisella voidaan havaita olevan erilaisia merkityksiä. Bloomin (2001, 18–19, 27–28) mukaan tarvitsemme lukemista tietämyksen saannin lisäksi opiaksemme tuntemaan itseämme ja toisiamme. Luemme siis hänen mukaansa ennen kaikkea oman minämme ja identiteettimme vahvistamiseksi. Linko (1998, 14, 48, 50) kautta viitataan väitöstutkimuksensa tiivistelmässä samaan asiaan, sillä hänen mukaansa teoksista saadaan aineksia oman identiteetin ja omien näkemysten vahvistamiseksi. Hänen mukaansa lukemisessa on kysymys itsensä toteuttamisen halusta; subjektiivisen elämyksen ja lukemisen kokemuksen saamisesta kirjallisuudesta taidenautintona. Toisaalta hänen kauttaan nostetaan esiin myös lukemisen kulttuurinen merkitys lukijalle, esimerkiksi Väinö Linnan teosten kautta. Tiedetään aikaisempien lukijatutkimusten perusteella, että suomalaiset ovat hyvin tottuneita käyttämään kirjallisuutta historiaa koskevan tiedon lähteenä (esimerkiksi Eskola 1991, Linko 1998, 50 mukaan). Luemme myös ajankuluksi, ammatin, opiskelun tai muun tiedollisen hyödyn tai kiinnostuneisuuden vuoksi. Käytän edellä kuvattua opinnäytetyöni aineistossa lukemisen merkityksen tarkastelun viitekehyksenä.

Äänikirjojen kuuntelemisen osalta opinnäytetyöni aineistosta nousee toisaalta luonnollisestikin tavalla tai toisella erilaiset näkökykyyn liittyvät seikat, jotka luovat perustan koetulle lukemisen merkitykselle. Monesta haastattelusta välittyy vertaileminen painettujen kirjojen lukemisen merkitykseen, ja laajemminkin lukukokemusten eroavaisuuteen, ja tätä kautta lähestytään äänikirjan merkitystä itselle. Koetaan myös haikeutta, koska useilla lukijoilla painetun aineiston lukeminen ei tullut enää kyseeseen. ”Silmät ei taho enää kestää, niin on pakko vaan kuunnella”. Samalla koettiin iloa ja tyytyväisyyttä Celian äänikirjoista ja Kirjoja korville -kerhosta, mikä tuli esiin lausahduksina ”on se nyt niin paljon helpompaa” ja ”en enää kyllä vaihtaisi”.

Kaikissa haastatteluissa painotettiin monenlaisen, mutta erityisesti uudemman aineiston saamisen tärkeyttä ja helppoa saamista kerhon kautta. Tämä onkin eräs keskeinen syy, miksi halutaan hakeutua lukupiiriin. Kolmessa haastattelussa nostettiin esiin myös tietokirjallisuuden saamisen mahdollisuus äänikirjamuodossa. Kiinnostaviksi mainittiin yleinen historia, poliittinen historia, uskonnollinen ja hartauskirjallisuus, sekä luonnontiede ja maantiede sekä ihmisen terveys ja hyvinvointi. Kaksi haastatelluista oli tätä mahdollisuutta lukupiiriin kautta käyttänyt. Äänikirjojen lukemisen kautta voidaan huomata lukijalle tulevan kirjallisuuden laajempi sekä monipuolisempi saavutettavuus kuin mitä se olisi painetun kirjan välityksellä, tai yleisen kirjaston kokoelman kautta. ”Ihminen saa kirjallisuuden maailman koettavakseen, omaksuttavakseen äänikirjoja kuuntelemalla”, kuten eräässä haastattelussa asiaa luonnehdittiin. Itsensä toteuttaminen sekä elämysten ja kokemusten saaminen toteutuvat, josta Linko (1998) edellä puhuu.

Joo, niissä äänikirjoissa on ollu hirveen paljon mielenkiintoisia ja semmosia, ettei tulis oikeen kirjasta lukemalla luettua. Että niinkin päin on. (Haastateltava VM1.)

Mutta kyllä jäis paljon vähemmäksi tämä kirjojen luku, tutustumiset, kuuntelemiset, jos ei oli tuota kuuntelua. Jos ei näin saisi lukee semmosta määrää. (Haastateltava VN3.)

Edellä olevista voidaan huomata, kuinka äänikirjamuotoisuus voi saada lukijan tarttumaan uudenlaiseen kirjallisuuteen verrattuna painetussa muodossa olevaan. Tämän puolestaan havaitaan laajentavan lukijan saamaa lukukokemusta ja kirjallista elämyksellisyyttä. Jälkimmäisessä haastattelussa kuvataan lisäksi äänikirjalukemisen tärkeyttä lukijalle. Äänikirjojen kautta kertojan lukeminen on lisääntynyt ja laajentunut, josta koetaan tyytyväisyyttä.

Seuraavista voidaan havaita, miten ihmisten eri lukemisen muodot ovat oleellinen osa lukemisen koettua merkitystä, ja niihin sisältyy usein käytännöllisiä ja teknisiä seikkoja.

Se on helpottanut, kun voi vaikka kuinka kauan kuunnella, ja voi tosiaan pientä tehdäkin. Mä usein nostan tähän pöydälle ja annan sen soida. (Haastateltava VN3.)

No, esimerkiksi laitteen voi ottaa mukaan, että silleen on eroja. Tosin kirjankin voi ottaa mukaan, ettei sitä ole pakko lukea kotona, mutta sitä ei ehkä tule otettua sitten mukaan. Mutta laite kulkee mukana. Ja siinä on sekin hyvä puoli, että voi kuunnella autolla ajaessa. (Haastateltava VM2.)

Niin kertakaikkiaan mahtava laite. Ennen kaikkea, kun siin on se nukahtamiskytkin, niinko illalla, jos alkaa kuunnella vuoteessa, niin voi määritellä, et laite sammuu viidentoista minuutin kuluttua, tai puolen tunnin tai aina 15 minuuttia saa eteenpäin sitä aikaa. Ettei käy niin, kun sen mp3- soittimen kanssa, et joku puhuu korvaan. Et toi on ollu valtavan hyvä. (Haastateltava VN3.)

Ihmisen lukuvalintoja ja siten myös lukemisen merkityksiä voivat ohjata myös muut seikat, esimerkiksi henkilökohtainen vakaumus, mikä seuraavasta tulee ilmi.

Minä koen, että suurin vaikutus tähän lukumateriaalin valintaan on se, niin, haluaisin pitää tätä Raamatun sanomaa, Raamatun ilosanomaa siinä päätavoitteena, että saisi siitä ammentaa enemmän ja enemmän. Itsellensä sisältöä. Ja sitten oppia nimenomaan Jumalan puheesta meille ihmisille enemmän. Mutta sitten ihmistä rakentaa aivan muu hartauskirjallisuus. Myös tervehenkiseen uskonnolliseen romaaniin, uskonnollisiin kertomuskirjoihin ja romaaneihin on usein siihen juoneen sisällytetty hyvin paljon opetusta. (Haastateltava VM3.)

Lukemisen tavoitteena haastateltavan mukaan kerrotaan olevan Raamatun ilosanoman pitäminen päätavoitteena, ja tätä kautta oppiminen, mitä Jumala puhuu ihmiselle. Uskonnollisten romaaneiden- ja kertomuskirjojen juoneen sisältyy hänen mielestään hyvin paljon opetusta, mikä toimii lukemisen perustana ja antaa sille motivaation sekä merkityksen.

Vertailulukupiirin aineistosta voidaan havaita paikkasidonnaisuus lukumerkityksen tuojana. Siinä tulee esiin lukemisen kulttuurinen merkitys Linkon (1998) mukaisesti. Hyvin usein ihmisillä eri paikat, esimerkiksi juuri kotiseutu tai muuten tutut maisemat, antavat lukemiselle uudenlaista pohjaa. Samoin lähihistoriasta, kuten vanhempien ja isovanhempien aikakaudesta kiinnostutaan, sillä sen kautta Bloomia (2001) peilatakseni itsensä ja lähiympäristön ihmisten ymmärtäminen syvenee, mikä tuo mielenkiintoa lukemiseen.

Sitten mulla on tosiaan se Sillanpään kirja kesken yhes paikkaa. Pohjosessa, kun mä oon sieltä kotoisin mä luen aina Kariniemeä - -. Pohjosessa mä luen helposti Kariniemeä. Se asuu siinä lähellä, missä meillä on mökki- -. Ja sinne mä oon muutenkin vieny sellasia Lap-piaiheisia. Sellaisia, jotka liittyy siihen seutuun. Ja sit yhes paikas, missä on vähän vanhempia juttuja, niin siellä mä luen niitä sata vuotta vanhoja kirjoja. (Haastateltava KP3.)

6.2 Lukukokemus ja lukija

Lukukokemus muodostetaan Linkon (1997, 191–192) mukaan seuraavan etene-misen kautta. Ensiksikin lukija toteuttaa lukemistapahtuman, jonka kautta muodos-tuu hänen lukukokemuksensa. Lukijalta tapahtuu eläytymistä ja muistamista, sillä lukukokemukset ovat usein emotionaalisesti merkittäviä. Seuraavaksi lukemispro-sessi etenee teoksen, (tässä tapauksessa myös äänikirjamuotoisen) sisällön ki-teyttämällä sekä kokonaismerkityksen arvioimisella. Viimeiseksi lukija liittää te-oksen tarjoaman lukuelämyksen kirjailijaan. Itse lisäisin tähän vielä suomentajan ja ruotsin kielen kääntäjän vaikutuksen käännöskirjallisuuden ollessa kyseessä, ja lopuksi lukijan äänen vaikutuksen äänikirjaa kuunneltaessa.

Tämän luvun tarkoituksena on tuoda esiin kokemuksellisuutta lukijan muodosta-mien lukukokemusten kautta. Näin tämä luku omalta osaltaan syventää vastausta kysymykseen, miksi halutaan hakeutua lukupiiriin. Lisäksi tässä luvussa saadaan vastauksia c-kohdan kysymykseen, mitä luetaan. (Tätä kysymystä käsitellään myös luvussa 6.4.)

Lukemisen tiedetään herättävän ihmisissä hyvin monenlaisia tunteita. Jeffersonin, Singerin ja Saloveyn kautta tuodaan esiin (1993, 131 Linkon 1997, 191 mukaan) muistiin painamisen kaksivaiheinen prosessi, jossa ensin tunteita herättävät tilan-teet saavat ihmisen huomion kiinnittymään tällaisiin tilanteisiin ja seuraavaksi tun-nekokemuksen syntyminen saa huomion kääntymään sisäänpäin. Linkon (1997, 191) mukaan tunteita herättävän kirjan lukeminen on esimerkki tilanteesta, jossa lukukokemuksen herättämät tunteet valpastuttavat lukijan mielen, ja siten

tunteiden kautta teoksen synnyttävät assosiaatiot lukijan oman elämäntapahtumiin saavat hänet punnitsemaan näitä tapahtumia uudelleen. Muistot palaavat mieleen ja uudelleen käsiteltyinä ne voivat osittain muuttua tai vahvistua. Kirjat kantavat muistoja elämäntilanteista, joissa ne ovat tulleet luetuiksi, ja niiden herättämistä esteettisten kokemusten voimasta (Hapuli 2010, 18). Lukijoiden lukukokemukset (Hietamiehen¹) teosten parissa ovatkin osa lukijan muuta arkielämää. Lukijoiden suuri lukuelämys näyttää syntyneen (Hietamiehen) teoksen tarinan tai teoksen henkilöiden kohtaloiden esille nostamien lukijan omien muistojen esiin nousemisesta. Kysymyksessä ajatellaan olevan siis jatkuvasta vuorovaikutuksesta tekstin ja lukijan elämäkokemusten välillä. Linkon (1997, 192; 1998, 47) mukaan lukemiseen liittyviin emootioihin sekä lukijoiden lukuelämysten kokemiseen liitetään oleellisesti ihmisen elämäntarina; elämänhistoria, henkilökohtaiset muistot, kollektiivinen muisti sekä lukijan jatkuva identiteetin rakentaminen tai sen käyttäminen voimanlähteenä. (Linko 1997, 192; 1998, 47–48.)

Vaasa-aiheinen [kirja], siin oli jätetty monta asiaa pois. Siinä moni lukija tietää enemmän kuin mitä kirjoittaja on kirjottanut. (Haastateltava VM1.)

Lukijan kertomasta voidaan havaita edellä kuvattua vuorovaikutteisuutta. Hänen lukuelämyksensä nähdään muodostuvan teoksen lukemisen (kuuntelemisen) synnyttämästä dialogista teoksen maailman ja lukijan hahmottaman kollektiivisen muistin ja lukijan henkilökohtaisten kokemusten välillä (Linko 1998, 50). Kerronnassa myös peilataan koettua lukuelämystään kirjailijaan.

Aikanaan mä oon tietenkin lukenut kaikki Päätalot. Ja niistä mä nautin niistä yksityiskohista, mitä siellä on valtavasti. Ja tietenkin, kun itse on samalta aikakaudelta, ja vanhemmat saman tyyppisestä maalaisympäristöstä lähtöisin - -. (Haastateltava KP3.)

Puheenvuorossa kerrotaan lukijan nauttivan teoksen sisältämistä yksityiskohdista suuresti, koska tapahtumat sijoittuvat hänen lähihistoriaansa. Lukuelämys nähdään syntyvän teosten tapahtumien herättämistä omien muistojen ja eläytymisen nousemisesta. Voidaan huomata, miten esimerkissä näyttäytyy juuri tämä, kuinka

¹ Nykyinen Hirvisaari

Linkon (1997, 178) mukaan lukija ei ota täydellistä etäisyyttä henkilökohtaiseen elämäänsä, lähipiiriinsä, omaan menneisyyteensä, vaan käy jatkuvaa dialogia oman maailmansa ja teoksen maailman välillä, jolloin teosten käyttäminen voimallisuuden lähteenä mahdollistuu. Tämä tulee esiin seuraavassa:

Sit täytyy kyllä sanoa, et on myös sellasta lohtukirjallisuutta olemassa, silloin kun on jotenkin väsynyt, ja uupunut, ja tai omassa elämässä jotakin semmosia huolia ja stressiä, niin silloin mä luen Agata Christietä. Et se on ihan selvästi mulle selvästi sellasta lohtukirjallisuutta, et mä oon luku ne kaikki kirjat varmaan useempaan kertaan. Ja mä yleensä tiedän ensimmäiseltä sivulta, mitä tässä tapahtuu. Mut silti tunnelma on siinä semmonen, että se jollakin tavalla lohutaa ittee. Ne on sit semmosia, joihin palaa enemmänkin sen takia, et on jotenkin turvallinen olo siinä sen kirjan lukukokemuksen äärellä. (Haastateltava KP1.)

Lisäksi lukijan kautta voidaan huomata, kuinka elämäntilanne vaikuttaa teosten valintaan, ja haetaan tietynlaista lukuelämystä ja siitä saatua tunnelmaa. Tässä näyttäisi toteutuvan Hapulin (2010, 18) viittaus siitä, että kirjat kantavat muistoja elämäntilanteista, joissa ne ovat tulleet luetuiksi ja niiden herättämistä esteettisten kokemusten voimasta. Lukijoiden lukukokemukset teosten parissa ovatkin osa lukijan muuta arkielämää, kuten Linko (1998, 47) toteaa.

Lukijan lukutavoilla tiedetään olevan myös vaikutusta koettuun lukukokemukseen, ja ne voivat vaihdella samankin lukijan kohdalla samaakin teosta luettaessa / kuunneltaessa. Tai vaihtoehtoisesti vaihtelua voidaan havaita lukijan lukiessa eri teoksia. Lukijoille merkityksellisiä ovat erityisesti olleet eri henkilöiden välisten suhteiden erittely ja niiden suhteuttaminen omaan elämään. Oleellisia eivät niinkään ole olleet juonen käännteet. Tällaisessa synkronisessa lukutavassa henkilöitä seurataan suhteessa eri kehyksiin. Ne voivat olla muun muassa yksilön tai yksilöiden verkostoja yhteisön sisällä, yhteisöllisyyttä yksilön kannalta tai erilaisia valtasuhteita. (Linko 1997, 179; 1998, 48.) Tällaista lukutapaa käytetään erityisesti esimerkiksi historiallisissa kirjoissa sekä elämänkerroissa. Useiden haastateltavien kohdalla, voitaisiin sanoa "peruslukemiseksi" ovat sisältyneet monet lähihistoriaan sisältyvät teokset ja tunnetut suomalaiset klassikot, joiden kohdalla tällainen lukutapa on myös elävöittänyt lukukokemusta. Seuraavassa havainnollistetaan elämänkerran kautta edellä esitettyä.

Aattelee tällöinen joku eteläkorealainen tyttö, jonka valtio otti väkisin terroristikoulutukseen. Ja sen elämä. Ja kun aattelee sitä, hänhän sai pudotettua yhden lentokoneen. Ja kerrotaan koko elämänsä siinä - -. (Haastateltava VN3.)

Lukijan kautta pohditaan kirjan henkilön kannalta, hänen asemaansa ja elämäänsä. Tämän kohdan kautta tulee juuri esiin se ympäristö ja yhteisön verkostot ja valtasuhteet, johon aikaisemmin Linkoa (1997, 179; 1998, 48.) lainaten viittaa. Toisaalta lukuelämyksiin liitetään oleellisesti erilaista vertailua, esimerkiksi juuri kulttuurillisuuden ja yhteiskunnallisuuden puolelta, mikä tuli haastateltavien lukukokemuskuvauksista esiin. Pohdiskelua tuo myös naisen asema ja koko hänen elämänsä. Haastateltavien kertomuksissa lukuelämyksistään sisällytettiin pohdintoja lukijan omaan arvomaailmaan ja suhtautumistapoihin liittyen. Pohdintoja ei pelkästään havaittu tuovan henkilöiden esikuvallisuus, vaan myös heidän vajavaisuutensa. Tämä johtaa lukijan kannalta myös moraalisten kysymysten pohdintoihin, varsinkin kysymykset yksilön vapaudesta ja velvollisuudesta. Voidaan havaita, että edellä esitetyt haastateltavien kertomisissa esiintyneet piirteet, joista Linko (1997, 178) kertoo Sainin (Hietamiehen) lukukokemuskuvauksissa, ovat yleistettäviä laajemmin.

Yhteisöllisessä tai verkostoituneessa lukutavassa Linkon (1997, 179) mukaan lukijan lukuelämys jäsentyy henkilöiden luonteenpiirteiden ja henkilöiden välisten suhteiden välityksellä. Puolestaan diakronisessa lukutavassa hänen mukaansa korostetaan tapahtumien kulkua, juonenkäänteitä ja/ tai kuvaillaan yksittäisiä tapahtumia kronologisessa järjestyksessä. Lukupiiriläisten haastattelujen sekä havainnointikertojen perusteella voidaan havaita näiden lukutapojen olevan läsnä lukukokemuskuvauksissa. Edellistä lukutapaa lukijat näyttivät myös käyttäneen, esimerkiksi historiallisissa kuvauksissa, ja jälkimmäistä käytettiin esimerkiksi dekkareiden, tai muiden tämän kaltaisten teosten kohdalla, joissa juonen merkitys lukuelämyksen antajana korostuu.

Emotionaalisessa lukutavassa emotiot kiinnitetään Linko (1998, 49) mukaan ainakin viiteen ulottuvuuteen, ja ne toimivat toisiinsa kiinnittyneitä. Näitä ulottuvuuksia nähdään olevan kirjailijan julkinen imago, teoksen tyyli, teoksen henkilöiden välinen suhteiden kuvaus, vuorovaikutus lukijan omien kokemusten ja teosten he-

rättämien ajatusten välillä ja lopuksi teoksen terapeutin yhteys. Linkon (1998, 49) mukaan julkisen esiintymisen kautta tutuksi tullut kirjailija koetaan lämpimäksi, sinnikkääksi ja esikuvalliseksi. Toisaalta joskus voidaan kokea toisinkin päin, kuten yhdellä havainnointikerralla lukupiiriläisen ihmetellessä toiselle ”kuinka sinä voit tuollaisen kirjailijan kirjasta tykätä”? Vastaukseksi tuli: ”Enhän minä kirjailijasta tykkääkään, vaan kirjasta”. Yleisesti ottaen nämä ulottuvuudet nousivat esiin haastattelujen lukuelämyksistä kerrottaessa. Haastatteluissa tuli esiin lisäksi se, että monet saattoivat kokea lukukokemuksensa hyvinkin yksityisinä sekä henkilökohtaisina lukuelämyksinä, mikä sinänsä on oletettavaa ja ymmärrettävää.

Äänikirjalukupiirissä oli molempien kotimaisten kielten kuuntelijoita, osa kuunteli pelkästään suomeksi tai pelkästään ruotsiksi. Enemmistö ryhmäläisistä oli suomenkielellä kuuntelevia. Haastatteluun osallistuneista yksi kuunteli äänikirjoja sekä suomeksi että ruotsiksi. Äänikirjalukupiiriläisten kautta koettiin välillä kielenkääntäjän käyttäneen epäsoveltuvaa ruotsinkielistä sanaa tai ilmaisua, mikä häiritsi heidän lukukokemustaan. Yleensäkin tämä aihe, onko kääntäjä käyttänyt sopivaa ilmaisua, nostettiin vahvasti useissa äänikirjalukupiirin haastatteluissa esiin sekä keskusteltiin välillä paljonkin lukupiirissä, mikä selittyy alueen kaksikielisyydellä. Vertailulukupiirissä suomentajan osuutta pohdittiin sekä lukupiirissä että muuttamassa haastattelussa, mutta se oli vähäisempää. Toisaalta kaikki vertailulukupiirissä käsitellyt kirjatkin luettiin suomeksi, joten tämä vaikuttanee osaltaan asiaan.

Lukukokemukseen vaikuttaa myös vertailu, kummallako kielellä kyseisen kirjailijan teoksen on lukenut ja pitänyt parempina. Kummassako on paremmat, kielellisesti oikeammat ilmaisut. Myös, jos ruotsinkieliset kadut on kirjoitettu [käännetty] väärin. Häiritsee. Lukukokemusta voi häiritä kääntäjän ratkaisut jonkun ilmaisun kohdalla. (Haastateltava VN2.)

Äänikirjojen lukukokemusten kuvaamisessa välittyy vertailu kertojien aikaisempiin kokemuksiin painettujen teosten lukemisesta.

Ei siinä [äänikirja] pysy jännitys samalla tavalla. Se painettu kirja oli semmonen, ettei sitä oikein voinu käsistään päästään - -. Äänikirjaa kun painaa nappia niin huh, se on poissa sit mitähän siinä on tapahtunut. Mutta kyllä painettu kirja on aina parempi - -. Kaikenlaista häiriöä

aina kesken kaiken. Mutta siinä kun syventyy lukemaan, ei häiritse mikään. (Haastateltava VM1.)

Haastateltavan mukaan kerrotaan, kuinka hän kykenee keskittymään lukemaansa paremmin painetun teoksen äärellä. Äänikirjaa kuunnellessa kuuntelemisen havaitaan herpaantuvan ajatusten lähtiessä harhailemaan. Saattaa tulla myös muuta häiriötä lukukokemukseen vaikuttamaan.

Joskus on sellanen kohta, että on hyvä miettiä, ja painaa nappia, että mitäs tässä oikein nyt tapahtuu että - -. Mutta kirjaa lukien sen voi pysäyttää siihen ja funtsia hetken aikaa, että mitenkä tää nyt oikein meni. Niinku nyt jännityskirjakin niin hyvin helposti kelaus mielellään takaisin päin. Että mitäs siellä nyt sanottiin aikasemmin tuosta asiasta - -. (Haastateltava VM2.)

- - mut siinä on se rajottava tekijä, et siinä ei kovin helposti etsi joltakin aikaisemmalta sivulta, et miten se nyt tämä nyt olikaan. Et se on niin sattumanvaraista, kun kelaus taaksepäin. Kirjoja [painettuja] niinko voi selata näin. - - Siinä [äänikirja] ei tosiaan tuu tuota syvennyttyä. Et jos on semmonen kohta, joka tuntuu, et tuo oli kyl hienosti sanottu. Niin tuota kirjassa siihen voi palata - -. Tuossahan [äänikirja] on aika vaikee löytää just sitä kohtaa missä se on. Eikä tää on, ja voisko sen sanoa, et se [äänikirja] on vähän kevyempi. Riippuu tietysti kirjasta. Niinko kuunnella. (Haastateltava VN3.)

Lukukokemukseen nähdään liittyvän oleellisesti se, että se johtaa lukijan pohdiskelemaan sekä herättää lukijassa erilaisia ajatuksia. Ensimmäinen haastateltavan kautta nostetaan esiin juuri tämä hänen pohdiskelun tarpeensa esimerkiksi jännityskirjallisuuden kohdalla. Vuoropuheesta havaitaan vertailu painetun ja äänikirjan lukemisen välillä tässä suhteessa. Koetaan, että kirjaa [painettua] lukiessa on helpompaa jollakin tapaa pysähtyä ”funtsimaan” kirjassa olevaa, vaikka äänikirjaa kuunnellessakin se on mahdollista ”nappia painamalla” tai selaamalla. Jälkimmäisessä haastattelussa kuvataan, kuinka äänikirjaa kuunnellessa ei tule syvennyttyä kohdissa, jotka lukijan mukaan on kirjassa hienosti sanottu. Tämän kautta äänikirja koetaan kevyempänä lukukokemuksen kannalta. Useiden haastatteluiden kautta nostettiin esiin juuri tämä sama ajattelun ja pohdinnan merkitys. Haastatteluissa käytettiin tämän kaltaisia ilmaisuja, kuten, että ”aina ei ole helppo tavoittaa” kirjan tarinaa, tai ”soljuu ohi”, minkä koettiin vaikuttavan lukijoiden lukukokemukseen.

Samalla koettiin kuitenkin äänikirjalukemisen antaneen lukukokemukseen laajentumista sekä monipuolisuutta, jonka haastateltavat toivatkin tyytyväisyyttä huokuvina ilmaisuina esiin. Pysähtymiskohtia kaivattiin myös esimerkiksi erilaisissa historiallisissa ja elämäkertakirjallisuudessa.

Vertailua nähtiin myös tapahtuvan lajityypin sisällä, samaa aihetta käsittelevien kesken mutta sitä on myös eri kirjailijoiden välillä, jotka ovat osa kertojien lukuelämystä. Esimerkiksi haastatteluissa tuotiin esiin vertailua dekkareiden ja historiallisten teosten sisällä, tai samaan kulttuuritaustaan liittyvien teosten, kuten islamia käsittelevien välillä, joita yhteen aikaan ilmestyi useita teoksia eri kirjailijoilta. Muutamissa haastattelussa käsiteltiin myös esimerkiksi Kyrön ja Arto Paasilinnan teoksia rinta rinnan.

Kahden haastateltavan kautta toivottiin, että sivunumerot sanottaisiin: ”sivunumeroja ei sanota, ja kuitenkin siellä puhutaan kauheen paljon ihan jotakin sellasta yleistietoa, ei kiinnosta ei”. Tässä lukijan kautta tuodaan esiin hänen mielestään epäoleellisen sivuuttaminen lukemastaan. Toisaalta muutamissa muissakin haastatteluissa sivunumeron sanominen nostettiin esiin lähinnä siinä mielessä, että olisi helpompaa pysäyttää ja jatkaa kuuntelua. Samalla sen sanomisen koettiin mahdollisesti haittaavan siinä määrin lukukokemusta, ja tästä syystä sivunumeron sanomista ei jatkossakaan haluttu.

Ehkä painetussa vielä enemmän tulee niinku se sanojenkäyttö ja se kaikki kielikuvat ja kielen tällöinen monipuolisuus ehkä vielä paremmin esille, kun tuossa äänikirjassa. Ja sit siinä on just se, et jos on joku [kirjailija] tällöinen, joku, joka oikein käyttää niinko kielikuvia ja rikasta sanastoa, niin siinä voi kuunnellessa hukata sen ajatuksen. En mä vois kuvitella, et kuuntelisin jotain Alastalon salia äänikirjana. Lukemallahan sen voi lukee. Semmosena vaan kielen ilotteluna. Tai monipuolisuutena - -. (Haastateltava VM3.)

Esimerkistä nähdään, kuinka kertojan kokemana kirjan kaikesta monipuolisuudesta nauttiminen lukuelämyksenä ei aina äänikirjassa toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Koetaan, että äänikirjaa lukiessa voi hukata kielellinen rikkaus, ja tätä kautta osa lukukokemuksellisuutta helpommin kuin painettua teosta lukiessa.

Vertailua voidaan havaita tapahtuvan toisinkin päin. Seuraavassa äänikirjan kautta muodostettua lukukokemusta pidetään parempana.

En tykkäisi lukea dekkareita, mutta kuunnella. Jopa kauhua voin kuunnella, mitä en voisi kuvitellakaan lukevani. Jos kuuntelee, niin se tulee jotenkin lähelle. Se on sellainen maisemakin. Kuunnellessa jännittävämpi. (Lukupiiriin osallistuja.)

6.3 Lukijan äänen vaikuttavuus lukukokemukseen äänikirjaa kuunneltaessa

Lukijan äänen merkitys kuuntelijoiden lukukokemukseen todettiin haastattelujen mukaan erittäin oleelliseksi, koska lukijan avulla välitetään kirjan sisältö äänikirjamuotoisena sitä kuuntelevalle. Kaikissa äänikirjakerholaisten haastatteluissa nostettiin esiin tämän seikan tärkeä vaikutus. Kirjallisuuspiirin haastateltavista kaksi oli lukenut äänikirjaa/ äänikirjoja lähinnä matkustamisen tai sairastamisen yhteydessä, mutta ne eivät kuuluneet muuten heidän lukuvalikoimaansa. Syyksi tähän mainittiin kokemus siitä, että kirjan itselukemalla saa parhaimmin muodostettua oman lukuelämyksen. Kuten eräässä haastattelussa asia kiteytetään: ” - - niin se olis ehottomasti paperikirja, koska sillon mä annan oman ääneni, kun mä luen. Kuin että sen lukee joku toinen - -. Se saattaisi viedä pois sen lukuelämyksen. Kyllä, se olis sen lukijan näkönen, ei minun näköinen se äänikirja, niin se siinä on”. Muutamissa haastatteluissa nostettiin lisäksi esiin kasettikirjojen kuunteleminen lapsuusaikana. Sitä ei kuitenkaan edellisessä ole laskettu mukaan.

Erosen (2007, 3, 27–28) mukaan äänikirjat, siis myös Kirjoja korville -kerhoon tilatut äänikirjat, tilataan Celian kautta niitä tuottavan Näkövammaisten Keskusliiton äänittämöstä. Äänikirjojen lukijat valitaan äänenkäytön ammattilaisista, jotka asiantuntijoista ja kirjaston asiakkaista koostuva äänikirjaraati valitsee. Erosen (2007) kautta kerrotaan pitkään lukijana toimineen näyttelijä Inkeri Walleniuksen ohjeistuksen lukemiseen olleen, että liiallinen ”näytteleminen” pitää unohtaa. Hänen mukaansa lukutapa pidetään neutraalina: tekstiä ei saa tulkita, vaan teoksen sisällöllinen tulkinta on jätettävä äänikirjan kuuntelijalle. Ohjeena on, ettei tekstiä korjata

selkeitä painovirheitä lukuun ottamatta. Walleniuksen mukaan korostetaan luontevan kielenkäytön tärkeyttä, jossa tekstin rytmityksen, lauseiden ja sanojen oikean painotuksen sekä ääntämisen kautta muodostetaan perusta lukemisprosessille. Lukemiseen valmistautumiseen hänen mukaansa sisällytetään myös vieraskielisten sanojen ja nimien sekä lyhenteiden lausumisen selvittäminen. Ohjeeksi on annettu pyrkiä alkuperäisen kielen mukaisuuteen. Toisaalta Walleniuksen kautta pohditaan, tekeekö liian ”oikeaoppinen” ääntäminen ilmaisusta liian erikoisen, niin että äänikirjan kuuntelijan on vaikea tunnistaa ja hahmottaa sanaa. Walleniuksen kautta tuodaan huomioitavaksi, miten tärkeää on, että lukija ymmärtää lukemansa. Mikäli ei itse ymmärretä, välitetään se äänestä kuulijalle, jolla on luonnollisesti vaikutuksensa lukukokemukseen. Hänen kauttaan mainitaan esimerkiksi murteet. Toisaalta myös lukijan mielialat, kiinnostus tai sen puute ajatellaan kuuluvat äänestä, ja siten heijastuvan kuulijan lukukokemukseen. (Eronen 2007, 3, 27–28.)

Seuraavassa erään kuuntelijan kautta nostetaan esiin Walleniuksen tapaan lukijan neutraalin lukutavan merkitys lukukokemukselle.

Äänikirjanlukijan pitäisi pystyä antamaan äänikirjan kuuntelijalle mahdollisimman samanlainen lukukokemus kuin mitä, jos lukija lukisi teoksen painettuna. Näinhän äänikirjan lukijat eivät yleensä tee. Tämä tarkoittaisi sitä, että pitäisi lukea mahdollisimman neutraalilla äänellä, eikä panna mitään omiaan. Lukija pystyisi muodostamaan omia mielikuvia ja saisi oman lukukokemuksensa. (Haastateltava VN2.)

Toisaalta äänikirjan kuuntelijan kautta koetaan tämän neutraalin tavan usein lukijoilta puuttuvan. Kuuntelijan nähdään pitävän tärkeänä sitä, että hän saisi mahdollisimman samanlaisen lukukokemuksen, kuin jos lukisi teoksen painettuna. Mikäli lukijat ”paneavat omiaan”, esimerkiksi dramatisoinnin kautta, kuuntelijan omille mielikuville ei nähdä jäävän tilaa, jolloin lukukokemus myös muovautuu lukijan mukaan.

Kun olis vaan hyvä lukija. Se [lukukokemus] riippuu aina niin hirveen paljon siitä lukijasta. - - sitten hänellä[kirjailija] on siinä nyt hyvä lukija, selväsananen. (Haastateltava VN1.)

Joo, niissä on kyllä suuria eroja lukijoissa. Toiset lukee hirveen nopeaa ja ykstoikkoisella äänellä. (Haastateltava VM1.)

Mutta tietysti äänikirjassa on se, että lukijalla on aika suuri rooli siinä. Et jos se ääni sopii siihen tarinaan, niin se vaikuttaa positiivisesti. Ja taas, jos on vähän toisinpäi, niin, sitten niin ettei, niin, että keskeyttää. Tai ainakin tekee mieli keskeyttää. (Haastateltava VN3.)

Haastateltavien puheesta voidaan kuulla toive, että teoksessa olisi hyvä lukija. Samalla välittyy viesti siitä, että toivotaan parannusta lukijoiden äänenkäyttöön ja lukemisen muotoihin. Ensimmäisen repliikin kertojan kautta nostetaan esiin selkeästi, kuinka lukukokemus koetaan riippuvan hänen mukaan lukijasta. Hänen kauttaan myös määritellään, että hyvä lukija on selväsanainen. Erosen (2007) mukaan edellä Wallenius kautta korostetaan luontevaa kielenkäyttöä, jossa tekstin rytmitystä, lauseiden ja sanojen oikeaa painotusta pidetään tärkeitä seikkoja. Tässä haastateltavan nähdään olevan hyvin paljon Walleniuksen kanssa samoilla linjoilla, koska voidaan ajatella selväsanaisuuden muodostuvan juuri tuollaisista asioista.

Toisessa haastattelussa tuodaan esiin lukijan mahdollinen liian nopea ja yksitoikkoinen lukemisentapa. Näkövammaisten Keskusliiton kautta saadussa Daisy-laitteessa lukemisnopeuden voidaan säätää, mutta mikäli lukija kuuntelee muulla tavoin, esimerkiksi mp3-soittimella tätä mahdollisuutta ei voida käyttää. Toisaalta kuuntelijalle välittyneessä kokemuksessa yksitoikkoisesta äänestä voidaan mahdollisesti nähdä olevan kyse Walleniuksen edellä kuvaamasta lukijan mielialojen vaikuttavuudesta lukemistapahtumaan. Jälkimmäisessä äänikirjan kuuntelijan kautta tuodaan esiin, kuinka lukijan ääni koetaan vaikuttavan joko positiivisesti tai negatiivisella tavalla lukukokemukseen. Kyseessä nähdään olevan myös kuuntelijan subjektiivinen kokemus äänen miellyttävyydestä ja sopivuudesta. Lukijan äänen koetaan niin merkitykselliseksi, että siitä voi riippua se, halutaanko kuunnella koko teosta.

Ei tääl Vaasassa oo totuttu siihen, nii ettei osaa ruotsia. (Haastateltava VN1.)

Yks vika siinä on nuissa kirjoissa. Nää ruotsinkieliset nimet, ku ykskään [lukija] ei osaa lausua niitä oikein. Ne on aivan hirveitä. (Haastateltava VM1.)

Toisaalta myös lukijan merkitys, jos ei osaa lausua ruotsalaisia nimiä oikein, häiritsee. (Haastateltava VN2.)

Haastattelujen perusteella koetaan, että lukijoiden ruotsin kielen lausuminen on puutteellista, minkä kerrotaan häiritsevän lukuelämyksen muodostumista. Edellä esitetysti vieraskielisten sanojen selvittäminen ja ääntämys sisällytetään lukijan valmistautumiseen lukemisprosessiin. Haastateltavien kokemusten valossa Walleniuksen edellä esitetty pohdinta liian ”oikeaoppisesti” pyrkivien ilmaisujen käyttämisestä niin, että kuuntelijalle tulee vaikeus hahmottaa ja kuunnella äänikirjaa, saattaa olla hyvinkin aiheellinen. Toisaalta todennäköisesti lukijan oman kielitaidon puutokset havaitaan hänen äänenkäytössään. Walleniusta lainaten lukija ei itse välttämättä ymmärrä lukemaansa, minkä voidaan nähdä heijastuvan hänen äänestään äänikirjaa kuuntelevalle vaikuttaen hänen lukukokemukseensa.

Seuraavassa eräs kertoja aivan kuin kiteyttää koko lukijan merkityksen:

Joo, se [lukija] voi pilata koko kirjan. Taikka tekee huonosta kirjasta hyvän. (Haastateltava VM1.)

6.4 Lukupiiriläiset kirjanlukijoina

Haastatteluissani tiedustelin lukupiiriläisiltä useiden kysymysten kautta heidän lukuharrastuksestaan. Kaikkien vastaajien kautta ilmoitettiin lukemisen harrastuneisuuden alkaneen jo lapsesta asti. Monissa yhteyksissä mainittiin myös tarkka ikä, jolloin oli opittu lukemaan, ja siihen saatettiin sisällyttää jokin tärkeä muisto. Molempien lukupiirien osalta kaikesta kertomasta välitettiin lukemisen kokeminen merkittäväksi asiaksi heidän elämässään. ”Kyllä täytyy sanoa, että lukupiiri on aina etusijalla. Että täytyy kyllä olla sitten aivan ylivoimainen syy, jos en sitten menis sinne. Se on se arvojärjestys siihen niin”, toteaa eräs lukupiiriläinen.

Haastattelujen perusteella voidaan havaita, että lukupiiriläiset viettävät suuren osan harrastuksen parissa käyttämästään ajasta kirjojen tai läheisesti kirjallisuuteen liittyvien aiheiden, kuten kirjan pohjalta tehdyn elokuva- tai teatteriesityksen parissa. Lapsuuden lukemisaika koettiin innoittajana myöhemmälle lukuharrastuksen jatkamiselle silloinkin, vaikka työelämän- ja perhe-elämän kiireet olisivat harrastamisen estäneet tai vähentänyt pitemmäksikin aikaa. Tämä tukee tutkija J.A. Appleyardin (Appleyard 1990, Aholan 2013a, 156 mukaan) laatimaa luokittelua, jonka perusteella tie lukijaksi kulkee lapsuudesta kohti aikuisuutta ja yksinkertaisesta tarinoiden kuuntelusta vertailevaan ja valikoivaan lukutapaan.

Lukupiireissä erilaiset jäsenet lukevat (kuuntelevat) kirjoja hyvinkin eri lähtökohdista, eri aiheista kiinnostuen, ja niitä eri tavalla arvostaen sekä arvottaen. Aholan 2013a, 156 mukaan Appleyardin luokittelussa voidaan havaita soveltuvuutta myös lukupiirissä lukemiseen. Ajatteleva lukija etsii teksteistä elämänfilosofiaa, arvoja, uskomuksia ja roolimalleja, joita joko ihailee tai vastustaa. Tulkitseva lukija tarkastelee tekstejä kokonaisuuksina, joita voidaan analysoida mahdollisesti kielen ja rakenteen tasoilla, vertailla toisiin ja sijoittaa tietynlaiselle paikalle kirjallisuus- tai kulttuurihistoriassa. Käytännöllinen, joustava lukija puolestaan valitsee tavan lähestyä elämäntilanteensa sekä vaihtuvien tarpeidensa mukaisesti, ei tyydy yhteen ainoaan lukutapaan, eikä pidä yhtä lukutapaa toista arvokkaampana. (Appleyard 1990; Aholan 2013a, 156 mukaan.)

Molemmissa lukupiireissä tavataan kaikkia näitä kolmea lukutapaa, eikä ollut nähtävissä eroavaisuutta tässä suhteessa painetun ja äänikirjamuotoisen lukemisen välillä. Lukutavan valintaa havaitaan määrittävän kokemus ikäkausista lukijana: kuinka monipuolinen ja laaja lukijahistoria ihmisellä on. Jos on aloittanut lukemisen harrastamisen vasta aikuisena, niin silloin lukeminen voi olla hyvinkin ajatteluun ja tulkitsevuuteen pohjautuvaa. Pitkäaikaisempi sekä rikkaampi harrastuneisuus nähdään tuovan helpommin joustavuutta kirjoihin suhtautumiseen ja lukija vaihtelee eri lukutapojen välillä oman tilanteensa mukaan. (Ahola 2013a, 156–157.)

Niinku nyt näitten dekkareiden kesken, et helposti tulee muihin dekkareihin verrattua. Ja toki saman kirjailijan aikaisempiin kirjoihin. Ihan oikeestaan jo silleen vähä tietoisestikin. Sit muuten ehkä lajityypin sisällä tulee jonkun verran verrattua. Tai joskus se on niin sattumanvaraista, et joskus joku teksti herättää hirveen voimakkaasti sen tunteen, et tää on kauheen saman tyyppistä kuin joku muu. Ja sit sitä jää ehkä vähän miettimäänkin, että onko se, vaikka tarkoituksellista. Tai et viitataanko siihen suoraan, vai viitatakaan suoraan siihen teokseen. Vai onko se nyt vaan sellainen satunnainen asia, joka mulla nyt vaan herättää ajatuksia, ja johtuuko se siitä, että tämä on nyt vaan sama, kun jossakin muussa. Mutta mä luen ehkä silleen omaksi ilokseni, enkä niinkään siksi, että mä pohtinut tai analysoisin niitä kirjoja. (Haastateltava KP1.)

Edellä olevasta repliikistä havaitaan, kuinka lukija kertoo vertailevansa lukiessaan lajityypin sisällä, saman kirjailijan aikaisempien teosten kesken sekä kaikenlaisen muunkin mieleen nousevan kohdalla. Kerronnassa todetaan vertailun tapahtuvan tietoisestikin. Samalla pohditaan vertailun sattumanvaraisuutta ja tarkoituksellisuutta. Lopussa lukijan kautta tuodaan esiin hänen halunsa lukea omaksi ilokseen, ei niinkään pohtiakseen ja analysoidakseen.

Toisaalta molempien ryhmien haastatteluissa nostettiin esiin analyttisempi lukemisyrittäminen nimenomaan lukupiirikirjojen osalta. Piiriläisten ajattelun taustalla nähdään vaikuttaneen enemmän tai vähemmän tietoisuus siitä, että teoksesta tulaa vielä keskustelemaan yhdessä. Erityisesti vertailulukupiiriin vastauksissa kerrottiin halusta lukea tarkemmin nimenomaan lukupiirikirja, lukea hitaammin pyrkien tietoiseen analysointiin ja pohdintaan. Toisaalta äänikirjakerholaisilla voidaan havaita ajattelevampaa ja tulkitsevampaa lukutapaa etenkin itseään miellyttäneiden ja puhutelleiden teosten kohdalla, jotka jäsen suunnitteleeekin piirissä jaettavaksi. Useampien, molemmista piireistä olevien jäsenten kautta tuotiin esiin myös muistiinpanojen tekeminen lukemastaan, jotta pystyttäisiin paremmin esittämään lukemisen herättämiä ajatuksia. Tämä tukee Aholan (2013a) saatua tulosta keräämistään aineistosta. (Ahola 2013a, 165).

Opinnäytetyöhöni osallistuvien lukupiirien lukemista voidaan tarkastella myös Jacobin (2001) luokittelun kautta. Hänen mukaansa lukijat jaetaan kahteen ryhmään: lukuhuvittelijoihin ja lukuaddikteihin. Lukuhuvittelija kahlaa läpi kaikki uutuudet sekä jakaa ne lukukelvottomiin ja luettaviin. Tämän kaltaiselle lukijalle nähdään ole-

van ominaista sukeltaminen niihin kirjoihin, jotka ovat herättäneet hänessä lukuhiimon. Lukuaddiktiin puolestaan voidaan todeta lukevan pakon edessä. Hänen havaitaan mahdollisesti keskittyvän johonkin tiettyyn kirjallisuudenlajiin, tai luetaan, koska teos on uutuus. Joka tapauksessa hänen lukemastaan päättävät kirjat. (Jacobi 2001, 26–27; Sarmavuoren 2011, 178 mukaan.)

Et kyllä minä haluan tutustua uusiin kirjoihin, niinku et tartun kyllä niihin. Mut ne pitää olla viihdyttäviä, mitä mä luen. Minulla ei ole tapana harsia. Minä luen joka sanan, ja siksi minä teenkin niitä muistiinpanoja, nimiä ja joku tapahtuma, josta minä halua olla jotakin mieltä, niin minä paan ylös. (Haastateltava KP6.)

Edellisestä puheenvuorosta havaitaan lukijan tutustumisenhalu kirjauutuuksiin. Samalla hänen kertomastaan voidaan nähdä jaottelua luettavien ja lukukelvottomien uutuuksien välillä: ”pitää olla viihdyttäviä, mitä mä luen”. Piiriläisen lukemistavan kuvauksesta nähdään välittyvän tarkka ja analyyttinen kiinnostuneisuus lukijana.

- - vaikka kaikki sitä nyt niin kauheena, mutta se on semmosta. Tyhjänpäivästä hölötystä. Tarttuhan se nyt asioihin, että kyllä mä oon lukenut tietenkin. Ja kaikki, mitä nyt tulee näitä uusia. Ja kirjallisuuspiirinhän mukana tulee just paljon. Tai lehdissä arvostelua jostakin kirjasta, joka on päässy pinnalle, niinku - -. Niin pitänee ne sitten aina lukea, vaikkei kaikista niin pidä. (Haastateltava KP4.)

Repliikin kautta esitetään lukijan pohdintaa lukukokemuksistaan uutuusteoksista. Kertomasta voidaan huomata kriittistä arviointia. Puheenvuorossa nähdään (Jacobi 2001, 26–27) kuvaamaa lukemisen pakkomaisuutta; ”kyllä mä oon lukenut tietenkin.” Tässä voidaan huomata toteutuvan Jacobin viittaus siitä, että lukemisesta päättävät kirjat. ”Niin pitänee ne sitten aina lukea, vaikkei kaikista niin pidä”, todetaan.

Kuinka paljon luetaan? Haastatelluista lukupiiriläisistä suurin osa, yhteensä 10 jäsentä määrittelivät lukevansa paljon. Sitä ilmaistiin kahdella tavalla:

- 1) lyhyesti, täsmällisellä ilmaisulla: ” paljon”, ”todella paljon” (2 äänikerhosta, 2 vertailulukupiiristä)

- 2) kerrontatyyllisesti kuvaten tähän tapaan: ” Kyllä, aina ja kaikkialla. Ja kaikenlaista. Myös lääkärinvastaanotolla odotushuoneessa mulla on kirja”. Tai: ”Määrällisesti en osaa sanoa, kuinka paljon mä luen, mut todella, todella paljon”. (2 äänikerhosta, 4 vertailulukupiiristä)

”Vähäiseksi” tai ” ei ollenkaan” lukeminen määriteltiin 2 äänikerholaisen haastattelussa. Kerrottiin, että ei oltu luettu yhtäkään teosta lukupiirivuoden aikana, tai oli saattanut mennä useampikin vuosi lukematta ollenkaan. Tämä saa minut, opin- näytetyöntekijän pohtimaan, mikä saa jäsenen hakeutumaan lukupiiriin kerta toisensa jälkeen? Lukemisperusteiset tekijät eivät voi antaa selitystä kysymykseen vaan tarvitaan muita perusteita. Muita lukupiiriin hakeutumisen syitä esitän luvussa 7.

Tässäkin tilanteessa haluttiin kuitenkin korostaa pyrkimystä ja mielenkiintoisuutta erilaisten kirjallisuuteen liittyvien asioiden seuraamiseen, kuten mitä julkaistaan, ja onko jostakin teoksesta ilmestymässä elokuva tai näytelmä, tai onko peräti käynyt sellaisen katsomassa. Perusteluksi vähäiseen lukemiseen ilmoitettiin työkiireet, muut harrastukset sekä henkilökohtainen arvokäsitys siitä, millaiseen lukemiseen ja minkä verran koettiin sopivaksi käyttää aikaa. Toisaalta ilmoitettiin olevan vaihteluita lukemisen suhteen elämäntilannevaihteluiden mukaan. Iloittiin myös kiireiden väistymisestä ja lukuharrastuksen lisääntymisestä sen myötä. ”Nyt saa kuunnella paljon kirjoja. Eläkkeellä ei ole estettä kuuntelemiseen”.

Voidaan havaita lähes kaikkien vertailulukupiiriläisistä sekä noin puolet äänikirjalukupiiriläisistä olevan tottuneita, ahkeria sekä monipuolisia lukijoita, mikä tukee myös Aholan (2013) tutkimustulosta. Seurataan kirjallisuuskritiikkiä tiedotusvälineistä, käydään kirjallisissa tapahtumissa sekä katsotaan ja kuunnellaan kirjallisuusohjelmia. Vertailulukupiiriläisten kohdalla nähdään esiintyvän äänikirjakerhoa voimakkaammin kirjallista seuraamista ja suuntaamista laajemmalle sekä uutuuksiin painottumista, mikä selittynee vetäjän kirjallisuuden opiskelutaustasta sekä ryhmäläisten omasta tarpeesta ja kiinnostuneisuudesta kehittää lukupiirin toimintamuotoa vastaamaan tämän tyyppisiä argumentteja.

Mä oon tykännyt paljon Minnan valitsemista kirjoista, ja oon tosi tyytyväinen, et ne tullu luettua, mutta siitä tulee sit vähän pakkopullaa, et ihanku joku vastustas vähä siinä lukemisessa itessään. (Haastateltava KP1.)

No sillan se lukukokemus [yksittäisen ja yhdessä lukemisen välillä] on aika samanlainen, jos siitä kirjasta pitää. Mut sillan, jos alkaa tuntua puolessa välissä, et tän lukee vaan kirjallisuuspiirissä, niin osahan jättää kesken. Ja ” ilman muutahan mä luen tän, kun oon lukemaan alakanu”, ja näin. Mä yleensä teen näin, ainakin kirjallisuuspiirin kohalla, mutta jos se ois mun oma valinta, niin sitten mä aattelin, et luen joskus toiste. Irwin – lukupiirikirjassa tuntu, että tässä mennee aika hukkaan, mut mä sinnittelin loppuun asti. (Haastateltava KP3.)

Puheenvuoroista saadaan käsitys piiriläisten tunnollisuudesta, jossa pyritään yleensä aina lukemaan lukupiirikirja. Molemmissa repliikeissä kuvataan myös lukukokemusta yksittäisen ja yhdessä lukemisen välillä. Ensimmäisestä repliikistä voidaan nähdä lukijan kokema tyytyväisyys lukupiirissä lukemistaan kirjoista. Samalla kerronnasta voidaan huomata lukupiirissä lukemisen ja yksittäisen lukemisen välistä vertailua, kun lukija kuvaa lukupiirilukemistaan eräänlaisena ”pakkopullana, jossa joku vastustas lukemisessa itessään”. Jälkimmäisen repliikin kautta huomataan lukukokemuksen eron yksittäisen ja yhdessä lukemisen välillä riippuvan siitä, pitääkö kirjasta vai ei. Kerronnasta havaitaan lukijan olevan sitoutuneempi ja tunnollisempi lukupiirikirjojen kohdalla kuin jos yksittäisesti lukisi.

Toisaalta koetaan lukemisen vapaus, jota esitetään seuraavassa.

Mut semmonen on sit tullu, näihin lukupiirikirjoihin, ja muihinkin, et mä ajattelen, niin, et mä oon jo niin vanha, ettei mu noo pakko lukee mitään, jos se ei kiinnosta, niin mä saan panna sen pois. Kun nuorena, kun luki niin, kun kirjan oli alottanut, niin se oli pakko lukee loppuun. (Haastateltava KP4.)

Äänikirjahaastatteluissa jaetaan edellisen kirjallisuuspiiriläisen näkemys; halutaan kuunnella sitä mitä itsensä kannalta hyväksi tunnetaan. Koko ikänsä lukeneina tiedetään, millaisista kirjoista pidetään ja millaisista ei. Lukemisen valintaa koetaan äänikirjojen kohdalla rajoittavan se, kun ei etukäteen tutustumisen mahdollisuutta ole, eikä näin voida aina tietää, onko teos itseään kiinnostava. Samankaltaisia lukemisen kuvauksia nousee esiin Aholan (2013) tutkimuksessa lukupiirien kohdalla.

Painettuja kirjoja saatetaan ostaakin, mikäli uutuutensa vuoksi on vaikea saada kirjastosta. Usean kirjan samanaikainen lukeminen tunnetaan myös yleisenä painettua teosta lukiessa, mutta äänikirjaa kuunnellaan yksi kerrallaan.

Sytä lukuhimoon, kirjallisuuden suurkulutukseen ja lukemisen onneen ei ole juuri-kaan tutkittu. Taylorin (1997) ja Eskolan (1998) kautta on kiinnitetty huomiota siihen, että erityisesti naisten eläytyminen lukemaansa on koko persoonallisuudella tapahtuvaa, ja he kiinnittävät lukemansa omaan elämäänsä. Lukemiseen liittyvät muistot kotoutetaan kaikkein henkilökohtaisempien muistamisen muotoihin elämänvaiheiden ja käännekohtien mukaan, joita hahmotetaan lukemisen avulla. Tästä on voitu tehdä päätelmä, että naisten henkilökohtainen lukijahistoria on olennainen ja paljon puhuva osa hänen elämäntarinaansa. Kiinnostutaan naiskirjoittajien tarinoista, kirjeistä ja yksityisistä päiväkirjoista, minkä voidaan olevan osoitus muiden naisten kirjoittamien tekstien merkittävydestä. Lukeminen liitetään myös muihin lukijoihin ja piireihin, joiden kanssa lukemisen nautinnot on saatu jakaa. On huomattu, että naisilla on tunteenomainen suhde lukemaansa: he käyttävät kirjoja ” yksinäisyyden poistamiseksi” sekä ”itsensä löytämiseksi”.

Se on tosi mukava puheenaihe, joko kirjailijat, kirjat, juonet tai. Ilman muutahan se antaa siihen yksinäisyyteen paljon mahdollisuuksia, ettei se yksinäisyys olisi niin yksinäistä. Että sehän on mahtava ajankulu, silloin kuin on yksin. Ja paljon sitä on yksin, vaikka olisikin aviopuoliso, niin kyllähän sitä on yksin kuitenkin. Ja haluaa olla, että se on sellainen kaveri. (Haastateltava KP3.)

Aina tulee sellasta vastaan, et löytää itensä, tai jonkun läheisensä sieltä kirjan hahmoista, ja peilaa sit sitä niinku omaan elämäntilanteeseensa ja perhetilanteeseen ja muuten. Ja joskus törmää taas sellasiin kirjoihin, et ne on vaikka äärettömän vaikka rauhottavia. Et tulee semmonen. Et tuntuu kivalta lukea kirjaa ihan vaa siks, et se on vaan kauheen rauhoittava lukukokemus. Ja et tulee hyvä mieli itelle. (Haastateltava KP1.)

Nautinnollisen [teoksen] pitäisi olla sellainen, että siinä oli ajateltavaa, et ei oo ihan pelkkää kepeää. Ja tämmöstä, ehkä tämmöstä psykologista pohdiskelua, ihmissuhteita tämmösiä, joitten valossa voi sitten peilata muutakin elämää sitten. (Haastateltava KP2.)

Repliikeissä kerrotaan, että koetaan itsensä tai läheisensä löytämistä joidenkin kirjojen henkilöhahmojen kautta, ja omaa elämää peilataan tätä kautta. Omaa elämää kiinnitetään lukemaansa, josta edellä esitetysti Eskola (1998) ja Taylor (1997) puhuvat. Tuodaan esiin tunteenomainen lähestymistapa; lukijan kokemus joidenkin teosten rauhoittavuudesta ja halusta lukea tästä syystä. Kahdessa jälkimmäisessä puheenvuoron kautta voidaan nähdä samankaltaisuutta: jälkimmäisessä määritellään nautinnolliseksi lukemiseksi psykologista pohdiskelua sisältävät, ihmissuhdesisältöiset, joiden kautta muunkin elämän pelaaminen mahdollistuu.

Lisäksi lukupiiri on harrastus, jossa halutaan sivistyä, oppia uusia sekä erilaisia asioita. Vastavuoroisuus koetaan merkittäväksi tekijäksi lukupiirin antia määriteltäessä; koetaan antamisen jopa auttamisen iloa. Tämä tekee harrastuksesta niin palkitsevan. (Eskola 1998, 144–147, Aholan 2013a, 167 mukaan; Taylor 1997, 213–218.)

Mitä luetaan? Aineistoni keräämisen aikana molemmissa piireissä oli valittu teemaksi eri kulttuureja käsittelevää kirjallisuutta ”nojatuolimatka maailman ympäri”-pohjalta. Molemmissa lukupiireissä kiinnostuttiin eniten omaelämäntarinoista, muistelmista ja historiallisista romaaneista, sekä matkakertomuksista. Kaikkiaan 9 haastattelussa ilmoitettiin lukevan näiden lajien kirjallisuutta. Kerrottiin yhteiskunnallisten ja eri kulttuurialueiden teosten kiinnostavuudesta, mikä selittyneen lukemisen syvenemisestä iän myötä. Useissa haastatteluissa kuvattiinkin asiaa, että ”vanhemmiten alkaa kiinnostaa historia, elämäntarinoita ja näitä syventävät jutut”. Toisaalta voidaan havaita dekkareiden ja jännityskirjallisuuden olevan piiriläisten keskuudessa lähes yhtä suosittua lukemista, sillä 8 vastaajan kautta kerrottiin lukevan tätä kirjallisuutta.

Edellisten lisäksi ilmoitettiin psykologisia romaaneja lukevan noin puolet haastatelluista. Klassikot koetaan molemmissa piireissä erittäin tärkeiksi, ja niitä luetaan. Niihin saatettiin sisällyttää erilaisia perinteitä. ”Waltarin Sinuhe täytyy lukea aina joka toinen vuosi uudestaan”, todettiin. Yhdessä vertailupiirin haastattelussa tuotiin esiin tieteiskirjallisuuden lukeminen. Samoin yhdessä äänikerholaisen haastattelussa todettiin halu lukea pelkästään uskonnollista kirjallisuutta. Raamattu kirjojen

kirjana nostettiin esiin. Samalla tässä kohtaa halutaan vaikuttaa muihin piiriläisiin oman esimerkin kautta. Lukupiiriin hakeutumisen perusteena voidaan siis nähdä olevan inhimillisemmistä lähtökohdista oleva henkilökohtainen perusta, mikä tulee esiin seuraavassa:

Toivoisin, että tämän äänikirjakerhon puitteissa voisin olla ehkä elämälläni aavistuksen verran tuomassa sitä Raamatun ihmeellistä armonsanomaa esille, koska se on kuitenkin kaikkein tärkein kirja tämä Raamattu. Ja se on nimenomaan rakkauskirje koko ihmiskunnalle. (Haastateltava VM3.)

Aineistoni perusteella voidaan huomata, että myös niin kutsuttuja kevyempää kirjallisuutta, kuten rakkausromaaneja luetaan. Tällä mahdollisesti saattaa olla yhteyttä edellä esitetyn Appleyardin luokitteluun (Appleyard 1990, Aholan 2013a, 156 mukaan), jossa lukija muuttuu joustavaksi lukijaksi elämäntilanteensa ja tarpeidensa mukaan. Toisaalta puhutaan myös kirjallisesta assosiatiivisuudesta, jossa valitaan raskaan jälkeen kevyttä tai naiskirjailijan jälkeen mieskirjailija (Ahola 2013a, 199).

Ne niin hirveesti laajentaa, niinko syventää sitä maailmankuvaa. Onhan niissä paljon sellasta ajateltavaa, jotka voi muuttaa asennettaan tiettyihin suuntiin. Kun joku vois kuvitella, et sivistys on sitä, kun muistaa kaiken. Mut se ei ole kyl sitä. Vaan se, mikä jää, kun unohtaa kaiken oppivansa. Se on asenne tai jotain tämmöstä, mikä jää. Ja semmonen laajempi maailmankatsomus. Siks mä en enää näist fiktiivisistä tykkääkään. Kun vertaa siihen, mitä nyt on itse kokenut, kuullu ja nähny ja ystävien ja sukulaisten elämästä, niin aattelee, ettei nuin hullua ookaan. (Haastateltava VN3.)

On ollu pari viimeistä kirjaa, joista oon aatellu, et nää pitää lukea kyllä vielä joskus uudestaankin. Et sellasia, mitkä ovat sysänneet ehkä jotakin uutta liikkeelle. Pistänyt ajattelemaan jotakin, tai silleen. Mä aattelen, että se on hyvin paljon semmosta, niinku länsimaisen kulttuurin niinku oppimista ja ymmärtämistä. Et kyllä mä jotenkin sit huomaan, että mä teen sellasta niinku yhistelyä. Ja katon, että tässäkin viitattiin siihen, ja tavallaan nautin siitä. Vaikka ei se mulle mikään iso juttu oo. Mutta kyllä mä aattelen, että se on ylleisesti ottaen niinku sillee sivistävää, että lukkee. (Haastateltava KP1.)

Minusta on mielenkiintoista lukea historiallisia, yhteiskunnallisia, kulttuurisia aiheita omaavaa kirjallisuutta. Sellaisia, joiden kautta saa jotakin ajateltavaa, pohdittavaa. Esimerkiksi Hannu Mäkelän Venäjän kieltä aikuiselle, joka ei ole oppikirja, vaan kaunokirjallinen, opettaa, miksi venäläisnaiset pukeutuvat siten kuin tekevät. Itsekin tietää, milloin kannattaa laittaa huulipunaa enemmän. (Haastateltava VN2.)

Kolmessa puheenvuorossa voidaan nähdä esiintyvän yhteisiä syitä lukemiselle: koetaan oppimisenhalua- ja ymmärtämistä, sekä saadaan ajatteluun uusia suuntia. Kaikissa puheenvuoroissa tuodaan esiin lukemisen laajentava ja syventävä vaikutus lukijan maailmankuvaan. Pohditaan teosten sisältöjen tuovan ajatteluun uutta, jolloin asenteissakin saattaa tapahtua kehittymistä. Puheenvuoroista nähdään, kuinka lukemisharrastuksen kautta halutaan sivistyä. Ensimmäisen kertojan huomataan pysähtyvän pohtimaan, mikä on sivistys. ”Se on asenne tai jotain tämmöstä, mikä jää”. Samaan asiaan viitataan toisen kertojan kautta hänen puhuessaan länsimaisen kulttuurin oppimisen ja ymmärtämisen halusta. Toisaalta viimeisen repliikin kertojan kautta esitetään, miten ymmärrys itäkulttuurin naisia kohtaan voi laajentua. Voidaan päätellä lukijan pitävän tosipohjaisista teoksista. Samalla voidaan nähdä Eskolaa (1998) Ja Tayloria (1997) peilaten, kuinka lukijahistoria on olennainen osa hänen elämäntarinaansa.

Luonnollisesti luetaan sen itselle antavan ilon vuoksi, kuten seuraavassa asia kiteytetään.

Tällä iällä ei tarvii enää oppia kaiken maailman asioita, että sitä voi enemmän nautinnokseen lukea. (Haastateltava KP3.)

Nuoruusajoilta tuttujen sarjojen seuraamista saatetaan jatkaa aikuisiälläkin, kuten seuraavassa:

Jonkin verran, olen edelleenkin, ollut myös nuortenkirjoja, eli oon jatkanut sitten lukemista, jos on ollu tällöinen, joku sarja, salapoliisromaaneihin niinku liittyvä, joka ilmestyy sitten edelleen, niin oon sitten jatkanut näiden nuortenkirjojen lukemista. (Haastateltava VM2.)

Toisaalta haastatteluissa erikseen nostettiin esiin kirjallisuus, jota ei haluttu lukea. Tähän joukkoon ilmoitettiin kuuluvan useimmin fantasia, tieteiskirjallisuus sekä

sotakirjallisuus ja ”muut kaikenlaiset julmuudet Linnan teoksia lukuun ottamatta”, kuten asiaa luonnehdittiin. Lisäksi runous ja uskonnollinen kirjallisuus mainittiin ei-kiinnostaviksi lajeiksi. Syynä tähän voidaan ajatella olevan vaikeus käsitellä kuvattua aiheita lukupiireissä runouden vaikeaselkoisesta, ja toisaalta uskonnollisen kirjallisuuden arkaluonteisesta asemasta johtuen.

6.5 Millainen on hyvä äänikirja ja sen merkitys

Haastatteluissa haluttiin selvittää monipuolisten kysymysten kautta, millaisia arvostuksia hyvään kirjaan ja hyvään kirjallisuuteen liitetään kuuluviksi. Jäseniltä kysyttiin muun muassa tämän kaltaisia kysymyksiä, kuten millainen kirja on hyvä, nautinnollinen tai palkitseva. Tai mistä ei pidetä. Ryhmäläisiä pyydettiin myös kuvailemaan hyvää kirjaa ja kirjallisuutta ja tuomaan aiheeseen sisältämiään mielikuviaan ja kokemuksiaan esiin. Kysymyksiin vastattiin hyvin eri tavoin, laajasti, suppeammin, kuvaillen tai lyhyesti.

Äänikirjalukupiirin haastatteluissa keskeisimmäksi hyvään kirjaan ja kirjallisuuteen sisältämäksi asiaksi nostettiin ymmärrettävästi jo aikaisemmissa yhteyksissäkin esiin tullut lukijan merkitys. Lukijan vaikutus nähdään näin suureksi, koska kirja sisältöineen välittyy lukijan kautta kuuntelijalle. Toivotaan, että lukukokemuksesta äänikirjaa kuuntelemalla tulisi mahdollisimman paljon samanlainen kuin painettuna lukemalla. Tämän ei ole koettu kuitenkaan aina toteutuvan kuten luvussa 6.3 on esitetty. Hyvä äänikirja määriteltiin sellaiseksi, jossa on hyvä lukija. Oleellisimmaksi hyvän kirjan kohdalla koettiin nimenomaan se, miten lukija lukee kuin mitä lukee. Sinänsä kiinnostavaksi koettu kirjailijan aihe ja kerronta ei saanut lukijoita kuuntelemaan äänikirjaa loppuun, tai ainakin olisi haluttu keskeyttää. Toisaalta sopivaääniseksi koettu lukija voitiin nähdä antavan inspiraatiota uusien kirjatuttavuuksien ääreen hakeutumiselle.

Tietenkin näkemykseen [hyvä äänikirja] vaikuttaa tämä lukijan ääni. Että jos se lukijan ääni ei miellytä omaa korvaa, niin ei sitten kovin helposti tule kuunneltua sitä loppuun. (Haastateltava VM2.)

Kaikissa äänikirjakerhon haastatteluissa sisällytettiin erinomainen kieli hyvän kirjan tuntomerkiksi. Tässä nimenomaisesti tarkoitettiin äidinkielellisesti huoliteltua kieltä, hyvää kerrontaa sekä monipuolisista, ”rikkaista” kielellisistä ilmaisuista koostuvaa sisältöä. ”Kyllä se hyvä kirja tulee siitä kielestä ja kerronnasta”, sanottiin. Kielen arvottaminen näin korkealle voidaan nähdä johtuvan lukupiiriin osallistuneiden korkeasta keski-ikästä. Toisaalta voidaan nähdä olevan kysymys lukemisen syventymisestä iän myötä. Varttuneiden lukijoiden kohdalla voidaan havaita myös lukemisen kokeneisuus. Myös vertailulukupiirin kohdalla määriteltiin kieli tärkeimmäksi hyvän kirjan ominaisuudeksi. Samoin kieltä esitetään Aholan (2013a, 170–171) väitöstutkimuksessa eniten hyvän kirjan merkiksi.

Alatyylisen ja huonon kielen määrittelyissä ei voida nähdä eroavaisuutta piiriläisten välillä, mutta äänikirjakerholaisten haastatteluissa esitettiin korostuneemmin kuin vertailulukupiirissä, millainen koetaan huonoksi, alatyyliseksi kieleksi. Tällaisiksi esitettiin esimerkiksi ”julmuuksilla pröystäileminen”, ”liiallinen seksuaalisuus”, ”tarkoitukselliset pinnalliset ja kikkailevat tekstit” tai ”nykykielisten ilmaisujen runsas käyttö”. Näin uusimpiin nykykirjallisuudenlajeihin tutustuminen saatetaan jättää pois tai ainakin vähemmälle (Ahola 2013a, 173–175.) Toisena selittävänä tekijänä pidetään korkeaa koulutustasoa. Erona lukupiirien välillä näkisin, että varttuneesta osallistuneiden keski-ikästä huolimatta vertailupiiriin hakeutuneet olivat rohkeampia, avoimempia sekä hyväksyvämpiä nykykirjallisuudenlajeihin ja niihin sisältyviin nykykielen ilmaisuihin tutustujia. Tähän vaikuttaneen lukupiirin kokoontumisen muoto. Vaikutusta mahdollisesti voidaan nähdä myös olevan lukemisen tavalla, jolloin äänikirjaa kuunnellessa tekijän ilmaisut saattavat ”hukkua” lukukokemuksen aikana. Tästä seurauksena saatetaan kokea teos vaikeasti ymmärrettäväksi, jolloin kyseistä äänikirjaakaan ei pidetä hyvänä.

Toisaalta voidaan pohtia Appleyardin (1990, Aholan 2013a, 156, 172 mukaan), onko kyse tulkitsevasta lukijasta. Tulkitsevalla lukijalla on paljon luettuja kirjoja takanaan ja niiden tuomaa harjoitusta tekstin erittelemiseen ja analysoimiseen. Josakin vaiheessa lukijalle tekstin näkymättömyys muuttuu näkyväiseksi ja oivalleetaan teoksen olevan tekijänsä luoma konstruktio. Näin teoksen pelkkänä tarinana pitämisen sijaan, aletaankin eritellä ja analysoida sitä. Kielen, tyylin ja rakenteen kautta saavutetaan tekstin näkyväisyys, joten niiden arvostamisen korkealle ajatel-

laan kertovan tulkitsevasta lukijasta (Appleyard 1990, Aholan 2013a, 156, 172 mukaan.)

No, esimerkiksi ajatellaan näitä Torey Haydinin kirjoja. Ei siinä haettu mitään dramatiikkaa ja se [kirjailija] kertoo tosiasioita. Se on jäänyt mieleen. Ja se jotenkin vetää. (Haastateltava VN3.)

Lukijan kautta kuvataan, että hyvä kirja on tyyliään ei-dramatiikkaa sisältävä ja rakenteeltaan tosiasioihin kerronnallisesti keskittyvä. Halutaan syvällistä sisältöä ja sanomaa. Samankaltaisia hyvän kirjan määrittelyjä esitettiin yhteensä 4 äänikirja-kerhohaastattelussa. Kerronnassa käytettiin tässä kohtaa usein seuraavanlaisia, täydentäviä hyvän kirjan lisäilmaisuja, kuten ”ajankohtaisia”, ”yhteiskunnallisuutta”, ”psykologisuutta” sekä ”kulttuurillisuutta sisältävät”. Toisaalta edellä luettelemiani termejä kuvattiin myös itsellisinä hyvän kirjan tuntomerkkeinä. Samassa yhteydessä saatettiin tuoda esiin lukijan kokemia tosipohjaisuutta sisältämiä kirjallisuudenlajeja, kuten historiallinen ja psykologiset romaanit sekä elämänekerrat, joita myös nimettiin lajina hyviksi koetuiksi kirjoiksi. Lisäksi tässä yhteydessä nostettiin esiin oppimisen halu ja mahdollisuus. Tosin oppiminen erikseenkin sisällytettiin hyvään kirjaan kuuluvaksi ominaisuudeksi: ”Hyvä kirja on sellainen, josta voi oppia jotakin uutta. Ja sekin on mielenkiintoista, että eri lukukerroilla, voi oppia eri asioita”, kuvattiin.

Vastaajien kautta nostettiin esiin hyvin monenlaisia hyvän äänikirjan piirteitä. ”Hyvän kirjan pitää olla jännittävä”, sanottiin. Lisäksi havaitaan edellä kuvatun vakaavuuttakin sisältämien lisäksi vastakkaisina arvoina humoristisuus ja hauskuus, mistä voidaan ajatella hyvään äänikirjaan kuuluvan sen viihdyttävyyden. Appleyardin (1990, Aholan 2013a, 156, 171–173) luokittelua peilatakseni voidaan ajatella tämän viittavan kyseessä olevan joustavan lukijan, joka lukee eri tilanteissa eri tavalla. Välillä haetaan tietoa, välillä eläydytään ja viihdytään sekä välillä luetaan kirjan tai kirjailijan ilmaisuihin enemmän kiinnittyen. (Appleyard 1990, Aholan 2013a, 156, 171–173.) ”Se riippuu niin siitä tilanteesta”, useampien vastaajien kautta ilmaistiin asiaa.

Taustalla tapahtuu, ja että henkilöhahmot siinä. Ne ovat kiinnostavia hyvässä kirjassa. (Haastateltava VM1.)

Varmaan sellanen, [hyvä äänikirja] että on mielenkiintoinen aihe tai mukaansatempaava juoni, tällöinen esimerkiksi. (Haastateltava VM2.)

Niin ikään lähes kaikkien vastaajien kautta nostettiin esiin mielenkiintoiset henkilö-
hahmot sekä hyvä henkilökuvaus hyvän äänikirjan piirteiksi. Usein nämä liitettiin
luonnollisestikin kiinteästi juoneen tai tarinaan kuuluvaksi, kuten ensimmäisessä
repliiikissä viitataan. Tosin mukaansa vievä tarina määriteltiin lähes kaikissa haas-
tatteluissa myös erikseen arvona hyvälle kirjalle.

Lisäksi tässä yhteydessä liitettiin uskottavuuden kokeminen, tarinan koskettavuus
sekä samastumisen mahdollisuus hyvän kirjan elementiksi. ”Kyllä minä aattelen,
että henkilöhahmojen on oltavan uskottavia, että minä luen. Se on tosi tärkeä, että
ei ole mitään sammakkovaltakuntaa”, todetaan. Tarinan uskottavuuteen sisällyte-
tään ymmärrettävyyden kokeminen: ”Et sellaset kirjat, joista tulee sellanen tunne,
että no niin, mä oon ymmärtänyt ainakin joltakin kantilta, että tuota, tää oli minusta
järkeenkäypä, ovat niinku hyviä”. Luettu halutaan nähdä tutussa kontekstissa
oman elämänkokemuksensa läpi. Mikäli kerrontaa ei saada sovitettua omaan ko-
kemospiiriin, eikä informaatiotakaan koeta houkuttelevalta, ei myöskään tekstin
arvoa voida ymmärtää. (Ahola 2013a, 175.)

Lähes kaikissa äänikirjakerhon haastatteluissa sisällytettiin kääntäjän osuus kes-
keiseksi hyvään kirjaan kuuluvaksi, mikä selittyneen kaksikielisyydellä sekä korke-
alla koulutustasolla. Suomentajan ratkaisut nähtiin vaikuttavan; ”huonosti suomen-
nettu tekee jo kirjasta vastenmielisen, vaikka aihe ois mielenkiintoinen”, kuvattiin.
Tai kääntäjän ratkaisut saatettiin välillä kokea lukukokemusta häiritseväksi samalla
heijastuen käsitykseen hyvästä kirjasta. Aikaisemmassa tekstissäni on viitattu sa-
maan asiaan. Vertailulukupiirin haastatteluista noin puolessa nostettiin suomenta-
jan osuus hyvään kirjaan kuuluvaksi.

Hyviä ovat kristilliseen aihepiiriin liittyvät. Sellaiset ovat hyviä, että ko-
ko ihmisen olemusta rakentaisi, että siinä mielessä olisi hyödyllinen.
(Haastateltava VM3.)

Lisäksi aineistoni kautta voidaan huomata erilaisiin henkilökohtaisiin elämänarvoi-
hin sekä vakaumuksiin liittyvillä perusteilla olevan vaikutusta kielen arvottamiseen

sekä laajemminkin hyvään kirjaan sisällytettyihin merkityksiin. Samalla liitettiin lajiin sekä tyyliin, hyvään rakenteeseen ja ilmaisuun kuuluvia huomioita. Hyvän kirjan tuntomeriksi kuvattiin teoksen syvällistä sisältöä ja sanomaa.

7 VUOROVAIKUTUS JA LUKUKOKEMUSTEN JAKAMINEN

7.1 Sosiaaliset kontaktit lukupiireissä

Kommunikaatio, viestintä ja vuorovaikutus liitetään usein läheisesti yhteen. Viestinnällä tarkoitetaan tiedon siirtämistä eli lähettämistä ja tiedon vastaanottamista. Viestintää pidetään myös vuorovaikutteisena toimintona, jossa ryhmän vuorovaikutus muodostuu tiedon jakamisesta, sen vaihtamisesta, tavoitteiden asettamisesta ja saavuttamisesta sekä näihin liittyvien jäsenten motivaatioiden ja emootioiden vaihtamisesta. Vuorovaikutus ajatellaan moniulotteiseksi prosessiksi, jossa pieniltäkin näyttävät yksityiskohdat voivat osoittautua vuorovaikutustaidon kulun kannalta oleellisiksi. Rikas moni-ilmeisyys nähdäänkin erityisesti kasvokkain tapahtuvan vuorovaikutuksen ominaisuudeksi. (Suoninen ym. 2010, 36, 192.)

Vuorovaikutus voidaan määritellä myös sosiaaliseksi vuorovaikutukseksi. Sosiaalipsykologi Edwin Goffmanin mukaan sosiaalinen vuorovaikutus on se, mitä tapahtuu, kun kaksi tai useampi henkilö on fyysisesti läsnä toistensa kanssa (Peräkylä 2001, 349).

Tässä luvussa esitetään vastaus e-kohdan kysymykseen, joka pyrki selvittämään, mikä merkitys lukupiiriin kuulumisella ja siihen liittyvällä kanssakäymisellä on. Kirjallisuuteen liittyvät merkitykset liitetään yleisesti syyksi lukupiiriin hakeutumiseen, vaikka ne muodostavatkin kiinteän yhteyden sosiaaliseen kanssakäymiseen. Tätä on aikaisemmassa luvussa jo esitetty. Hartleyn 2002, Longin 2003 ja Sedon 2002 tutkimusten kautta havaitaan keskustelun sekä tulkintojen ja ajatusten vaihtamisen muodostavan tapaamisen perustan. Samalla lukupiiriin hakeutuminen osoitetaan kuitenkin moniselitteisemmäksi asiaksi. Niinpä tässä luvussa syvennetään a-kohdan vastausta siihen, miksi halutaan kuulua lukupiiriin siltä osin, kun se liitetään ihmissuhdemerkityksiin, toisin sanoen jäsenten väliseen vuorovaikutukseen tai jäsenten suhteessa ryhmään tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Lisäksi tässä luvussa esitetään vastaus c-kohdan kysymykseen, millaisista aiheista keskustellaan.

Lukupiirien sosiaalisuus muodostuu seuraavien osa-alueiden kautta:

1. Kohtaamiset saman tyyppisten ihmisten kanssa
2. Kohtaamiset erilaisten ihmisten kanssa
3. Keskustelut kirjallisuuteen liittyvistä aiheista
4. Keskustelut muista, monenlaista aiheista
5. Pinnallisten suhteiden kevyt ystävällisyys
6. Ryhmään kuuluminen, jota käsittelen myös luvussa 7.2
7. Hyväksytyksi tuleminen osana vuorovaikutusta
8. Sosiaalisuus itsetuntemuksen lisääjänä

Lukupiirin sosiaalisuuden yleisen pohjan opinnäytetyöni perusteella näytti muodostavan piiriläisten kokemus saman tyyppisten ihmisten kohtaamisesta ja keskustelusta sekä toisiaan yhdistävien tuttavuussuhteiden saamisesta lukupiiriharrastuksen parista. Toisaalta haastatteluissa määriteltiin, ettei ulkoisilla tekijöillä, kuten koulutuksilla, ammateilla tai persoonallisuudella ole merkitystä. Useamman kokemuksena oli, että ”miehen kanssa on eri kirjat ja kirjallisuusmaailmat”. Tästä syystä erikseen nostettiin esiin toive naistuttavuuksien saamiseksi kirjallisuussarjalta, koska kaivattiin samoista asioista kiinnostunutta yhteisöä.

Toisaalta erilaisten ihmisten tapaaminen näyttäytyi tärkeäksi osaksi sosiaalisen kanssakäymisen merkitystä kummassakin lukupiirissä. Haastateltavien määrittelemässä lämpimässä ja avoimessa ilmapiirissä koettiin mielipiteiden sanominen helpoksi ja mukavaksi. Kaikenlaisten näkemysten esiin tuominen koettiin sallituiksi ja avautuminen henkilökohtaisemminkin, jos halutaan. Tämä antaa viittauksen ryhmäläisten keskinäisestä luottamuksellisesta ja turvallisesta sosiaalisuudesta. Koettiin kuulluksi tulemista. Tätä kautta kunkin jäsenen hyväksytyksi tuleminen omana itsenään osana ryhmää oli mahdollista. Edelleenkin toivottiin uusien, eri-

laisten ihmisten mukaan tuloa lukupiireihin, ja siten sosiaalisuuden laajentumista entisestään. Opinnäytetyöni tulos vahvistaa tältä osin Mikkosen (2013, 72) määrittelyä lukupiirien sosiaalisuuteen sisältyvistä alueista.

Ryhmäläisiä keskustelutti juonen lisäksi, kirjailijaan ja kieleen liittyvät asiat, kääntäjän osuus, oliko kirja luettu ruotsiksi vai suomeksi ja lukijan äänen vaikuttavuus lukukokemuksiin. Lisäksi vertailtiin saman aiheisten teosten välillä, kirjailijan muihin teoksiin, sekä kokemuksista teoksesta tehtyjen elokuvien ja näytelmien välillä. Näitä asioita on käsitelty myös luvussa 6. Yhteiskunnallisia epäkohtia kotimaassa ja maailmalla pohdittiin tositapahtumiin pohjautuvien sekä omaelämäkertojen synnyttämänä kunkin jäsenen koetun elämän valossa. Teemoja olivat esimerkiksi ihmisten elinoloihin liittyvät asiat sekä ihmiskauppateemat. Kiinnostuttiin keskustelemaan yleisestä historiasta, kotiseutuhistoriasta ja sotahistoriasta, josta läheisimmäksi koettiin toinen maailmansota. Toisaalta toinen maailmansota jakoi mielialpiteitä: osa ei olisi aiheesta välittänyt keskusteltavan asian läheisyyden vuoksi. Osa nuoremmista jäsenistä toivoi aiheesta keskusteltavan nykyistä enemmän, esimerkiksi Väinö Linnan teosten pohjalta. Havainnointikäynnilläni vertailuryhmässä oli keskusteluaiheena toinen maailmansota voittajavaltioiden näkökulmasta silloisen aiheeseen liittyvä uutuusromaanin kautta. Yleensäkin yhteiskunnalliset, sekä kaikella tavalla ajankohtaiset teemat esimerkiksi suhteutettuna kotikaupunkiin ja lähiympäristöön koettiin kiinnostaviksi ja tärkeiksi aiheiksi.

Havainnoinnin perusteella keskustelun luonnetta sävyttivät heijastumat ryhmäläisten henkilökohtaisesta elämästä, vaikka suoranaisesti ei pyritäisikään henkilökohtaiselle tasolle. Äänikerholaisten keskuudessa tämänkaltainen henkilökohtaisen elämän avaaminen toisille oli havainnoinnin perusteella yleisempää ja selkeämpää vertailulukupiiriin verrattuna. Samoin keskustelun rönsyily laajemmin monenlaisiin jäseniä kiinnostaviin aiheisiin oli havainnointini mukaan selkeästi yleisempää Linnan piiriin verraten. Ryhmän suhteellisen pieni koko ja yhteisen historian kautta muodostunut tiiviys selittänevät asiaa. Toinen selitys on kerhon luonne: toiminta halutaan pitää hyvin avoimena monenlaisille kohtaamisille. Tämä koettiin ryhmäläisten keskuudessa hyvin tärkeäksi, mikä ilmeni monissa yhdessäolon kuvauksissa. Tuon esiin tarkemmin ryhmän merkitystä lukupiiriin kuulumisen perustana luvussa 7.2.

Toisaalta vertailuryhmässä pyrittiin analyttisempaan ja siltä osin monipuoliseen teoksen ympärillä tapahtuvaan keskusteluun. Ryhmän vetäjä toi tietopuolisen katsauksen käsiteltävästä teoksesta. Keskustelussa heijastui ryhmäläisten ammatillisuudesta kumpuava asiantuntijuus. Kuvaan seuraavan esimerkin kautta keskustelumuotoa havainnointikäynniltä, jossa käsiteltävänä oli toiseen maailmansotaan liittyvä kaunokirjallinen teos voittajavaltioiden näkökulmasta. Virallinen keskustelu aloitettiin puheenpuheenvuorolla ”naiset on raiskattu sodassa aina” (historioitsijan näkökulma). Tätä seurasi puheenvuoro ”mitkä ovat väkivallan seuraukset naiselle” (psykologin näkökulma). Seuraavaksi keskustelu eteni ”moraalisiin kysymyksiin, arvoasioihin ja hengellisiin ristiriitoihin yksityisen ihmisten ja valtion osalta” (teologinen näkökulma). Tätä kautta keskustelu eteni ”muihin voittajavaltioiden harjoittamiin väkivallanmuotoihin” jatkuen teoksen eri puolien käsittelyllä. Havainnoitsijana huomiotani kiinnitti keskustelun todella suorasukainen ja rohkea sävy.

Lukijoiden kokemukset teosten eri teemoista herättivät laajaa keskustelua. Eräs lukupiiriläinen kertoi sanoneensakin harrastusystävälleen: ”Kuule, puhutaankohan me nyt samasta kirjasta ollenkaan?” Ja hän jatkoi kiteyttäen monipuolisen keskustelun merkityksen: ”Mutta tämähän [keskustelu] on juuri lukupiirin suola sitten.” Erilaisten ihmisten kirjojen lukemisen kautta syntyneet kirjallisuusaiheiset pohdinnat, sekä assosioituneet muut, kaikenlaiset aiheiden jakamiset koettiin keskustelua rikastavina, viihdyttävinä, elävyyttä sekä iloa tuovina. Kasvokkain tapahtuva kommunikointi oli tärkein merkitystä antava tekijä sosiaalisuudessa. Kirjallisuuden saamisen lisäksi määriteltiin tärkeimmäksi anniksi yhdessäolo, jota kuvattiin ”viihdyttäväksi”, ”hauskaksi”, ”mukavaksi” sekä ”helpoksi”. Tämä antaa viittauksen siitä, miten kirjojen välityksellä toisiin tutustumisen koetaan merkitykselliseksi.

Aikaisemmassa tutkimuksessa Rehberg Sedon (2002) mukaan lukupiirit on koettu oivallisina ystävyssuhteiden muodostamisen paikkoina. Muutamassa haastattelussa tuotiin esiin toiveikkuutta lähempien tuttavien saamiseksi, mutta yleisimmin ei haluttu pyrkiä suhteissa henkilökohtaisemmalle tasolle. Lisäksi tuotiin esiin epäily siitä, että ryhmän suhteiden henkilökohtaisempi taso saattaisi muuttaa lukupiiriä niin, että sitä ei enää koettaisi niin hyvänä tämänhetkiseen verrattuna. Aineistoni ei siis tue tätä käsitystä. Myös Mikkosen (2011, 73) tulosten mukaan ainoastaan 2 seitsemästä kuvasi kirjallisuuspiiriläisiä ystävikseen. Opinnäytetyöni aineis-

ton mukaan jäsenet pyrkivät erottelemaan suhteet, kokien ystävyys-suhteet intiimimmäksi sekä harrastusystävyyden tuttavuussuhteeksi. Melkas (2009, 24) puhuikin ”helppoutteen perustuvasta ystävydestä”. Toisaalta myös Haarni (2010, 133) on huomannut tutkimuksensa pohjalta, että erityisesti eläkeikäiset toivovat suhteidensa olevan kevyempiä ja siten nautittavimpia. Nämä ilmaisut kuvaavat myös parhaiten aineistoni mukaista vuorovaikutteisuu- tta jäsenten suhteissa toisiinsa, tai heidän suhteissaan ryhmään. Kuitenkin piiriläisten kesken koettiin lukupiirin suhteet merkityksellisiksi kunkin jäsenen omassa sosiaalisuuden kentäs- sään. Eräät lukupiiriläiset muotoilivat asiaa seuraavasti:

On vaan siinä se porukka ja piiri. Nämä ovat mukavia, tärkeitä ihmisiä tässä ympyrässä, ei muuten. Mut en mä koe, että mun pitäis sen ih- meemmästi olla niinku ystävyys-suhteessa. Et ihan siis ystävät on niin- ku erikseen. (Haastateltava KP1.)

Hirveen mukava nähdä ja jutella, vaikka emme ole mitenkään sillä ta- valla henkilökohtasella tasolla kovin syvällisiä ystäviä. Mutta just tämä, että siellä juttu luistaa niin kevyesti. Ilman, että tarvii olla semmonen, että kaikki tietää minusta kaikki. (Haastateltava VN3.)

Oon kokenut sellasta sisaruutta. (Haastateltava KP4.)

Vuorovaikutuksen tyylinä voidaan havaita vallitsevan ennen kaikkea hyväntahtoi- nen kepeys ja yleistetty ystävällisyys. Pyritään tietoisestikin välttämään arkaluon- teisia ja kiusalliseksi koettuja aiheita. Tällä tavalla saavutetaan Melkaksen (2009) mukaan yhteenkuuluvuuden kokemiseen tarvittava läheisyys, mutta samalla tar- peellinen etäisyys. Toisaalta siis kommunikaatiota avarretaan ja rajoitetaan (Mel- kas 2009, 24.) Lisäksi halutaan sairauksien ja valitteluaiheiden jäävän ulkopuolel- le. Lukupiiriin tullaan nauttimaan piiriläisiä yhdistävästä kirjallisuusperusteisesta sekä kaikenlaisesta yhdessäolon synnyttämästä keskustelusta. Haarnin (2010, 133) eläkeikäisten osallistuvuutta koskevassa tutkimuksessa viitataan samaan asiaan. Hänen mukaan Georg Simmelin (1949) määrittely seurallisuudesta sopii hyvin kuvaamaan sisäisen vuorovaikutuksen luonnetta. Siinä pyritään harmitto- maan, kohteliaaseen, kunnioittavuutta hakevaan ja tasaveroiselta tuntuvaan vuo- rovaikutukseen, jonka yhtenä tavoitteena on sosiaalisuus itsessään. Leikillisuus, hyväntahtoisuus ja sydämellisyys sisällytetään yhdessäoloon ja päämäärään

mahdollisen tekemisen, tässä tapauksessa lukupiiriin kokoontumisen, rinnalla. (Simmelin 1949, Haarnin 2010, 133 mukaan.) Seuraavassa kerholaisen kertomaa edellä kuvattua peilaten:

Ka käytännöllisesti katsoin voi keskustella melkein mistä vaan. Tai sanotaan, että porukka on ilmeisesti aika saman henkistä, ettei kukaan edes aloita keskustelua mistään koviin vaikeasta, sellasesta intiimistä yksityisestä aiheesta. Kukaan ei yleensä puhu sairauksista, mikä on yleensä, kun vanhat ihmiset tapaa, meitähän on useampi aika vanha siinä. Mut ei tuolla ole ollenkaan semmosta. Et yleensä on sellasta aika huumoripitoista, vapaata. Ja tuota ja nähdään niinko ne hauskat puolet asioissa. Se on kauheen kiva, oikeen. Oikeen mukava. Harvinaisen kiva porukka. (Haastateltava VN3.)

Puheenvuorossa nostetaan esiin Simmelinkin (1949) mukainen hyväntuulisuus, leikinlasku sekä elämäkokemuksille nauraminen. Yleisestikin huumorin esiintyminen, sisällyttäen yhdessä nauramisen, koettiin yhdeksi tärkeimpänä koetuksi asiaksi, joka haluttiin tuoda esiin jokaisessa haastattelussa. Tämä vastaa aikaisempien tutkimusten kanssa samansuuntaista tulosta (vrt. Hartley 2002; Long 2003; Sedo 2002). Edelleenkin myös lukupiirien sosiaalista ulottuvuutta tutkineen Mikkosen (2001, 73) mukaan tapaamisissa korostettiin ilon, naurun sekä huumorin viljelyä. Lisäksi hänen aineistonsa osoittaa humoristisen ja leikkimielisen kulttuurin muotoutumisen yhteisen harrastushistorian myötä, johon voin myös aineistoni kautta yhtyä.

Sosiaalisuuden ulottuvuutta painotettiin haastatteluissa eri tavoin. Lähes jokaisessa haastattelussa nostettiin esiin pinnallisempien suhteiden tärkeys ihmiselle. Monille ryhmä ja sen piirissä syntyneet puolituttavuudet tarjosivat vuorovaikutteisuutta täydentämään muita suhteita. Jokaisessa äänikirjakerhon ja muutamassa vertailuryhmän haastattelussa tuotiin esiin tärkeänä antina säännöllisten tapaamisien kautta pysyvien, pinnallisempien suhteiden saaminen. Äänikirjan kerhon kohdalla tämä on selkeästi ymmärrettävissä, sillä ryhmän toimiessa suhteellisen pienenä luottamuksellisuus ja siten henkilökohtaisempikin jakaminen mahdollistuvat, ja vuorovaikutteisuus lisääntyy. Näin siitäkin huolimatta, vaikka samaan aikaan koettaisiinkin suhteissa muihin, sekä ryhmää kohtaa, kepeyttä ja intiimien aiheiden välttämistä.

Mutta kyllähän ne ovat aika pinnallisia nää suhteet. Mutta tällaaasiakin suhteita tarvitaan. Tietää, että taas tavataan, niin sitä niinko odottaa aivan. (Haastateltava VN3.)

Toisaalta vertailuryhmän haastatteluissa määriteltiin suhteet käyttäen termejä ”väljinä” ja ”ei niin kiinteinä”. ” Ei selkeästi yhtenäinen, mutta hyvin toiminut”, kuvaa eräs lukupiiriläinen. Tätä kautta koettiin vaihtelevan osallistuvuuden antavan mahdollisuutta monipuolisille kohtaamisille.

Monelle työelämän päättyminen merkitsi jonkinlaisen menetyksen ja luopumisen kokemusta. Lisäksi muutamalla työikäisellä piiriläisellä ei sisältynyt työssäkäynti sen hetkiseen elämäntilanteeseen. Useissa puheenvuoroissa kerrottiin työpaikan ihmissuhteiden korvaavuuden kokemisesta lukupiirin suhteiden kautta. Palkkatyön tilalle haluttiin tasoltaan työsuhteita muistuttavia suhderooleja antamaan elämänrytmiä. Koettiin henkisen haasteen saamista lukupiirin toimiessa yhtenä tärkeänä sosiaalisena tapahtumapaikkana. Lisäksi paikka on osa sosiaalisia suhteita. Arvostetaan vaivattomuutta harrastukseen ja ihmisten kohtaamiseen pääsemissä.

Ne [suhteet] voisivat olla hyvinkin saman tyyppisiä kuin työpaikalla, ainakin mun työpaikalla, jossa muutkin oli saman taseisia ihmisiä suurin piirtein. Joita näki aina silloin tällöin, ettei koko ajan oltu tekemisissä. Vois olla hyvin samantyyppinen. Samat ihmiset käyvät, puolittujen saaminen, joitten kanssa on helppo puhua. Kyllä ne [suhteet] ehkä korvaa jollakin tavalla työyhteisön poisjääntiä luultavasti. (Haastateltava KP3.)

Ja sitten on ihan miellyttävä käyä siellä ryhmässä, kun yhtäkkiä joutuu sairaseläkkeelle, niin on valtava tyhjyys siinä, niin se antaa vähän henkistäkin haastetta siinä siihen. Tämmönen sosiaalinen tapahtuma niin. Sinne on helppo mennä. Lähellä ovat tässä, muutettiin tähän kaupunkiin. (Haastateltava KP3.)

Mun täytyy sanoo, et mä käyn lukupiirissä useammasta syystä. Yksinkertaisesti siks, kun mulla on kauheesti vapaa-aikaa. Mä en just nyt oo töissä, ja jotakin pitää olla, ja lukupiiri on nyt yks asia. Osittain käyn vaa kattomassa ja seurustelemassa toisten kanssa - -. (Haastateltava KP1).

Longin (2003) mukaan toimiessaan parhaimmillaan lukupiiri voi edesauttaa itse-tuntemuksen kehittymistä. Aineistoni kautta havaittiin sosiaalisuuden toimivan oppimisen ilon tuojana ja edistäjänä, sekä itsetuntemuksen lisääjänä. Tutustuminen toisiin tapahtuu kirjallisuuden kautta. Teosten aihepiirejä peilataan omaan elämään kokemusmaailmasta käsin. Näitä pohdintoja rikastetaan toisten kanssa käytävän vuoropuhelun kautta. Oma ajattelu avartuu. Toiset ryhmäläiset tulevat sillä tavalla henkilökohtaisesti tutuiksi, kun keskustelujen jakamisen kautta halutaan.

Tämä sosiaalinen kanssakäyminen kirjakerhossa on aivan arvokas asia. Oppii tuntemaan ja arvostamaan toisia ihmisiä. Ja että on saanut tulla tuntemaan tätä monenlaista kirjallisuutta. Sillä tavalla, kun sitten saadaan keskustella näistä kirjojen sisältämistä aihepiireistä. Ja sitten jopa aivan, kyllä tämä kaiken kaikkiaan avartaa. Kun aina ihmisen ei ole hyvä olla yksin. Aina kun olemme toisen ihmisen kanssa tekemisessä, niin siinä on tämä rakentava puoli ja rakentavan puolen mahdollisuus. Että toisista ihmisistä aina oppii. Ja koen, että tallasta oppimista on hyvin paljon. (Haastateltava VM3).

7.2 Lukupiirit yhteisöllisenä pienryhmänä

Tulosten tarkastelun lähtökohtana olen käyttänyt Lehtosen (1990) määrittelyjä yhteisöstä, Penningtonin (2005) tarkastelua pienryhmästä sekä oman aiheeni kannalta soveltuvien osien Mikkosen (2011) ja Haarnin (2010) tutkimuksia.

Lukupiirin määrittelyssä tiivistetysti lukupiirillä tarkoitetaan pienryhmää, joka koontuu säännöllisesti keskustelemaan, joko vinkkauspohjalta, tai yhdessä luettavaa valitusta kirjasta. Pienryhmällä tarkoitetaan ihmisiä, jotka toisistaan tietoisina ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja kokevat olevansa ryhmä. Pienryhmän toiminta viittaa yleisimmin kasvokkain tapahtuvaan, tai jonkun välineen kautta tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Oleellista on ryhmän jäsenten välillä tapahtuva merkityksellinen vuorovaikutus, jonka ei välttämättä tarvitse olla sanallista. Ryhmäkoko vaihtelee neljän ja yleisimmin 15-20 jäsenen välillä. (Pennington 2005, 8–9.)

Hartley (1997, 22-23, Mikkosen 2011, 28 mukaan) sisällyttää tutkimiansa lukupiirien perusteella pienryhmälle luonteenomaisia piirteitä. Niiden kautta pyrin esittämään uutta tietoa ryhmän merkityksestä jäsenilleen erityisesti äänikirjakerhon osalta. Ryhmään toimintaan liittyy läheisesti yhteisöllisyys ja yhteisyyden kokeminen. Pyrinkin esittämään yhteisöön kuulumiseen liittyviä seikkoja lukupiiriin hakeutumisen perustana.

- lukupiirillä on tietyt toimintaa ohjaavat, yhteisesti päätetyt käytännöt ja normit
- lukupiirien jäsenet ovat toistensa kanssa vuorovaikutuksessa eri tavoin
- lukupiirin jäsenet näkevät itsensä ryhmän, eli lukupiirin jäsenenä
- lukupiirillä on tietyt tavoitteet, joihin pyritään
- lukupiirin jäsenten välillä on erilaisia tunteita, esimerkiksi osa jäsenistä voi olla tiiviisti toistensa kanssa tekemisissä lukupiirin ulkopuolella
- lukupiirin jäsenillä on erilaisia rooleja lukupiirin tapaamisissa

Äänikirjakerholla on toimintansa alusta lähtien muodostunut omat käytäntönsä, joihin sisältyy tapaamisen rakenne oheistoimintoineen. Kerhotapaaminen aloitetaan kahvittelulla. Havainnointini ja haastattelujen mukaan kahvin juomisella nähtiin olevan symbolista merkitystä. Se koettiin virkistävänä lisänä toiminnassa. Tarjoilu kuulumisien vaihtamisineen, rupatteluineen ja leikin laskuineen loi myönteistä tunnelmaa ja yhdenvertaisuutta. Samalla kahvittelu koettiin yhteisöä rakentavaksi ja ylläpitäväksi. Minnan piirissä puolestaan halaus ja kevyt rupattelu toisia odotellessa toimi vastaavia merkityksiä tuovina ja yhteisyyden luojana sekä ryhmässä että jäsenten välillä.

Kyllä se vaan sosiaalinen kanssakäyminenkin on omassa arvossaan. Siinä me iloisesti tervehdimme toisiamme. Kyllä se on aivan hieno. Ja ei sitä unohtaa sovi, kyllä tämä on aivan tervetullut tämä tarjoilukin, mitä siellä kerhossa on mukana. Niin aivan sopiva tämäkin. Kyllä nämä elementit siinä, että kaikki ovat paikallaan. (Haastateltava VM3.)

Puheenvuorossa nostetaan esiin edellä kuvattua kahvittelun merkitystä. Lisäksi sitaatista havaitaan tyytyväisyys epämuodolliseen yhdessäoloon. Kertoja kuvaa ilmeisen tyytyväisenä lukupiirin osa-alueiden olevan kohdallaan.

Pääsääntöisesti molemmissa lukupiireissä oltiin tyytyväisiä lukupiirien käytäntöihin. Vetäjien oma innostuneisuus ja tietopuolinen anti koettiin lisäarvona toiminnassa. Haastattelujen mukaan lukupiiriläisten muutostoiveet näyttivät liittyvän jollakin tavalla keskustelun parantamiseen, tietoisuuden lisääntymiseen ja omaan oppimiseen. Äänikirjakerhossa esitettiin toive kirjaston puolelta tulevalle vetäjälle saada kirjallisuusesittelyjä jostakin sillä hetkellä ajankohtaisesta tai juuri ilmestyneestä teoksesta. Samoin esitettiin, olisiko mahdollista joskus esitellä tietokirjautuuksia, esimerkiksi yhdellä kerralla vuodessa. Samalla tuotiin esiin huoli mahdollisesta ei-toivotusta seurauksesta keskusteluajan lyhentymisestä esittelyn myötä. Esitettiin myös kokoelmaan liittyen toive saada laajemmin hengellistä opetuskirjallisuutta äänikirjamuotoisena. Toivottiin myös tietoteknistä käytön opastusta. Tämä liitettiin erityisesti tilanteisiin, mikäli Celia-kirjaston käytänteissä tulee muutoksia. Vertailulukupiirissä tuotiin esiin toive myös vanhemman kirjallisuuden käsittelemisestä yhdessä. Tiedetään vanhemmasta kirjallisuudesta olevan olemassa tutkimuksia ja toivottiin näiden läpikäymistä yhteisesti vanhempaan kirjallisuuteen kuuluvan teoksen kohdalla.

Kokoontumispaikalla todettiin olevan merkitystä yleisimmin ryhmän toiminnan, sisäisen vuorovaikutuksen sekä ryhmän yhteisyyden ja jäsenten välisen yhteisöllisyyden kokemuksen kannalta. Minnan piiri kokoontui aikuisten osastolla. Kirjaston asiakkaat olivat kuitenkin kokeneet lukupiirikeskustelun aikuisten osastolla häiritsevän heidän asiointiaan kirjastossa, joten lukupiiristä oli valitettu. Tästä syystä nostettiin uuden ja sopivan kokoontumispaikan tarve.

Mutta ehkä se tuo paikka sitten, kun meillähän oli aikaisemmin siellä kirjakaupan kokoustiloissa, niin se oli intiimimpi. Et tuo kirjastonaukio on vähän levoton paikka sillä tavalla, kun siinä kulkee väkeä. Ja kun viimeksi tuli ilmi, että me ollaan liian kovaäänisiä, koska eihän me oo sitä koskaan aikaisemmin ees ajateltu. Mutta ei se keskustelu oikein hyssyttelemällä onnistu. Paikka varmaan vois olla joku semmonen, että siinä ois se oma ryhmä pelkästään. (Haastateltava KP2.)

Äänikirjakerhon kokoontumispaikkaan kirjaston kahviossa oltiin tyytyväisiä. Paikka koettiin viihtyisäksi, rauhalliseksi ja tarpeeksi neutraaliksi. Koettiin, että sinne on helppo saapua. Lisäksi iloittiin tarjoilun, ja erityisesti kahvin, saamisesta tapaamispaikan kautta.

Esimerkiksi Sedo (2002) on korostanut tutkimuksessaan yhteisöön kuulumista yhtenä lukupiiriin hakeutumisen perustana. Myös Mikkonen (2011) on pyrkinyt työssään selventämään yhteisöön kuulumista lukupiirien sosiaalisen ulottuvuuden näkökulmasta. (Lehtonen (1990) edellyttää määrittelyyn yhteisöstä, että on olemassa ihmisryhmä, joka toimii aktorina (toiminnan suorittaja). Lukupiirin kannalta se tarkoittaa koko ryhmän vuorovaikutustekoja. Yksilöistä koostuva ryhmä toimii sosiaalisessa vuorovaikutuksessa suhteessa toisiinsa. Samalla ryhmä kokee yhteenkuuluvuuden tunteita ja muita symbolista yhteisyyttä lisääviä aiheita. Yhteisöllisyyden kokeminen syntyy ryhmän välisessä vuorovaikutuksessa. (Lehtonen 1990, 17–18, 24.) Luvussa 7.1 esittämäni kuvaukset peilaten ”helppoutteen perustuvasta ystävyydestä”, jossa suhteet toimivat kevyempiä ja siten nautittavampia, toimivat yhteisön sisäisenä vuorovaikutuksen muotona muodostaen yhteisöllisen pienryhmän toiminnan perustan (kts. Melkas 2009 & Haarni 2010).

Lukupiirit kuuluvat toimintansa puolesta epävirallisiin ryhmiin. Tärkeimmät syyt epävirallisiin ryhmiin hakeutumisessa ovat turvallisuus, itsetunnon kohentuminen, tiedon saaminen sekä usein sen jakaminen, jäsenyyden tuoma sosiaalisten tarpeiden tyydytys sekä tiettyjen päämäärien ja tavoitteiden edistäminen. (Napier & Gershenfield 1999, Penningtonin 2005, 14 mukaan.)

Haarni (2010, 94) puhuu yhteisöistä samoista asioista kiinnostuneiden ja toisiinsa tutustuneiden ryhminä. Toiminnan sisältämä sosiaalinen kanssakäyminen muiden kanssa, ja siihen liittyvä yhdessäolo määriteltiin äänikirjakerhon ja vertailulukupiirin

haastatteluissa yhdeksi tärkeimmäksi anniksi lukupiiriin hakeutumisessa. Tätä perustetta korostettiin merkitystä tuovana tekijänä äänikirjakerholaisten haastatteluissa enemmän Minnan piiriin verrattuna. Yhteisyyden kokemusta tukevat elementit yhdessä yhteisen historian ja huumorin kautta rakensivat leppoisaa ja lämmintä ilmapiiriä. Äänikirjakerhon osallistujista lähes kaikki olivat olleet toiminnassa alusta alkaen, noin neljän vuoden ajan. Vertailupiiriläisistäkin useammalla oli yhteistä historiaa kertynyt lukupiiriin kirjakaupassa toimimisen ajalta. Lisäksi osalla oli ammatillista yhteyttä toisiinsa. Havainnoinnin ja haastattelujen kautta olikin havaittavissa ryhmäläisten keskinäinen tiivis yhteisyyden kokemus. Kaivattiin, jos joku oli sattunut olemaan pois joltakin kerralta. Yhteisyys näkyi myös vahvana ryhmään sitoutumisena: ei haluttu jäädä pois ilman todella pätevää syytä. Koettiin ryhmä ”omaksi meidän porukaksi”.

Lukupiirin jäsenet ovat toistensa kanssa vuorovaikutuksessa eri tavoin. Molemmista ryhmistä kaksi kertoivat pitävänsä jotakuta piiriläistä ystävänään ja tapaavansa häntä myös lukupiirin ulkopuolella. Sopiva, itse valittu etäisyys muihin nähden oli tunnusomaista toisten kohtaamisissa, mitä koettiin myös tärkeäksi vapaaehtoisuuteen pohjatuva toiminnassa. Tämä on huomattu yleisimminkin eläkeläisten osallistuvuudessa (Yeungin 2005, 107, Haarnin 2010, 149 mukaan). Muuten suhteissa toisiin pyrittiin ystävällisyyteen, toisten hyväksymiseen omana itsenään ja kunnioittavuuteen.

Havainnoinnin ja haastattelujen kautta tuli selkeästi esiin, että ryhmään tullaan viihtymään ja nauttimaan olemista. Tätä voitaisiin kutsua eräänlaiseksi lukupiirien ”normiksi”. Halutaan ryhmädynamiikan olevan tasapuoliseen ja tasavertaisuuteen perustuvaa, joka mahdollistaa, että kaikki uskaltavat ja voivat puhua, ja kaikkia kuunnellaan. Myöskin hiljaa oleminen ja toisten kuunteleminen sallitaan. Pyritään mukavaan yhdessäoloon, ja halutaan pyrkiä pienryhmänä tällaisen toiminnan säilymiseen, jolloin toimitaan sen mukaisesti.

Kyllä se [lukupiiri] antaa sellasen hauskan illansuun, kun siellä on niin mukava ilmapiiri. Ka käytännöllisesti katsoin voi keskustella melkein mistä vaan, ettei kukaan edes aloita keskustelua mistään koviin vaikeasta, aiheesta. Tai sanotaan, että porukka on ilmeisesti aika saman henkistä. Ja sitten se kokoontuminen kerran kuussa, niin sitä oikeen odottaa. Ja se on semmonen keventävä. Että niin, aina on mukava mennä ja hymyssä suissa saa yleensä tulla pois sieltä. (Haastateltava VN3.)

Kun meillä on kuitenkin sillä tavalla se ryhmä, että vetäjä on se semmonen lähtökohta siinä. Ja ehkä sitten jossakin tilanteessa vois ajatella, että vetäjällä on mahdollista tasottaa, jos tulee joku semmonen tilanne. Ainahan näissä ryhmissä on oma ryhmädynamiikkansa, mutta ei minusta meillä semmosta ole, että joku olis noussu semmoseksi hahmoksi, että kun hän sanoo mielipitteensä, niin muut vaikenee. Että ei semmosta oo. (Haastateltava KP2.)

Ensimmäisessä puheenvuorossa kerrotaan tyytyväisyydestä lukupiirin antamaan iltahetkeen. Edellä kuvatutusti ”helppouteen perustuva ystävyys” koetaan keventävänä. Siten saadaan ”hauska illansuu, niin että on mukava mennä ja hymyssä suissa saa yleensä tulla pois sieltä”.

Toisessa puheenvuorossa kuvataan toisia huomioon ottavaa, tasapuolisuuteen pyrkivää yhteisöllistä muotoa. Kertojan mukaan vetäjä rooli keskeinen lukupiirin ohjaamisessa. Sitaateista nähdään piiriläisten oma halu ja kyky yhdessä toimimiseen. Molempien kertojien kautta voidaan havaita lukupiiriläisten pyrkimys toimimaan Liikkasen (2005, 97) ilmaisua käyttäen ”yksilöllisesti samanlaisina”.

Toinen peruste lukupiiriin kuulumisessa on, että yleisesti saadaan ja päästään osallistumaan. Osallistuja itse saa hyvinvointia. Haastatteluissa tuli esiin, että halutaan yleensäkin olla kulttuuristen ja yhteiskunnallisten asioiden ympärillä. Ryhmään kuuluminen antaa tämän mahdollisuuden. Hyypän (2002, 69) mielestä lukupiirit voidaankin hahmottaa aktiiviseen kulttuuriin suuntaavana harrastuksena, joka toiminnan sisältävän vuorovaikutteisuuden johdosta edistää yhteisöllisyyttä ja yhteisyyttä.

Toisaalta omalla osallistuvuudella koetaan olevan vapaa-aikaan liittyvää ja ihmis-suhteellista merkitystä. Päästään oman arjen ulkopuolelle ryhmään kuulumisen kautta. Koetaan työn korvaavuuden kokemista, johon olen viitannut luvussa 7.1.

Halutaan kuulua sosiaalisia kontakteja sisältävään ryhmään, jossa kokoontuminen on säännöllisesti tapahtuvaa. Lukupiiriä pidetään myös tärkeänä harrastuksena.

Et ihan parasta on ollu se, et lukupiiri on ollu välillä semmonen, tiijäkö, et saa unohtaa ne omat asiansa, ja osallistua siihen tilanteeseen. Et se on välillä ollu se ihan paras ja tärkein juttu tässä hetkessä, et saa unohtaa ne omat huolensa, ja innostua jostakin ihan muusta asiasta yhdessä muitten kanssa. Ja on se jossakin mielessä sellanen kuukauden kohokohta, et on mukava nähä. (Haastateltava KP1.)

Puheesta huomataan, miten piiriläinen saa itse omasta osallistumisestaan erilaisia asioita; henkilökohtaista hyvinvointia arjen hetkeksi taakse jättämisen myötä. Lukupiiri tuo mahdollisuuden toteuttaa itseään. Kertoja kuvaa hyvän mielen kokemustaan tapaamisista toisten kanssa. Kasvokkain tapahtuvat kokoontumiset säännöllisesti kuukauden välein koetaan tärkeiksi, ja niitä odotetaan.

Celia-kirjaston kerhoasiakkaaksi pääseminen lukupiiriin kautta on tärkeä osa koettua kirjallisuusperusteista ryhmään liittyvää merkitystä. Tätä kautta on mahdollistunut kirjallisen yhteyden saaminen sekä kirjallisuuden pohjalta tapahtuvan toimintaan osallistuminen, joka muuten ei olisi onnistunut. Nimenomaisesti koettiin tyytyväisyyttä siitä, että äänikirjojen lukijoille on tarjoutunut oma lukupiiriryhmä. Lisäksi osalla ryhmäläisistä Celia-kirjaston asiakkaaksi pääsemisen kriteerit eivät olisi täyttyneet muutoin kuin kerhon kautta.

Lukupiiriin kuulumisessa havaittiin olevan kyse myös antamisesta ja saamisesta. Lukupiiri toimii monenlaisten ajatusten ja kokemusten vaihtamisen areenana. Uusiin asioihin tutustumisen avulla tietoisuuden lisääntyminen ja oppiminen toisten kautta kerrottiin antavan mielekkyyttä ja motivaatiota osallistumiselle. Auttamisen halu koettiin motivoivana tekijänä. Tämä ryhmään kuulumiseen liittyvä merkitys tuli molempien lukupiirien kohdalla esiin, mutta sitä korostettiin havainnoinnin ja haastattelujen perusteella äänikirjakerholaisten keskuudessa enemmän.

Äänikirjakerhossa otetaan yhteiseen käyttöön, mitä on opittu ja koettu. (Haastateltava VM3.)

Toisten jäsenten tapaamisilla on arvokas merkitys. Ja todella, että joskus ainakin toivois, että vois tarvittaessa olla jollekulle pikkunen eteenpäin työntäjä tai rohkaisijakin ja näin. Toisilta ihmisiltä aina saa. Ja sitten sitä jotakin antaakin mutta sitten aina on jotakin saamassakin toisilta ihmisiltä. (Haastateltava VM3.)

Kerronnasta voidaan nähdä edellä kuvattua antamisen ja saamisen merkitystä lukupiirissä toimimisen osana. Sitaatin kautta voidaan havaita palkitsevuuden kokemusta, joka omalta osaltaan houkuttaa toimintaan mukaan.

Lukupiiriläisillä on erilaisia rooleja tapaamisissa. Haastatteluissa huomioin piiriläisten kokevan jonkinlaista arkuutta ja haluttomuutta ryhmän roolien kuvaamisessa. Enimmäkseen kerrottiin, ettei edes haluta mitään rooleja, vaan pyritään ”tasaverlaiseen ja huomioonottaviin rooleihin”. Muutamissa haastatteluissa mainittiin motivoivan, kannustavan sekä haastajan roolit. Mielestäni Liikkasen (2005) ilmaisu ”yksilöllisesti samanlaisia” sopii kuvaamaan ryhmäläisten ajattelua sekä lukupiirien olemusta roolien osalta.

7.3 Lukijoiden jaetut tulkinnat lukukokemusten muuttajina

Aikaisemmissa luvuissa on jo käsitelty sitä, miten lukupiiriläiset haluavat jakaa lukukokemustensa tulkintoja keskustelujen kautta. Yksi merkittävä anti lukupiiriin kuulumisessa onkin luetusta tehdyn tulkintojen laajentuminen yhdessä keskustelemisen ja muiden mielipiteiden kuulemisen kautta. Eräs lukupiiriläinen kuvaa tapahtumaa seuraavasti:

Lukupiirissä tuodaan ne omat näkemykset ja ajatukset vaihtopöydälle. (Haastateltava KP5.)

Havainnoinnin ja haastattelujen mukaan piiriläisten oman puheenvuoron käyttäminen koettiin tärkeäksi. Tuodessaan esiin omia näkemyksiään lukemastaan ryhmäläiset samalla puhuvat asiaa auki. Siten lukijat joutuvat pohtimaan tarkemmin teoksen kautta muodostuneita mielikuvia ja ajatuksia. Tämän voidaan nähdä jäsen-

tävän piiriläisen omaa lukukokemusta. Huomioin, kuinka ryhmäläiset ikään kuin halusivat ”haastaa” itseäänkin selventämään ajatuksiaan, mikä sai aikaan juuri nämä kokemukset teoksesta. Tästä voidaan päätellä, että oman mielipiteen ääneen sanominen johtaa jo lukukokemuksen laajentumiseen.

Et on joku jonka kans voi puhua, jakaa sen, et miten sitä on kirjan luke-
nut ja kokenut, ja kuulla sitä, miten joku eri mieltä, ja joku on ehkä
samaa mieltä. Ja joku on ymmärtänyt asian eri tavalla. (Haastateltava
KP1.)

Kerronnasta voidaan nähdä, miten halutaan puhua ja jakaa niitä ajatuksia ja nä-
kemyksiä, mitä lukeminen on lukijassa herättänyt. Näin saadaan vahvistusta omille
näkemyksille, mutta löydetään toisten kertomuksesta uusia näkökulmia.

Haastatteluissa kerrottiin toisten mielipiteiden kuulemisen ja jaetun keskustelun
avartavan omaa lukukokemusta.

Tulee semmonen yllättyvyys siinä. Ja sitten tuota keskustelu siitä kir-
jasta. Ja sen anti tulee niinko syvemmäks, ko yksin lukien. (Haastatel-
tava KP3.)

Et se antaa ihan erilaisen näkökulman. Mutta sitten, kun tulee useam-
pia mielipiteitä, niin usiammalta puolelta valottuu. Se tekee oman lu-
kuelämyksen vielä paremmaksi keskustelun myötä. (Haastateltava
KP4.)

Edellä olevien kertojien kautta kuvataan lukukokemusten muuttumista monipuoli-
semmaksi. Eri ihmisten erilaisten näkökulmien kautta saadaan yllättävyyden ko-
kemus, mikä tuo lukijoille mielenkiintoa. Jaetun puheen kautta tulkinnat laajenevat.
Tätä kautta ryhmässä koetaan omassa lukukokemuksessa syvenemistä. Lu-
kuelämys koetaan paremmaksi keskustelun myötä kuin yksin luettaessa.

Kerrottiin myös yhteisen keskustelun tuovan jäsenilleen tietoisuuden lisääntymistä
toisten lukukokemuskertomusten kautta. Jaettu puhe toimii avunantajana muille
ryhmäläisille. Lisäksi kerrottiin analysointitekniikassa kehittymistä, mikä myös laa-
jentaa ryhmäläisten tekemiä tulkintoja.

Ja sitten sillä tavalla, et ei jostain syystä oo lukenut sitä kirjaa, niin siinä pystyy keskustelun perusteella päättämään, haluanko lukea, vai enkö halua. Ja joskus haluan lukea, ja oon todennut, että tämä on hyvä kirja, siis mun kirja. Mut jos tulee siinä keskustelussa tuntuma, että en lue, niin sitten en lue. Siinä mielessä se on niinku avartavaa, valistavaa. (Haastateltava KP4.)

Kerronnasta ilmenee, että mikäli teos ei entuudestaan ole lukijalle tuttu, niin silloin peilataan muiden teoksen lukeneiden lukukokemusta ja pyritään siten muodostamaan mielipide teoksesta. Tässä mielessä avartavuuden kokemus laajentuu toisten kerronnan myötä.

8 YHTEENVETOA

Opinnäytetyössäni tarkasteltiin lukupiiriläisten kokemuksellisuutta. Siinä painotettiin äänikirjojen lukemisen kokemuksellisuutta, jota pyrittiin kartoittamaan käyttämällä vertailututkimuksessa perinteisempää, painettuja teoksia lukevaa kirjallisuuspiiriä tutkimuskysymysten vastaamisen lisäksi. Lukupiiriin kuulumisen perusteluja kokemuksellisuuden lähtökohdasta käsiteltiin seuraavien ulottuvuuksien kautta: lukemisen merkitys, kokemus lukijana, keskustelut lukukokemuksista ja muiden aiheiden merkitys, lukupiirin jäsenten välinen sosiaalinen kanssakäyminen sekä lukija yhteisöllisen lukupiirin jäsenenä.

Työssäni käsiteltiin keskeisiä tekijöitä äänikirjalukupiiriin kuulumisen merkityksestä jäsenilleen ja selvitettiin, eroavatko kokemukset jollakin tavalla perinteisempään lukupiiriin kuuluvien jäsenten välillä. Aholan (2013), Hartleyn (2002), Longin (2003) ja Rehtberg Sedon (2003) mukaan lukupiiriläiset arvostavat kirjallisuutta, haluavat tavata ja viettää aikaa saman henkisten kanssa. Samalla on mahdollista lukea enemmän ja tuntemattomammankin teokset tulevat tutuiksi. Lukupiiriin kuulumisen myötä tapahtuva muiden kohtaaminen tuo jäsenilleen tärkeitä ja antoisia ulottuvuuksia jaetun puheen rönkyilyn kautta.

Äänikirjakerhoon kuulumisen tarjosi laajemman mahdollisuuden kirjallisuuden harrastamiseen, etenkin kun painetun teoksen lukeminen oli eri syistä johtuen useammalle mahdotonta. Opinnäytetyössäni tuli selkeästi esiin, kuinka tällaista omaa äänikirjalukijoiden ryhmää oli kaivattu. Koettiin, että nimenomaan äänikirjan lukijana tarvitaan omaa lukupiiriä yhteisyyden kokemuksen syntymiseksi ja yhdessä keskustelun onnistumiseksi äänikirjan lukemiseen liittyvien seikkojen vuoksi.

Opinnäytetyötulosten mukaan lukupiireihin hakeudutaankin laajemman kirjallisuudentuntemuksen saamiseksi, yhteisen keskustelun ja lukukokemusten jakamisen vuoksi. Lukupiireihin tullaan myös tapaamaan muita kirjojen ystäviä, viihtymään ja nauttimaan mukavasta yhdessäolosta. Ilmapiiriä luonnehdittiin avoimeksi ja hauskaksi. Keskustelussa uskallettiin tuoda mielipiteitä esiin ja eriävien näkökulmien

esiin nostaminen koettiin yhtä sallituiksi kuin myötäävien. Äänikirjakerhon keskustelua ulotettiin laajemminkin arkielämän, ja yleensäkin henkilökohtaisemmalle alueelle, mikä koettiin tärkeäksi lukupiirin anniksi. Vertailulukupiirin keskustelu näyttäytyi analyyttisempänä kerrontateknisiä tulkintoja sisältävänä. Lähes kaikissa haastatteluissa kerrottiin juuri tämän muotoisen toiminnan vetävän heitä osallistumaan lukupiiriin.

Molemmissa lukupiireissä aineistonkeruun aikana oli aiheena eri kulttuureihin tutustuminen. Luetut teoksetkin käsittelivät näitä teemoja. Äänikirjakerhossa tosin vinkkipohjalta väljemmin, koska oli myös vapaus lukea, mitä haluaa. Molemmissa lukupiireissä kiinnostuttiin eniten omaelämäkertoista, muistelmista ja historiallisista romaaneista. Kerrottiin yhteiskunnallisten ja eri kulttuuriaiheisten teosten kiinnostavuudesta, mikä selittynee lukemisen syvenemisestä iän myötä. Tosin aineiston pohjalta havaittiin dekkareiden ja jännityskirjallisuuden olevan piiriläisten keskuudessa lähes yhtä suosittua lukemista. Noin puolet haastateltavista ilmoitti lukevansa myös psykologisia romaaneja. Kotimaisilla klassikkoteoksilla oli piiriläisten keskuudessa oma paikkansa.

Eniten lukupiiriläisiä keskustelutti yhteiskunnalliset teemat kotimaassa ja ulkomailta. Lisäksi historiaan liittyvät asiat koettiin mielenkiintoisiksi aiheiksi. Etenkin äänikirjakerhossa keskustelua herättivät myös monenlaiset ajankohtaiset aiheet, jotka liitettiin kotiseutuun ja lähiympäristöön. Teosten kohdalla keskusteltiin juonen lisäksi kirjailijaan ja kieleen liittyvistä asioista, tehtiin vertailua muihin teoksiin ja pohdittiin eri teemoja. Arvioitiin myös kääntäjän osuutta. Vaasassa keskusteltiin, oliko kirja luettu ruotsiksi vai suomeksi, ja kumpi koettiin parempana kyseisen teoksen kohdalla. Äänikirjakerhossa pohdittiin laajemmin äänikirjamuotoiseen lukemiseen liittyviä teemoja, kuten lukijan äänen vaikuttavuutta lukukokemuksessa. Todettiin, että äänikirjan lukijalla ja muilla teknisillä asioilla on keskeinen merkitys syntyneissä lukukokemuksissa.

Vertailulukupiiriin verrattuna keskustelu rönseyli äänikirjakerhossa laajemmin monipuolisiin, erilaisiin jäseniä kiinnostaviin alueisiin sekä henkilökohtaisemmallekin tasolle. Havainnoinnin ja haastattelujen perusteella voidaankin sanoa, että keskus-

telun luonnetta sävyttivät heijastumat ryhmäläisten henkilökohtaisesta elämästä, vaikka suoranaisesti ei pyritäisiikään henkilökohtaiselle tasolle.

Yksinlukemista ja lukupiirissä lukemisen eroja tarkasteltiin vertailulukupiiriin kautta. Lukupiirissä lukeminen oli tarkempaa ja syvempää lukemiseen pyrkivää lukemista yksin lukemiseen verrattuna. Lukupiiriläiset olivat valmiita menemään oman mukavuusalueensa ulkopuolelle ja lukemaan sellaisiakin lukupiiriin teoksia, joihin eivät olisi muuten tarttuneet. Yksin luettaessa suosittiin itseä viihdyttävien teosten lukemista, kun taas lukupiirissä oltiin valmiita lukemaan, vaikka ei koettaisi hyvää lukukokemustakaan. Tietoisuus, että kirjasta tullaan keskustelemaan toimi motivaattorina lukemiselle. Lukupiiriteosten kohdalla haluttiin saada sivistävää ja avartavaa kokemusta, kehittyä omassa kerrontateknillisissä analysointitavoissa sekä oppia uutta vertailevien lukukokemusten kautta.

Mikkosen (2011), Hartleyn (2002) ja Rehtberg Sedon (2002) mukaan sosiaalinen kanssakäyminen muodostaa kiinteän osan lukupiiriin kuulumisen merkityksestä. Opinnäytetyöni haastattelu- ja havainnointiaineisto vahvistivat tätä tulosta. Haastattelussa kaksi kertoivat hakeutuneensa lukupiiriin lähes pelkästään sosiaalisuuden perusteella. Loput haastatteluun osallistuneista määrittelivät asian niin, että ”kirjoja ja ihmisiä ei voi erottaa toisistaan”. Lukupiirien sosiaalisessa kanssakäymisessä pyrittiin ”helppouteen perustuvaan ystävyYTEEN”, (Melkas 2009) jossa toivottiin suhteiden toimivan ”kevyempinä ja siten nauttivampina” (Haarni 2010). Kuvaamalla sosiaalisen kanssakäymisen muodolla tähdättiin kokemukseen mukavasta yhdessäolosta. Erityisen selkeästi tämä havaittiin äänikerhon kohdalla, vaikka määrittely sopiikin kuvaamaan molempia lukupiirejä.

Opinnäytetyön tulosten kautta havaittiin, että lukupiireissä ei välttämättä pyritä syvempien, pitkäkestoisten suhteiden saavuttamiseen. Kuitenkin tutustumista toisiin, ja siten pinnallisempien, mutta samalla pysyvämpien suhteiden saamista pidettiin yhtenä tavoitteena äänikirjakerholaisten keskuudessa. Vertailulukupiirissä suhteilta haluttiin ”väljempää tuttavallisuuden tasoa”. Kasvokkain tapahtuva kommunikointi nimettiin tärkeimmäksi tekijäksi lukupiirien sosiaalisuudessa. Aineiston kautta nousi esiin työelämän suhteiden korvaavuuden kokemus lukupiirien sosiaalisen kans-

sakäymisen kautta. Lisäksi sosiaalisuus nähtiin toimivan oppimisen ilon tuojana ja edistäjänä sekä itsetuntemuksen lisääjänä.

Sosiaalinen kanssakäyminen saa vaihtelevia merkityksiä eri lukupiirien jäsenten välille. Näitä teemoja pyrittiin selvittämään tarkastelemalla lukupiirejä yhteisöllisenä pienryhmänä. Erityisesti tavoitteena oli pyrkimys esittää uutta tietoa ryhmän merkityksestä äänikirjakerhon osalta. Koen opinnäytetyön tähän osa-alueeseen vastanneen. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa (ks. Hartley 1997 & Rethberg Sedo 2002) on korostettu yhteisöön kuulumista yhtenä lukupiiriin hakeutumisen perustana. Lähtökohtana eri jäsenten välisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä on jäsenten yhteys omiin tavoitteisiin ja toiveisiin. Lukupiirien olemus luo puitteet sosiaaliselle kanssakäymiselle. Pienryhmän tarjoama säännöllinen toiminta ja sitoutuneisuus, yhteiset käytännöt sekä symboliset elementit tekevät yhteisön lukupiiriharrastukselle. Edellä kuvattujen sisältöalueiden kautta toiminnallinen ja symbolisen yhteisyyden kokeminen voi toteutua (Haarni 2010).

Pääsääntöisesti molemmissa lukupiireissä koettiin tyytyväisyyttä lukupiirien käytäntöihin. Vetäjien innostuneisuus ja tietopuolinen anti koettiin lisäarvona toiminnassa. Aineistostani nousi esiin kokoontumispaikan merkitys yleisimmin ryhmän toiminnan, sisäisen vuorovaikutuksen sekä ryhmän yhteisyyden ja jäsenten välisen yhteisöllisyyden tunteen saavuttamisen kannalta. Opinnäytetyön tulosten mukaan lukupiiriläisten muutostoiveet näyttivät liittyvän jollakin tavalla keskustelun parantamiseen, tietoisuuden lisääntymiseen ja omaan oppimiseen.

Edellä viitattu ”helppouteen perustuva ystävyys”, jossa ryhmään tullaan viihtymään ja nauttimaan, toimi ikään kuin eräänlaisena ”normina” jäsenten välisille suhteille muodostaen ryhmädynamiikan perustan. Ryhmädynamiikka nähtiin toimivaksi, sallivaksi, tasapuolisuuteen ja tasavertaisuuteen pohjautuvaksi. Fyysinen ja tietoinen läsnäolo ja edellä kuvattu keskustelukulttuuri yhdistettyinä yhteisyyden kokemusta tukevien elementteihin rakensivat mukavaa ja lämmintä ilmapiiriä, jossa oli tilaa viihdyttävälle ja voimaannuttaville kokemuksille. Lisäksi ajan kuluessa useiden oltua toiminnassa alusta alkaen oli kehittynyt yhteinen historia, huumori ja tunne ryhmään kuulumisen kokemuksesta, johon koko sosiaalisuus rakentui. Äänikirja-

kerhon osalta mahdollisesti sosiaalinen yhdessä olo olikin alkanut painaa yhteisen historian kautta kirjallisuuteen liittyviä teemoja enemmän.

Toisaalta sosiaalinen merkitys tuli siitä, että yhteisöllinen pienryhmä avasi keskustelua sellaisille alueille, joita muuten ei käsiteltäisi. Celian ringiin pääseminen äänikirjakerhotoiminnan kautta oli osa sosiaalisuuden ja ryhmän antamaa merkitystä. Opinnäytetyön kautta tunnistettiin vapaa-aikaan liittyviä merkityksiä jäsenilleen. Yhteisöllinen ryhmä antoi myös mahdollisuuden auttamisen ja antamisen kokemuksille.

Äänikirjakerhon toimintaan sisältyvä tavoite osallisuudesta ja osallistuvuudesta merkitsee jäsenilleen osallisuuden kokemusta myös hyvin monenlaisista tiedonsisällöistä. Tätä iloa ja nautittavuutta kertoivat myös monet äänikirjakerholaisten kuvaukset. Yksi jatkotutkimusaihe voisikin olla tiedonhakututkimus; kuinka äänikirjakerhoa hyödynnetään tiedonhaussa, ja mitkä ovat kirjaston mahdollisuudet tässä. Toinen aihe voisi olla vertailututkimus, jossa kansainvälisten tutkimusten valossa haettaisiin sovellettavuutta kehittää äänikirjalukupiirejä laajemmin.

LÄHTEET

Ahola, S. 2013a. Lukupiirien aika. Helsinki: BTJ.

Ahola, S. 2013b. Lukupiirien Suomi: yhteisöllistä lukemista 149 lukupiirissä vuonna 2009. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Helsingin yliopisto. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais- ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuden laitos. Väitösk. [Viitattu: 13.6.2014]. Saatavana:

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37960/ahola_vaitoskirja.pdf?sequence=1

Almgren, P. & Jokitalo, P. 2010. Kirjasto 2011: vaikutteita maailmalta. Helsinki: BTJ.

Appleyard, J. A. 1990. Becoming a Reader: the experience of fiction from childhood to adulthood. United States of America: Cambridge University Press.

Bodgan, R. & Biklen, S. 1992. Qualitative methods for educations. (2ed). Boston: Allyn & Bacon.

Bloom, H. 2001. Lukemisen ylistys. Suomentaja Kalevi Nytytäjä. Helsinki: Otava.

Burkey, M. 2010. Audiobook Book Clubs. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu: 5.6.2014]. Saatavana:
<http://www.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=0abec60a-b809-4094-a22b-fca898396bd0%40sessionmgr4007&vid=0&hid=4101>

Celia. Tietoa Celiasta. [Verkkosivusto]. [Viitattu: 15.6.2014]. Saatavana: <http://www.celia.fi/tietoa-celiasta>

Datero ry. Erityisryhmien tietotekniikkakeskus. [Verkkosivusto]. [Viitattu: 15.6.2014]. Saatavana:
<http://www.datero.fi/content.php?lang=f>

DeFaveri, A. 2008. Social Exclusion. [Verkkojulkaisu]. Kanada: www.librariesincommunities.ca. [Viitattu: 14.5.2014]. Saatavana:
http://www.librariesincommunities.ca/resources/Community-Led_Libraries_Toolkit.pdf

Elenius, L. 2014 Informaatikko. Seinäjoen korkeakoulukirjasto. Keskustelu 5.6.2014.

Elenius, L. 2012. Kaikki mukaan tekemisen verkostoon. [Verkkojulkaisu]. A. Haasio (toim.) Seinäjoki: Seinäjoen Ammattikorkeakoulun julkaisusarja: raportteja ja selvityksiä 63. [Viitattu: 12.5.2014]. Saatavana:

<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/48321/B63.pdf?sequence=1>

Eronen, R. 2007. Kieli työssä: äänikirjaa lukemassa. Kielikello (3), 26–27.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. p. Tampere: Vastapaino.

Eskola, K. 1991. Kirjallisuus ja audiovisuaalinen kulttuuri kommunikaationa: suomalaiset lukevat, katsovat ja kertovat. Teoksessa: Juha Kytömäki (toim.) Nykyajan sadut. Helsinki: Gaudeamus ja Yleisradio, sivut 142–190.

Eskola, K. 1998. Ensimmäisten lukukertojen hurma ja muita kertomuksia kirjoittajien ja lukijoiden elämänkerroista. Teoksessa: K. Eskola (toim.) Elämysten jäljillä: Taide ja kirjallisuus suomalaisten omaelämänkerroissa. Rauma: SKS, 61–229.

Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Juva: WSOY.

Haapaharju, A. 2013. Pedagoginen koordinaattori. Keskustelu 20.3.2013.

Haarni, I. 2010. Kolmas elämä: aktiiviset eläkeläiset kaupungissa. Tallinna: Raamatutrukikoda.

Haasio, A. & Jokitalo, P. 2012. Saatteeksi. [Verkkojulkaisu]. A. Haasio (toim.) Seinäjoki: Seinäjoen Ammattikorkeakoulun julkaisusarja: raportteja ja selvityksiä 63. [Viitattu: 12.5.2014]. Saatavana:

<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/48321/B63.pdf?sequence=1>

Hapuli, R. 2010. Lukeminen – tietoa ja tunteita. Teoksessa: J. Matero, R. Hapuli & N. Koskivaara (toim.) Lukupiirikirja. Helsinki: BTJ, 16–25.

Hartley, J. 2002. The reading groups book. 2002.2003 (ed). Oxford: Oxford University Press.

Hartley, P. 1997. Group communication. London & New York: Routledge.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: University Press.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: University Press.

Hyypä, M.T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä: sosiaalinen pääoma ja terveys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jokitalo, P. 2012. Ihmisten verkostot: hankeviestintää ja hyviä käytänteitä. [Verkkajulkaisu]. A. Haasio (toim.) Seinäjoki: Seinäjoen Ammattikorkeakoulun julkaisusarja: raportteja ja selvityksiä 63. [Viitattu: 12.5.2014]. Saatavana:

<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/48321/B63.pdf?sequence=1>

Jokitalo, P. 2012. Professionaali ihminen: etsivän, hakeutuvan ja sosiaalisen toiminnan kirjastotyöhön tuomia muutoksia. [Verkkajulkaisu]. A. Haasio (toim.) Seinäjoki: Seinäjoen Ammattikorkeakoulun julkaisusarja: raportteja ja selvityksiä 63. [Viitattu: 12.5.2014]. Saatavana:

<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/48321/B63.pdf?sequence=1>

Juutila - Purokoski, U. 2010. Oppimisen intoa ja lukemisen himoa romanien työläis- ja opiskelijakuvauksissa. Teoksessa: J. Matero, R. Hapuli & N. Koskivaara (toim.) Lukupiirikirja. Helsinki: BTJ, 85–100.

Jyrinki, E. 1977. Kysely ja haastattelu tutkimuksessa. Helsinki: Gaudemus.

Kirjoja korville. Verkko haltuun! Nätet i besättning!. [Verkkosivusto]. [Viitattu 12.5.2014]. Saatavana:

http://www.verkkohaltuun.fi/toimintaa_-_cases/kirjoja_korville

Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. Medialukutaidot osallisuus media-kasvatus. Helsinki: University Press.

Kvale, S. 1996. InterViews: an introduction to qualitative research interviewing. London: Sage.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Laitila, M. 2011. Osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuudet. [Luento]. Kukaan ei oo yksin mitään- Ydin on yhteistyössä!- koulutuspäivä, 20.4.2011. Saatavana:

<http://verkkohaltuun.files.wordpress.com/2011/03/kukaan-ei-oo-yksin-mitc3a4c3a4n-ohjelma.pdf>

Laitinen, H. 1984. Näkökohtia osallistuvan havainnoinnin menetelmään. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 67.

Lehtonen, H.1990. Yhteisö. Tampere: Vastapaino.

Leskelä - Kärki, M. 2010. Valkean huvilan kirjalliset illat: sivistystä nä-
län ja puutteen keskellä. Teoksessa: J. Matero, R. Hapuli & N.
Koskivaara (toim.) Lukupiirikirja. Helsinki: BTJ, 74–83.

Liikkanen, M. 2005. Yleisönä- kodin ulkopuolella ja kotona. Teoksessa: M. Liikkanen, R. Hanifi & U. Hannula (toim.) Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä: vapaa-ajan muutokset 1981-2002. Helsinki: Edita Prima, 67–100.

Linko, M.1997. Laila Hietamiehen teokset voimanlähteenä: Saini ja Kannas- sarjan herättämät muistot. Teoksessa: K. Eskola & E. Pelttonen (toim.) Aina uusi muisto. Saarijärvi: Gummerus, 171–191.

Linko, M. 1998. Aitojen elämysten kaipuu: yleisön kuvataiteelle kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset. Saarijärvi: Gummerrus. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 57.

Long, E. 2003. Book clubs: women and users of reading in everyday life. Chicago: University of Chicago Press.

Matero, J., Hapuli, R. & Koskivaara N. 2010. Lukijalle. Teoksessa: J. Matero, R. Hapuli & N. Koskivaara (toim.) Lukupiirikirja. Helsinki: BTJ, 7–12.

Melkas, T. 2009. Suomalaisten yksityiselämän sosiaalisuudesta. Teoksessa: M. Liikkanen (toim.) Suomalainen vapaa-aika: arjen ilot ja valinnat. Helsinki: Hakapaino, 21–48.

Mikkonen, A. 2011. Lukupiirin lumous - lukemisen sosiaalinen ulottuvuus lukupiireissä. Tampereen yliopisto. Informaatiotieteiden yksikkö. Pro gradu -työ. Julkaisematon.

- Mäkinen, I. 1997. Suomen ja Pohjanmaan lukuseurat. Teoksessa: R. Lähdemäki – Taipalus, A. Silvonen & V. Palonen (toim.) Yleiset kirjastot Suomessa 200 vuotta: juhlakirja. [Verkkokirja]. Vaasa: Vaasan yliopisto. [Viitattu:10.7.2014] Saatavana: <http://www.tritonia.fi/sukkula/juhlakirja/makinen.html>
- Mäkinen, I. 2009. Kirjastot ennen kansallisaatetta: yleisten kirjastojen esihistoria 1800-luvun alkuun. Teoksessa: I. Mäkinen (toim.) Suomen yleisten kirjastojen historia. Helsinki: BTJ.
- Napier, R.W & Gershenfield, M.K 1999. Groups: theory and experience. 6. uud.p. Boston: Houghton Mifflin.
- Pennington, D.C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Gaudeamus.
- Peräkylä, A. 2001. Erving Goffman: sosiaalisen vuorovaikutuksen rakenteet. Teoksessa: O-H. Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino, 347–364.
- Rehtberg Sedo, D. 2002, Predictions of life after Oprah: A glimpse at the power of book club readers. Publishing Research Quarterly. 18 (3), 11–22.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Schmidt, A. 2010. Learn by Asking The User Experience Library Journal 1-3 2010. Saatavana: www.libraryjournal.com/CA671943html/nid=2673&course=18755283
- Simmel, G, 1949. The Sociology of Socialibility: American Journal of Sociology 55, 254–261.
- Suoninen, E, Pirttilä-Backman A-M, Lahikainen A-R & Ahokas, M. 2010. Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: Vastapaino
- Taylor, H. 1997. Ystävä, Raamattu, Parfyymi: kirjallisuus naisten elämässä. K. Eskola (suom.) Teoksessa: K. Eskola & E. Peltonen (toim.) Aina uusi muisto. Gummerus, 198–219.
- Yeung, A. 2005. Vapaaehtoistoiminnan timantti: miten mallintaa motivaatiota? Teoksessa: M. Nylund & A. B. Yeung (toim.) Vapaaehtoisuus: anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.

Äänikirjojen lukupiiri (Celia) laitoksissa. 9.7.2015. [Verkkosivusto]. Kirjastot.fi. [Viitattu: 22.8.2015]. Saatavana: <http://www.kirjastot.fi/node/47418#.V9KTlaLIJdc>

KP1, Vertailulukupiirin haastateltava, nainen, Oulun kaupunginkirjasto

KP2, Vertailulukupiirin haastateltava, nainen, Oulun kaupunginkirjasto

KP3, Vertailulukupiirin haastateltava, nainen, Oulun kaupunginkirjasto

KP4, Vertailulukupiirin haastateltava, nainen, Oulun kaupunginkirjasto

KP5, Vertailulukupiirin haastateltava, nainen, Oulun kaupunginkirjasto

KP6, Vertailulukupiirin haastateltava, nainen, Oulun kaupunginkirjasto

VN1, Äänikirjakerhon haastateltava, nainen, Vaasan kaupunginkirjasto

VN2, Äänikirjakerhon haastateltava, nainen, Vaasan kaupunginkirjasto

VN3, Äänikirjakerhon haastateltava, nainen, Vaasan kaupunginkirjasto

VM1, Äänikirjakerhon haastateltava, mies, Vaasan kaupunginkirjasto

VM2, Äänikirjakerhon haastateltava, mies, Vaasan kaupunginkirjasto

VM3, Äänikirjakerhon haastateltava, mies, Vaasan kaupunginkirjasto